

307.394

8

#

BÚVÁR

1988/4

*A természet-
és környezetvédők lapja*

**A MÉLYSÉG
AKROBATÁI**

**BESZÉLGETÉS
POZSGAY IMRÉVEL**

BÉKEKÖTÉS TÁTON

**A TITOKZATOS
KAMCSATKA**

Frige 1988

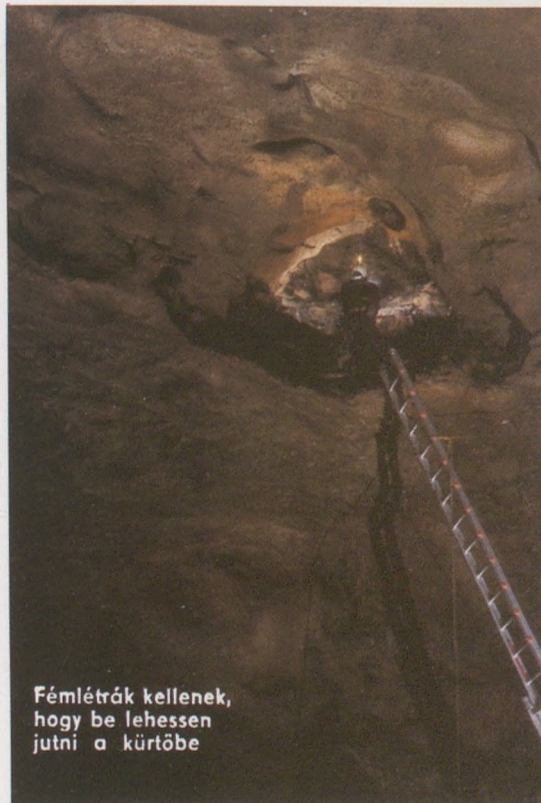
Simon Béla, az egyik legjobb kúrtömászó

A fölélt medvecsontok egy része

Fémletrák kellene, hogy be lehessen jutni a kúrtöbe

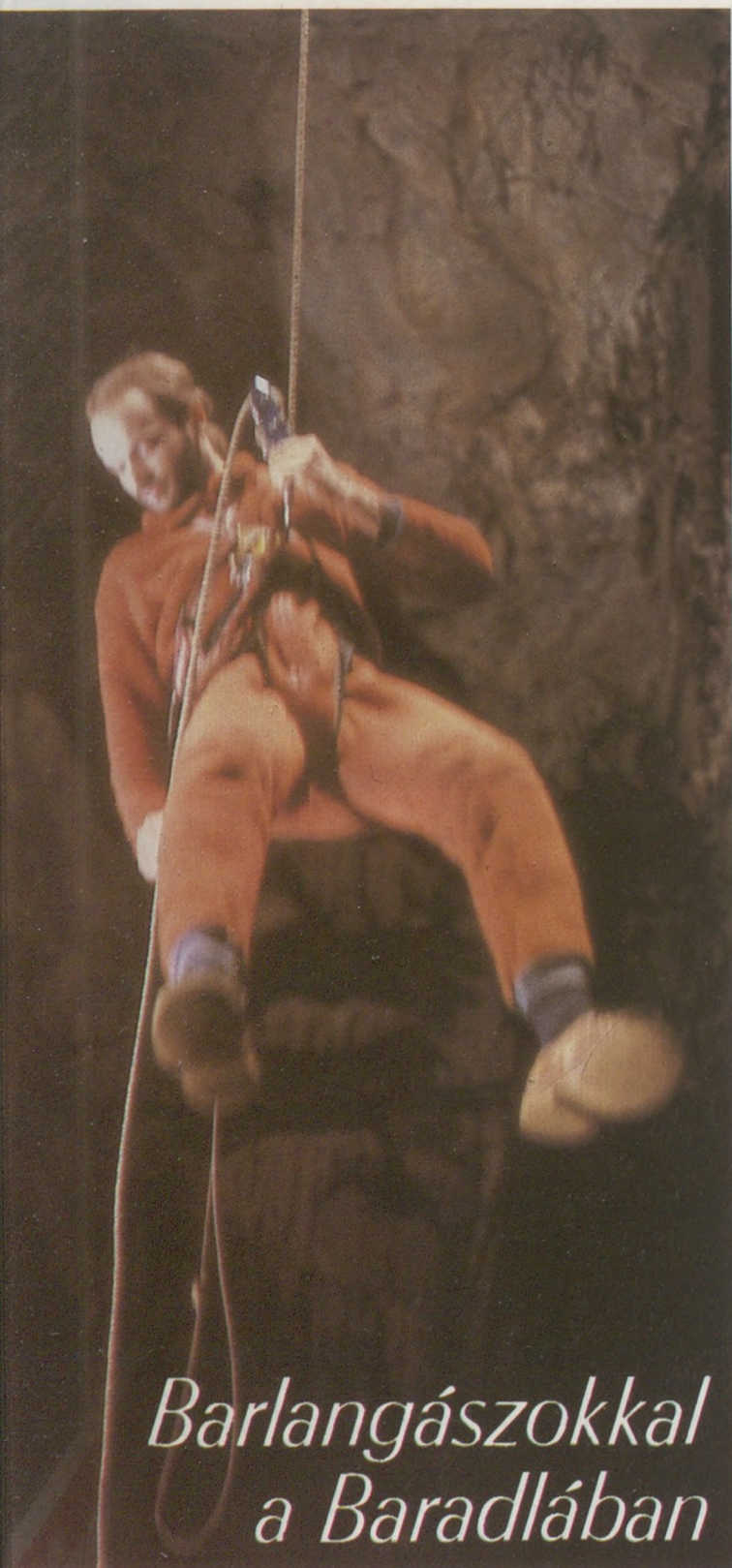

Tíz nap messze a fénytől, összezárva a csend világában, páratól csöpögő sziklák között, sátorban lakva, hálósáokban aludva nagy megpróbáltatás. A Baradla expedíció 28 tagja meg is vállalta ezt annak reményében, hogy új barlangjaratokat tárnak föl a sziklatörmelékek alatt, vagy a magasba nyíló kúrtókat megmászva. Négy napig együtt jártunk velük, hogy bepillantassunk e különleges világ megszállott kutatóinak mindennapjaiba.

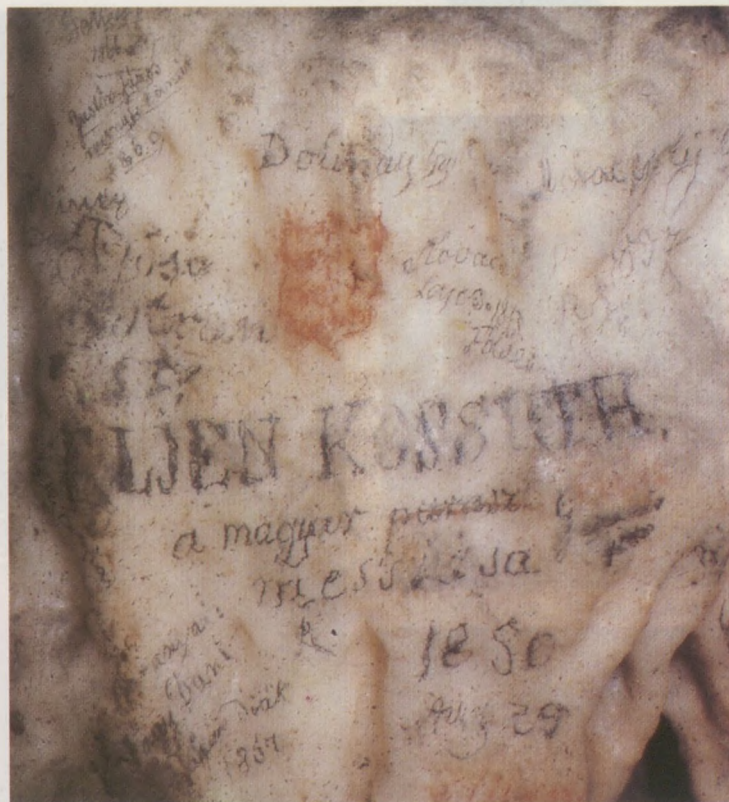
Megbeszélés a Gyémánt-hegy alatt

A MÉLYSÉG

*Barlangászokkal
a Baradlában*

A hosszas kutatás után megtalált Kossuth-cimeres cseppkő

Már négy napja vannak lenn az expedíció tagjai, amikor mi is elindulunk a barlangba. Kint vékony hótakaró borítja a földet és nulla fok körüli a hőmérséklet. Itt a mélyben, a Csontház-terembe vezető lépcsősor végére érve már érezzük, hogy egyre melegebb lesz. Úgy 10–12 fok lehet. A sziklamennyezeten sötét foltként patkósorrú denevérek csüngenek. Itt vészelik át a most nem éppen mostoha téli hónapokat. A Hangverseny-teremig kényelmes betonúton haladunk, mellettünk az Acheron-patak kiszáradt, repedezett, iszappal teli medre kísér. Már két éve szárazság van, nem érkezik vízutánpótlás a felszínről. Csak néhol látunk néhány víztócsát. Bennük fehér színű barlangi vakrások keringenek a zseblámpa fényében. A többi az iszapba temetkezve várja,

hogy újra vízzel teljék meg a patakmeder.

Libanontól a Vaskapuig

Tizenöt-húsz perc gyaloglás után érjük el a tábort, amelyről az első pillanatban látni, hogy jó helyen építtette föl Adamkó Péter, a Baradla-expedíció vezetője.

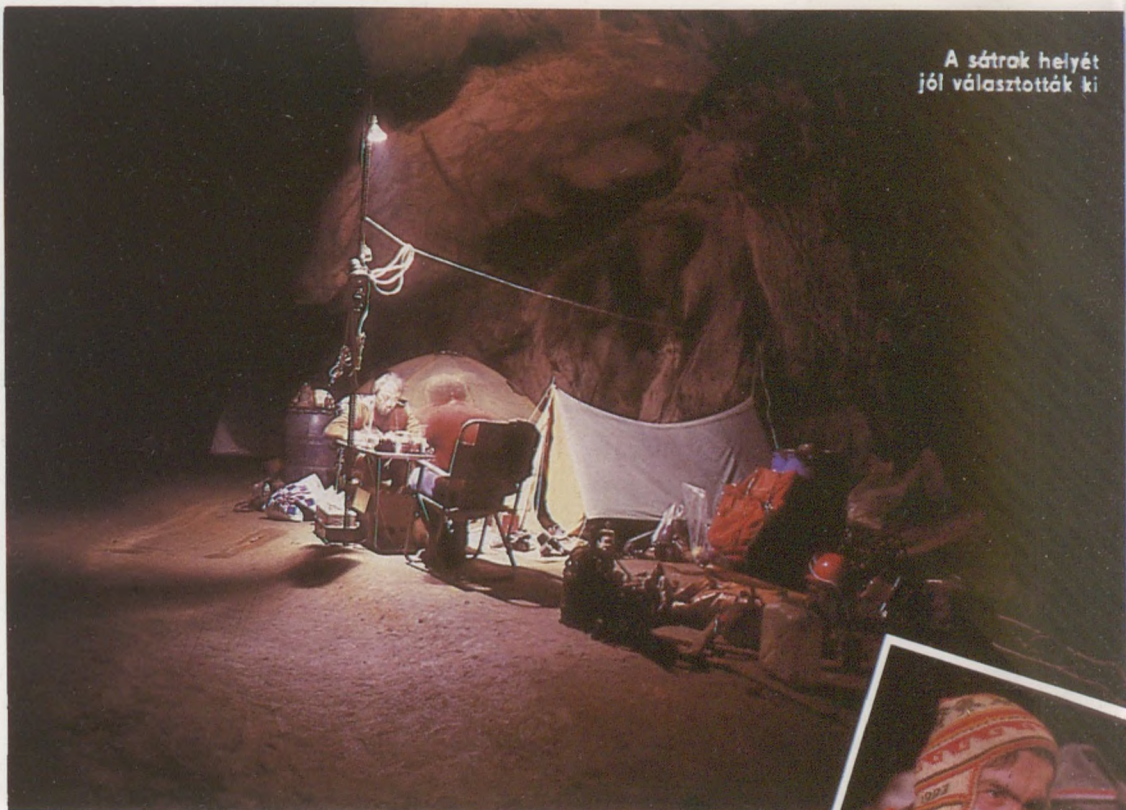
A Hangverseny-terem felől érkező út itt a Piac utca és a Gizi-lyuk találkozásánál terebélyesedik. A talaj egyenletes, a sátrakat könnyű fölállítani. A nemzeti park jóvoltából víz és villany is van. A festői háttérrel meg a reflektorfényben csillogó Gyémánt-hegy óriás cseppköve adja.

Még csak délelőtt 10 óra. Néhányan álmosan bújnak ki a hálósákokból, de többen

AKROBATÁI

A tábor egyetlen hölgy tagja, Súrny Csilla

A sátrak helyét jól választották ki

A barlangászok legfőbb „munkaeszköze”: a bakancs és a kalapács

Jólesik a tea (Trautmann Tibor felvételei)

még alszanak. Éjszakai portyán voltak, fáradtak. A táborvezető és helyettese, Böröcsök Péter már fenn van, és éppen az aznapi feladatok fölöstását latolgatja. Adamkó végül a szokott határozottságával dönt:

— Ma több helyszínen fogunk dolgozni. Néhányan egy omladékos szakaszt bontanak meg. Talán nyílik alatta járat a mélybe. Nektek viszont inkább azt javaslom, hogy a kürtömászó csoporttal menjetek. Ez izgalmas, látványos munka.

A „sorsunk” tehát eldőlt, most már csak azt kell megvárni, hogy a csoport tagjai fölkészüljenek. Addig még van egy óránk — szemlélődünk. Forgatjuk, ízlelgetjük a felszerelést: a sisakokat, a vízhatlan kezeslábasokat, a mászógépeket, a köteleket. Végre előkészülődnek az emberek. Borostások. Agyagos ruhájuk négy nap kemény munkájáról árulkodik. Összeáll a csapat, indulhatunk. Simon Béla és Generich György áll az élre. Mindketten régi barlangászok, az alpi techni-

ka, a sziklamászás gyakorlott művelői. Menet közben beszélgetve kiderül, hogy kenyerüket is e szép, de veszélyes sporttal szerzik. Ipari alpinisták. Ahol kéményekre, magas épületek látszólag megközelíthetetlen részeire kell eljutni, őket hívják.

A tábort elhagyva már csak a karbidlámpák fénye vezet. Egy rövid, csúszós, vizes szakasz után emelkedik az út, elérjük a Libanon hegyére vezető kaptatót. Megkapó a cseppkő oszlopok sziluettje a pislákoló fényben. Kissé megizzadva érünk föl a tetőre. Innen 250 lépcső vezet lefelé. Most már körül tudunk nézni. Megcsodáljuk a Tihanyi-gejzirkúp és a Lőcsei fehérasszony nevű cseppkőképződményeket. Lent, a kiszáradt patakmeder kövei között bukdácsolva érjük el a kutatandó kürtöket a Vaskapu előtti terebben.

Csúszik a kürtő

Most már félretehetjük a karbidlámpákat. A természet és a 15—20 méter magasban levő nyílásokat kézi reflektorok világítják meg. Még nézni is szédítő. Minden szükséges felszerelés a helyszínen van. Ügyes a szervezés, hisz nehéz lenne mindent naponta ide szállítani.

— Tizenöt-husz, ezekhez hasonló kürtőt akarunk bejárni — mutat fölfelé Generich György. — Közülük most kető van fölöttünk. Sajnos agyagos a felszínük, így hagyományos kötéltechnikával elérhetetlenek. Csak könnyű fémlétrákkal juthatunk valamire.

Simon Béla már támasztja is az egyik létrát a sziklafalnak. A mászókötelet az övéhez rögzítve elindul fölfelé. Rövidesen eléri a kürtő peremét. Most kezd nehezzé válni a dolog. Megpróbálja rögzíteni a kötelet és úgy föltornászni magát az üreg síkos peremén. Nem megy. Az agyagos talaj nem fogja meg a rögzítő szöveget. Nincs más megoldás, mint beerőszakolni a kürtőbe egy kisebb fémlétrát. Ha nagy nehézségek árán is, de sikerül. Béla így már följebb tud mászni. A járatot kibontva, tíz métert jut előre, utána nincs tovább. A sziklafalak szűk tölcserre zárulnak össze. Még aznap sikerül a két kisebb 15—20 méteres kürtőn kívül egy 50 méteresbe is bejutni. Erről kiderül, hogy hosszabb mint gondolták. Simon Béla szerint még vagy 20 métert lehetne tovább mászni benne. Ez pedig már igencsak közel van a felszínhez. Elképzelhető, hogy nyáron megpróbálják fönről kibontani.

Ennél a kürtőnél egy kis

csapat csatlakozik hozzánk. Ahogy közelednek, a sisakjukon égő karbidlámpák imbolygó szentjánosbogaraknak tűnnek. Dr. Komlóssy Attila, a tábor orvosa halad az élen. Mellénk telepszik. Régóta járja a Baradlát, Adamkó Péterrel együtt szinte itt nőtt fel. Panaszkodik, hogy a barlangászat nincs kellően elismertve:

— Most is sokan féltették tőlünk a barlangot, pedig nem ez a 28 ember törli le a cseppköveket. Amit elértek, azt már korábban letörték. Különösen a Vass Imre által fölfedezett szakaszt csúfították el. Akkor az alkalmi vezetők rudakkal verték, puskákkal lötték le a képződményeket. Közénk csak ritkán kerül „cseppkővadász”, és azt azonnal kiközösítjük. A barlangászat költséges és sok időt igénylő hobbi. Azért nem mondom, hogy sport, mert hivatalosan nem ismerik el annak. A felszerelést is magunknak kell beszerezni. Ez a tábor is csak úgy jöhetett létre, hogy a nemzeti park segített, és a tagok befizettek fejenként ezer forintot: a töb-

bi holmit pedig mindenki hozta magával. Hogy egyáltalán létezőnk, az a lelkesedésünknek köszönhető. Pedig olykor nagy áldozatot kell hozni: akad olyan kollégánk, akitől már a második felesége vált el barlangász szenvedélye miatt. Jelenleg 100–120 ember az, aki pénz és fáradságot nem kímélve minden hét végét a barlangokban tölti. Ezt csak megszállottan lehet csinálni.

Medvetemető

Késő délután átmegyünk egy másik kürtőhöz. Megmászása már szinte akrobatika. Ismét Simon Béla jeleskedik. Fémrudakat csúsztat össze, majd a végére hosszú kötelet erősít fémbilincsel. Többször próbálkozás után sikerül a kürtő kópárkánya mögé akasztania. Egy kis teherpróba után már lehet is fölköszni a kötélre a mászógéppel. Az első fix ponton azután újabb kötélrögzítő szögeket ver be a sziklába mindaddig, amíg a kürtő végén egy bilincsből biztonságosan el tudja helyezni a kötelet. Ezen már minden további nélkül föl s alá lehet mászni.

Pihenőben a tábor. Van, aki ételt készít, mások a kötélmászó technikát gyakorolják. A térképészek pedig az újonnan megmászott kürtőket rajzolják be a barlang térkép-vázlatába. Ilyenkor van idő rendet rakni a sátrakban, megbeszélni a közös élményeket, a meleg helyzeteket, amikor egy zombolyban vagy egy aknabarlangban csak a rutin segít ki a bajból. Van, aki meglazult kódarabra lépve csúsztott pár métert a sziklafalon, és csak utána sikerült megkapaszkodnia. Néhányan arról vitáznak, hogy egy gyakorlott barlangász milyen magasról eshet le baj nélkül. Végül 5 méterben egyeznek meg. Nekem ez nagyon magasnak tűnik.

Vannak néhányan, akik megunják a tétlenséget és leruccannak a Nehéz út sáros, vizenyős, görnyedt járásra ösztökélő járatába. Közeli van, és az idegfeszültség levezetésére kiválóan alkalmas.

A tábor lakói között egy hölgy is akad. *Sáray Csilla*, aki a Magyar Munkásmozgalmi Múzeum Közművelődési Osztályáról jött ide. A József-hegyen kedvelte meg a barlangászatot. Itt a régészeti csoportba tartozik. Régi feliratok után kutatva, filigrán természetét meghazudtoló szívóssággal járja a barlang kevéssé ismert zugait. Nem eredménytelenül.

— A legrégebb feliratok 1780-ból valók — mondja. —

Ami azért érdekes, mert bizonyítja, a barlang első igazán alapos kutatója, Rajsz Keresztély előtt már rendszeresen bejártak a cseppkővilágba. A napóleoni háborúk idejéből való cirill betűs felíratra bukkantunk a minap. Kiderült belőle, hogy a cári hadsereg egyik őrnagya, Glinka orosz zeneszerző testvére látogatta meg a Baradlát. Annnyira megtetszett neki, hogy lemásolta és Oroszországban kiadatta Rajsz Keresztély máig is kiválóan használható barlangtérképét.

Másnap mi is elmegyünk föliratokat keresni. Újból megjárjuk a Libanon hegyét és a Vaskapu, a Sziklakapu görgeteges útjait. Megállunk egy pillanatra. A csönd nyomasztóan nehezedik ránk. Most értem meg igazán, hogy tíz napot a barlangban tölteni jó idegeket és fegyelmet igényel. De ez a barlangászoknál alapkövetelmény.

Egyetlen hangos szó, összezördülés sem volt a táborban. Elmegyünk a Csikós-tanya pihenője mellett, megcsodáljuk a Kemence rózsaszínes képződményét, s leérintünk a Retek-ág összeszűkülő, de cseppkő oszlopokban bővelkedő járatába. A leírások szerint itt sok feliratnak kell lenni. Bekapcsolunk minden lámpát, fél órát járkálunk, s végre egy oszlopocsonton színes rajzokra, nevekre, évszámokra bukkantunk. Az egyetlen szépen kiszínezett Kossuth-címer tűnik fel, amelyről tudták ugyan, hogy létezik, de hosszú ideje nem sikerült újra megtalálni.

A nap igazi szenzációját azonban a Csikós-tanya szolgáltatta. Négy rétegsorban két medvefogát és végtagmaradványt találtak. Adamkó Péter szerint ez csak a kezdet. Valóban, további csontdarabok állnak ki a falból. Az állatok föltehetően egy 40–50

ezer évvel ezelőtti beomlás következtében kerülhettek a járatba.

Látogató főnről

A hetedik napon *Maróthy László*, az MSZMP Politikai Bizottságának tagja, környezetvédelmi és vízgazdálkodási miniszter jött látogatóba. Az öltönyt barlangászruhára cserélve indul a mélybe. Adamkó Péterrel *Maróthy László* gyakran járt lent a József-hegyi barlangban, ily módon a barlangászat számára nem újdonság. A tábor felé tartva érdeklődéssel hallgatja a Baradla fölfedezésének, a cseppkővek kialakulásának történetét. Minden érdekesebb részletnél megállunk, látni a miniszteren, hogy élvezi a túrát. Amulattal szemléli a változatos cseppkő alakzatokat. Beletelik egy kis időbe, amíg a táborig érünk.

A fesztelen, mondhatni baráti beszélgetés közben érhetően elsősorban a kutatómunka eddigi eredményeiről esik szó. Sajnos nem sikerült bizonyítani egy feltételezett oldalág létét, bár a kőzet változása a Vaskapunál és a felszíni formák, a többsorok iránya ezt nem zárja ki. Az ismert és még ismeretlen kürtők bejárása viszont sikeres volt, és 146 méterrel növelte a barlang járatainak hosszát. Eközben a napi munka mellett megtisztították a Baradla nehezen megközelíthető részeit a szennyeződésektől.

Egy óra múlva elcsendesedik a tábor. *Maróthy László* néhány barlangász kíséretében nekiindul a hosszú túra útvonalának. Akik maradnak, elkezdnek pakolni.

Le kell szerelni a víz-, a villany- és a telefonvezetéseket, és föl kell cipelni az összes holmit. Nem kis munka ez, s bizony időt igényel. Amikor az utolsó barlangász is elhagyja a barlangot, minden úgy marad itt, mintha soha sem álltak volna sátrak a sziklafalak tövében. Csak az iszapba nyomódott lábnyomok árulkodnak majd.

A búcsú azonban nem végleges, mert a kis csapat nyáron visszatérve, a Baradla fölötti karsztfennsíkon táborozik majd. Tanulmányozzák a víznyelőket, aknabarlangok után kutatnak. Ez is a komplex vizsgálat része lesz, amely a most végződő tábor eredményeivel együtt teljesebb, hitelesebb képpel szolgál Közép-Európa legnagyobb cseppkőbarlangjáról, és hozzájárul eredményesebb védelméhez is.

Baráti eszmecsere *Maróthy Lászlóval*

CSERI REZSŐ

BÚVÁR

A KÖRNYEZETVÉDELMI ÉS
VÍZGAZDÁLKODÁSI
MINISZTERIUM ÉS
A HAZAFIAS NÉPPFRONT
LAPJA

XLIII. ÉVFOLYAM
4. SZÁM

Főszerkesztő:
DOSZTÁNYI IMRE

Főszerkesztő-helyettes:
RÓZSA ANDRÁS

Kiadja
A PALLAS LAP-
ÉS KÖNYVKIADÓ
VÁLLALAT
Budapest VII.,
Lenin krt. 9—11. 1906
Telefon: 222-408, 221-285

Felelős kiadó:
SIKLÓSI NORBERT
vezérigazgató

Készül
a ZRÍNYI NYOMDÁBAN
rotációs ofszeteljárással

Felelős vezető:
VÁGÓ SÁNDORNÉ
vezérigazgató

Budapest — 88.2530/04-66-22

INDEX: 25 149
HU ISSN 0007-7356

Terjeszti a Magyar Posta
Előfizethető a Hírlap-
kézbesítő Hivataloknál
és a Posta Hírlap-előfizetési
és Lapellátási Irodáján
(HELIR) 1900 Budapest XIII.,
Lehel u. 10/A,
vagy átutalással
a HELIR 215-96162
pénzforgalmi jelzőszámra.

Egy szám ára: 15 Ft.

Előfizetés fél évre 90,
egy évre 180 Ft.

Külföldön terjeszti
a Kultúra
Külkereskedelmi Vállalat,
1389 Budapest, Pf.: 149.
és a Magyar Média,
1392 Budapest, Pf.: 279.
86—253.

Szerkesztőség:
Budapest VII., Garay u. 5.
1076. Telefon: 215-440.

Meg nem rendelt kéziratokat és képeket csak kérésre küldünk vissza!

**EGY TÉMA
VÁLTOZATAI**
*Értékkörzők címmel
a környezetvédelem
társadalmi háttéréről adunk
áttekintést. Összeállításunk-
ban beszélgetést közlünk
Pozsgay Imrével.*

**ÁLMODUNK-E RÉGI
LÁMPÁSOKRÓL?**
*A Budapesti Városszépítő
Egyesület
a Népköztársaság úti régi
lámpásokról álmodik*

**A TŰZES HEGYEK
FÜLDJE**
*Amikor az első felfedezők
több mint kétszáz éve
partra szálltak a kamcsatkai
félszigeten, megdöbbenően
látták, hogy amerre a szem
ellát, pipálnak a hegyek.
Az hitték, a pokol
tornácán járnak.*

A CÍMLAPON:
Fujkin István alkotása

A HÁTSÓ BORÍTÓN:
*Felfedezőúton
a Baradlában
(Trautmann Tibor felvétele)*

ÉRTÉKKÖRZŐK

A MÉLYSÉG AKROBATÁI 2
(Cseri Rezső)

EGY TÉMA VÁLTOZATAI 9
Beszélgetés Pozsgay Imrével, a HNF főtitkárával
(Rózsa András)

ALULRÓL FELFELE 13
(Szilas Zoltán)

KATALÓGUS HELYETT 13

A MADARÁSZ MOZDONYVEZETŐ 15

KURCA-MENTŐ ÖNKÉNTESEK 16
(Lehotay-Horváth György)

ÁLMODUNK-E RÉGI LÁMPÁSOKRÓL? 18
(Várhelyi András)

EGY ÓRULT LÁNY 19

ÉRTÉKKÖRZŐK 20

„AZ ÉLETNEK FOLYTATÓDNI KELL” 20

DIÓHÉJBAN 6
(Hírek, tudósítások)

ORCHIDEÁK LIZ TAYLORNAK 21
(Garancsy Mihály)

AZ ELTEMETETT ERCSI DUNA-PART 22
(Kácsor László)

POSZTER: KERECSENSÓLYOM 24
(Szalánczy Béla felvétele)

A TŰZES HEGYEK FÜLDJE 26
(Somfai Péter)

LAPOZÓ 30
(Tallózás a nemzetközi sajtóban)

KERESSÜNK KÖZÖS NEVEZŐT 32
Ferjancz Attila természete
(Deák Mór)

MUSZÁJBÓL 34
Rejtőzködő tavak: a Szajlai-tó
(Várhelyi András)

SZENNYVÍZTISZTÍTÓ A PINCÉBEN 35
(Hollós László)

A REPÜLŐTÉR ZAJA 37
(Lehotay-Horváth György)

KUKÁSOK 37
(Várhelyi András)

EMBERSZEMŰ BOLYGÓTÁVLAT 38
(Gábor Judit)

FERTŐZÖTT VOLT A TÖZEG 39
(Tyápay Katalin)

LAKÁSUNKBAN A TERMÉSZET 41

OLVASÓINK ÍRJÁK 42

BÚVÁRKODÁS 42
(A veszélyes hulladékok)

SZENTGYÖRGYVÖLGYI BARANGOLÁSOK 45
(Dr. Csapody István)

Kinevezés

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa dr. Varga Miklóst 1988. március 1-jétől környezetvédelmi és vízgazdálkodási minisztériumi államtitkárrá nevezte ki.

Veszély és bizalom

Mintha próbaperek folynának az országban. Könnyelműség, haszonlesés, átgondolatlan intézkedések körül csapnak magasra az indulat hullámai — a mosonmagyaróvári személimporttól a monori „ásatási leletekig”.

A tavalyi, Budapesten rendezett nemzetközi veszélyeshulladék-konferencia megerősítette az effajta aggodalmaink jogosságát. Kimondván, hogy különös figyelmet kell szentelnünk az egyre növekvő bioveszélyek fékentartásának az AIDS-től a biotechnológia fölhasználta baktérium-tenyészetek megsemmisítéséig.

Útkereső szakemberek hallgatták és vitatták meg dr. Antoni Ferenc professzor figyelmeztető szavait a népfront település-környezetvédelmi szakbizottságában: a veszélyek elhárítására idejében föl kell készülni. De még több szó esett ezek társadalmi-közhangulati rezdüléseiről. A monori-dorogi típusú vitákban megnyilatkozó bizalomhiányról, gyanakvásról és türelmetlenségről. Amihez hozzájárult, hogy egynémely hatóságok — egy hozzászóló szerint — eljátszották a lakosság bizalmát. Amelyet most vissza kellene szerezni.

Am ennek egyedüli módja, ha minden ügyről, valamennyi problémáról idejekorán, ellenőrizhető adatok birtokában, tárgyilagos szóval, „lakosságparti” elkötelezettséggel számolnak be. Hiszen pénzsűkében, napi gondoktól szorongatva, csupán állami eszközökkel nem lehetünk úrrá környezeti gondjainkon. A bázis az állampolgár marad — hangsúlyozta Antoni professzor —, mert az ő környezetfélése, bejelentései, erőfeszítései sokkal fontosabbak minden papírnál, rendeletnél. A bizalmatlanság viszont kerékkötője lehet a legszebb elhatározásnak, veszélyesebb lehet a legveszélyesebb hulladéknál.

-tay-

Ízelítő

Csak így nevezhetjük lapunk munkatársának, Eifert Jánosnak a Miskolci Fotógalériában márciusban megrendezett kiállítását. A New Yorkot bemutató fényképtárlat anyagát ugyanis egy készülő albumból válogatta össze. Csupán tíz napja volt a fotózásra, de a tőle megszokott művészi érzékenységgel mégis rá tudott csodálkozni a hatalmas város egyedülálló világára.

Egy jó ötlet: INTERBRIGHT

Viszonylagos szegénységünk sugallta ötletnek nevezhetjük egy érdekes hazai kezdeményezést, a Nemzetközi Tudományos-Ismeretterjesztő Irodalmi és Infor-

mációs Központ (INTERBRIGHT) létrehozását, ami egy (külföldön is föllelhető) tájékoztatói „hézag” kitöltésére irányul. Dr. Balázs András c. egyetemi tanár, a koordinációs bizottság elnöke szerint céljuk a tudomány-népszerűsítő könyvek, szakmai alapművek és videokiadványok könyvtárszerű gyűjtése, rendszerezése, illetve ilyen tárgyú nemzetközi információk szolgáltatása. Önfinszírozó jellegüket két angol nyelvű kiadvány: a legfrissebb művek adatait közlő Abstract Review, illetve a beküldött munkák részleteit is bemutató Gleaner (Tallózó) de-

vizbevétele tenné lehetővé. Máris 300, főleg fejlett országbeli kiadó és könyvtár reagált felhívásukra, elsősorban tiszteletpéldányok küldésével. Anyaggyűjtésükben előnyben részesítenek néhány, körünkben különös fontosságú tárgykört, mit a környezetvédelem, az informatika, az egészségmegőrzés, a csúcs- (köztük a bio-) technológiák stb.

A kezdeményezéstől egyfelől a hazai környezetügy információkkal való bősbégesebb ellátását, másfelől szellemi termékeinknek a nemzetközi vérkeringésbe való bejutását remélhetjük.

Lépcsők a Dráván

Újsághír: „Maróthy László, az MSZMP Politikai Bizottságának tagja, környezetvédelmi és vízgazdálkodási miniszter vezetésével február 26-27-én magyar delegáció tárgyalta Jugoszláviában. Egyezményt írtak alá Zágrábban a Dráva folyó magyar-jugoszláv közös szakaszának komplex hasznosítására.”

mosenergia-termelés, de javítják az árvízvédelmet és a folyószabályozást is. Megépülésükkel kedvezőbb feltételei lesznek az öntözési és ipari célú vízkivételnek, valamint az alsó három lépcsőnél a hajózásnak.

Az első

A megegyezés értelmében Djurdjevac-Gyékényes térségében épül meg az első vízlépcső, amely a Dráva és a Mura egy-egy szakaszának energiáját hasznosítja áramtermelésre. A létesítmények zöme jugoszláv területen van, és a megállapodás szerint a termelt energiának csak a nyolcadát kapjuk (évente 103,5 millió kilowattórát). Egyébként a termelt áram mindkét oldalon az országos hálózatba kerül, ami új távvezeték-szakasz építését is feltételezi. A munkát már az idén szeretnék elkezdni, hogy a vízlépcsőt 1992-ben át lehessen adni.

Mindenekelőtt egy 21,5 négyzetkilométer kiterjedésű víztározó épül meg szivárgócsatornákkal és szükség sze-

Összesen négy

A Dráva 158 kilométeres utolsó szakaszán túlnyomórészt határfolyóként torkollik a Dunába. Viszonylag egyenletes vízhozama és esése révén jelentős az energiakészlete. Hasznosítására Ausztriában kilenc, Jugoszláviában tíz vízierőmű épült 528, illetve 680 megawatt összteljesítménnyel.

A közös érdekeltsgű magyar-jugoszláv szakaszon — a Magyar-Jugoszláv Vízgazdálkodási Bizottság tanulmánytervei szerint — összesen 4 vízlépcső lenne. Megvalósulásuk sorrendjében Djurdjevac, Barcs, Drávaszabolcs és Eszék közelében. Elsődleges céljuk a villa-

rint vízátemelő szivattyútelepekkel, továbbá duzzasztómű a duzzasztási szint tartására és az esetleges árvizek levezetésére. A már említett erőműtelepen kívül a Dráva erősen kanyargós folyása miatt üzemvízcsatorna létesítése is szükséges. Magyar területre csak a Dráva és a Mura bal partján épülő tározótöltés és a szivárgócsatorna kerül. Építenek egy másik csatornát is a felszíni vizek elvezetésére és a talajvízszint szabályozására.

Körültekintően

A tervező munka kezdetétől nagy figyelmet szenteltek a természeti-környezeti ártalmak megelőzésére, egyebek közt a vízutánpótlás és a vízminőség megőrzésére. A kisajátítások védett területeket nem érintenek és a kisajátítandó 542 hektár java része rét, legelő, ártéri terület, illetve nem védett erdő.

A már elkészült környezeti hatástanulmány és a környezeti hatások előrejelzésének koncepciója szerint a kedvezőtlen kiküszöbölésére 15 millió forintot, a környezeti állapotváltozások folyamatos mérésére pedig további 24 millió forintot fordítanak. Egyébként a Magyar Tudományos Akadémia osztályközi alkalmi bizottságot hozott létre a tervezet megvitatására, amely azzal egyetértett.

A korábbi tapasztalatokból okulva, a lakosság tájékoztatását a legfontosabb feladatok közé sorolták. Már a szerződés előkészítésébe is bevonták Somogy és Zala megye tanácsait, hogy az ott élők idejében értesülhessenek a tervekről, a munkálatok menetéről, valamint a vízlépcső várható környezeti hatásairól.

A djurdjevaci vízlépcső vázlatos helyszínrajza

Az első

magyar iskolai környezetvédelmi oktatási központot Budapesten avatták, az Egressy úti 18. sz. Kaesz Gyula Falpari Szakmunkásképzőben. Az intézmény tanulói készítették a szaktanterem berendezését, *Benyó Ildikó* grafikusképző pedagógus vezetésével rajzokkal, festményekkel egészítette ki az iskola munka- és környezetvédelmi óráinak anyagát: Magyarország stilizált domborzati körképe, védett állatok, növények, műemlékek rajzai, fotói láthatók a szaktanterem falán.

Az Északi-tenger Európa szeméttartálya

Olajfoltok a vízfelületen, pusztuló halállomány, fürdőzésre és horgászásra alkalmatlan vízminőség. Ez jellemzi ma az Északi-tengert. Az 500 ezer négyzetkilométer kiterjedésű vízfelület sokféle szerepet tölt be. Fontos közlekedési útvonal, halállománya élelmezési célokat szolgál, jelentős energiaforrás, milliók találhatnak partján, szigetein felüdülést. De mivel ma még valóságos szeméttartóhely, nem csoda, hogy a súlyosan veszélyeztetett területek között tartják számon.

A világtengerek alig 0,16 százalékát kitevő tengeren évi átlagban 125 000 hajó közlekedik; a világon összesen kifogott halmennyiség 4,6 százaléka innen származik, csak az NSZK-hoz tartozó partszakaszon 20 millió turista-vendégéjszákát jegyeznek évente; s ha hinni lehet a statisztikának, a viszonylag veszélytelen törmeléktől egészen a súlyosan mérgező vegyi anyagokig évi 80 millió tonna az a szemétmennyiség, amely belejut.

Aligha lehet figyelmen kívül hagyni azokat az ártalmakat, amelyek együttjárnak a több tucat olaj- és földgázfűrtorony, a hús olaj-, illetve gázvezeték működésével. Az is tény, hogy olyan fontos víziutak szállítják hordalékukat az Északi-tengerbe, mint a Rajna, a Weser, az Elba, amelyek mindegyike súlyos ökológiai problémákkal küszködik. Csak a Rajna vízében 1400 idegen anyagot mu-

tattak ki a szakemberek, s közülük nem egy a legveszélyesebb fajtából való: nehézfémek maradványai és olyan szintetikus és szerves vegyi anyagok mutathatók ki a folyóban, amelyek a tenger vízben nem oldódnak.

Az Északi-tenger védelmének eddigi nemzetközi szabályozása csak a legkérültebb olajszennyeződésekre vonatkozik, a többi ártalmas anyagról kiegészítő megállapodásnak kell intézkednie. Az Északi-tenger partján fekvő államok közötti szerződés tízévi alkudozás után, 1983-ban lépett életbe. A huzavona oka az volt, hogy egy sereg kérdésben nem jutottak dűlőre, így nagy viták voltak az illetékesekről, külön engedélyekről. Az is igaz, hogy hiába minden megállapodás, ha például a legtöbb kikötőben ma sincs megfelelő berendezés a vegyi anyagokat és olajat szállító tankhajók tisztítására.

Amíg egy-egy hajó tisztítása tízszer annyiba kerül, mint amekkora bírságot kell fizetni, ha a tengerbe engedik az olajmaradékot, addig nincs sok remény a javulásra.

Elpusztíthatatlan rovarok?

A sokáig oly jól bevált rovarirtó szerek egy idő után teljesen hatástalanok, így a parasztnak új védekezési taktikához kell folyamodniuk — állapítja meg az Amerikai Tudományos Akadémia kutatási csoportja egy nemrégiben nyilvánosságra hozott tanulmányban. A kártékony rovarok szervezetében jól működő ellenállás fejlődik ki, így célszerű lenne, ha a farmerek az eddigi gyakorlattól eltérően csak minden második évben használnák a megszokott vegyi anyagokat, s a közbeeső időszakban visszatérnének a régi, természetes módszerekhez. „Tudomásul kell venni — idézte a UPI amerikai hírügynökség *Homer M. Lebaront*, a Ciba Geigy észak-karolinai leányvállalatának kutatóját, az úgynevezett peszticid-bizottság tagját —, hogy nem lehetünk kiszolgáltatva egyetlen eszköztípusnak. Sokáig azzal voltunk elfoglalva, hogy az embereket rászoktassuk a rovarirtó szerek használatára. Ma inkább arra kell őket ráébresztenünk, hogy nem ez az egyetlen üdvözítő módszere a védelmezésnek.”

A második világháború előtt hét rovar- és atkafaj volt közismerten peszticid-rezisztens. Ma ez a szám 447, és már olyan élősködők ellen sincs biztos vegyszeres védekezés, mint a kolorádóbogár.

Úgy tűnik fel, elveszítjük a harcot — mondják a szakértők. A vegyszerekkel szemben kialakuló ellenálló képességet a kiválogatódás darwini elmélete magyarázza. Egyes kártevők természetes képességük révén ki tudnak fejleszteni egy olyan enzimet, amely detoxikálja a vegyi anyagokat. Ezek a kártevők nemcsak hogy túlélnek a rovarirtó hatását, hanem e képességüket át is örökítik utódaikra.

Néhány évtizeden belül valamennyi rovar kialakíthatja a vegyszer-rezisztencia

e képességét, s így a peszticidek egyszerűen fölöslegessé válnak. Az amerikai kutatók javaslatának az a lényege, hogy a detoxikáló képességet kifejlesztett és azt átörökítő rovarokat más, hagyományos módszerekkel kell elpusztítani, s így utódjaik nem sokszorozzák tovább ezt a képességet.

Kertek a sivatag helyén

A Szahel-övezetben az élet állandó harc a szüntelenül előrenyomuló sivatag ellen, és ebben a harcban általában a sivatag győz. Helyenként azonban az ember elmentámadásba megy át. Szenegálban, Niayes vidékén is ez történt, ahol ma már a sivatag homokdombjai mögött zöld foltok tűnnek elő, jeleként annak, hogy sikerült csatát nyerni a homok előrenyomulása ellen. A sikert szélfogó erdősávok telepítésével és friss vizet szolgáló mély betonfalú kutak fúrásával tudták elérni.

Az ENSZ által kezdeményezett sivatag-visszaszorítási program indulása előtt már sok fenyegető jel mutatkozott: a vadon élő állatok élelem hiányában elvándoroltak, lehetetlenné vált a szállítási gépkocsikkal, mert a szívrósan tapadó és mindenhova beférkőző homok még a legigénytelenebb terepjárókat is megakasztotta. Az emberek kénytelenek voltak évente új házat építeni, mert a vándorló homokdombok betemették a régiéket.

Most azonban az ausztrál fenőkől álló, kétszáz méter széles erdősávok oltalmában ismét a földművelés zöld színei uralkodnak. Hátér, kertszerűen művelt parcelláról — mindegyikhez egy betonfalú kút tartozik — összesen 140 ezer tonna zöldséget szállítanak a környező városok és Dakar piacaira. Niayes 30 ezer lakosa — a korábbi reménytelen helyzet után — ma szerény jólétben él szülőföldjén.

Biológusparlament Szolnokon

Az Országos Biológus Napok rendezvényeire az idén Szolnokon került sor. Az augusztus 11-től 13-ig tartó tanácskozáson a résztvevők többek között megvitatják a Tiszatáj ökológiai sajátosságainak kutatásában elért legfrissebb eredményeket, valamint tájékoztatást kapnak Szolnok megye természeti értékeiről. A szervezők a biológusparlamentet pedagógus-továbbképző fórumnak is tekintik. Meghívók igényelhetők a TIT Országos Központ Biológiai Választmányánál (Budapest 1088, Bródy Sándor u. 16., dr. *Bezeredy Edit* választmányi titkárnál), illetve a TIT Szolnok megyei szervezeténél (Szolnok 5000, Kossuth tér 4.)

ÉRTÉKÖRZÖK

EGY TÉMA VÁLTOZATAI

Beszélgetés Pozsgay Imrével, a Hazafias Népfront Országos Tanácsának főtitkárával

– Minden embernek van egy házi antropológiája (vagy ha úgy tetszik, szociológiája), s ehhez elsősorban családja tagjait használja példatárul; csak itt ismeri teljesen az alakok mellett a kapcsolatokat és a titkokat is. Szerencsémnek tartom, hogy én erre ilyen lombos családot kaptam.”

A másik szöveg szerzője Bibó István: „Demokratának lenni mindenekelőtt annyit tesz, mint nem félni: nem félni a más véleményűektől, a más fajúktól, a forradalomtól, az összeesküvésektől, az ellenség ismeretlen, gonosz szándékaitól, az ellenséges propagandától, a lekicsinyléstől és egyáltalán mindazoktól az imaginárius veszedelmektől, melyek azáltal válnak valódi veszedelmekké, hogy félünk tőlük.”

Végül Erdei Ferencet is fel kellett lapoznom: „Csodálatos az az ökonómia és arányosság, ahogy az altöldei paraszttársadalom betölti és fölhasználja magateremtette város-szervezeti kereteit.”

Úgy érzem, szükséges megosztanom az olvasókkal azt az utat is, melyet végigjártam az anyag végső megformálásáig. Hiszen Pozsgay Imrét megérteni csak úgy lehet, ha családi, illetve a marxizusból és a magyar valóságkutatásból táplálkozó gyökereit is ismerjük.

A természet a tökéletes rendet adta

– Egy *ipszilon* érdekelne. A családi név végén. Netán kisenemesi eredetet jelent annál a Pozsgaynál, akinél a gyermekkor paraszti környezete az ismeret?

– Pontosan nem is tudom, mert az „*ipszilon*” és az „*i*” használata a családon belül következtelen. Őseim feltehetően a horvátországi Pozsegából jöttek a Dunántúlra. Még valamikor a középkorban. Egyikük, Dobó katonájaként, Eger ostrománál esett el. Neve ott van a vár falába vésvé. És erre büszkék vagyunk. Atyai rokonságunk egyébként a Dunántúl északi részén és a Csalóközben él. Én is Kónyban születtem, ezerkilencszázharminchárom november huszonhatodikán. Édesapám falusi szabómester volt, de még harmincnyolcban meghalt. Három félárvát hagyott maga után...

– Meg az „*ipszilont*”.

– Semmi ráutartóság sincs a használatában. Még akkor sem, ha lehet benne valami kisenemesi hagyomány. Édesapám így írta a nevét és én hű maradtam az ő névhasználatához.

– Ha azt mondom: Balatonbozsok...

– ...az az én gyerekkorom. De már önállósága is elveszett, mert Enyinghez csatolták. Amikor apám halála után odaköltöttünk anyai nagypámhoz, nyolcszáz lakosú kis község volt.

Igazi kisközség. Két zsidó és három sváb családot leszámítva színmagyar. És nem isten háta mögötti kicsi település! És szegénysége sem volt nyomorúság. Illyés Gyula és Németh László olvasásakor rájöttem, hogy az én vidékem világát terítik elém. És olyan hitelesen, mint a saját életem. Kifejezni nem tudnám úgy. De megéltem. Az azonban lényeges, hogy nem az illyési Puszták népe életét éltük. Sokkal inkább a Németh László-i Szilaslalshását. Azaz Mezőszilasét. Néhány iparost és a katolikus kántortanítót kivéve jószerevel kisparasztkok lakták. Őt-tíz holdjukat szorgalmasan művelő gazdák. De, és ez is gyermekkori környezetemhez tartozik, a falunkból már sokan eljártak a közeli ipari üzemekbe, Fűzfőre, Pétre, Peremartonba, Székesfehérvárra.

– Ez hát a Pozsgay-életrajzok paraszti háttere?

– Az iparoslét nem hagyott nyomokat bennem, hisz Bozsokra kerültünk még kicsik voltunk. Négy és fél évemmel hármunk közül én voltam a legidősebb. Igazából tehát mi parasztkok voltunk. Nagypám földjén nőttünk fel. És édesanyám azzal a földdel lépett be a termelészövetkezetbe.

– Azt hiszem, hogy a gyerekkor mindenkire rányomja bélyegét. Kitérőlheterlenül.

– Az az életszakasz nálam is meghatározó volt. Csak későbbi tájékozódásaim során jöttem rá, hogy miben is éltem. Utólag próbáltam megfogalmazni magamnak, hogy három igazán nagy nevelési tényező is volt abban a falusi-paraszti környezetben.

– Az első?

– A család a maga tradícionális elemeivel, normáival, melyek pontosan kijelölték a szerepeket, a munkamegosztást és a cselekvéseket. Mindezt természetes közvetlenséggel.

– A második?

– A természeti környezet, amely év- és napszakával tökéletes rendet vitt az életmódba, az életformába és a munkakapcsolatokba.

– A harmadik?

– Az iskola, mint első lépcső, hogy a tradíciók és a természet által determinált világból messzebb láthasson az ember.

Nem mentek a pokolig a lealjasodások

– Kezdjük a nagyatyai családdal, amin bizonyára nemcsak a rokonságot kell érteni, hanem a falu egészét.

– A család nagy és meghatározó élménye maradt ezernyolcszáznegyvennyolc-negyvenkilenc. A forradalom és a szabadságharc. Ereklényink is voltak. Kossuth-bankók meg egy subló, amit negyvennyolc őszén elástak, hogy mentsék a ruhaneműt Jellasics hadai elől. A családi progresszió gyökerei tehát odáig nyúlnak. Vagy legalábbis azóta őrzi azokat az emlékezetet. A folytatást akár törvényszerűnek is érezhetem. Őt holdon gazdálkodó kisparaszt nagyapám a falu bírója volt több mint negyedszázadon át. Egyik tanulmányomban már megírtam: „Mintegy fél évszázadon át erős önkormányzat jött létre itt – mármint Bozsokon – az igazságosság, az erkölcsi szigorúság jegyében. Itt senkit vallásában, származásában nem háborgattak.”

– Ha jól emlékszem, a családi progresszió tizenkilencben is folytatódott.

– Bozsok direktóriumának elnöke András nagybátyám lett és családom más tagjai is vállaltak szerepet a Tanácsköztársaság idején. Utóbb hallottam, hogy édesapám is. De hát rá alig emlékszem. A többiekkel viszont együtt voltam, mert nagyapáméknál több generáció élt együtt. Egyébként ma is csodálattal nézem cselekedeteiket és ítéleteiket. Azt, hogy ők és a falu egésze is mennyire előítéletek nélkül éltek egy olyan korban, amikor az egész politika előítéletekre sarkallt, agitált, a szomszéd népek megvetéséig, a faji ideológiáig. De úgy látszik, hogy az a szuverenitáson alapuló paraszti lét és világ immunis tudott maradni a szennyel szemben.

– Nem az emlékezet szépíti a képet?

– Nem akarom én idealizálni azt a világot. Ott is voltak emberi konfliktusok, elszabadult in-

dulatok. Volt irigység, harag, fenekedés. De valahogy azok is ismétlődő rendben voltak. A véleményét sem hallgatta el senki. Még a haragnak, a veszekedésnek és a kibékülésnek is megvoltak a maguk rítusai. És a közösség a maga belső világában el tudta rendezni a dolgokat. És nem mentek a pokolig a lealjasodások! Csak egyetlen példát említek. Bozsok Árpád-kori település, de az ötvenes évek elejéig emberi élet elleni bűncselekményt nem őrzött meg az emlékezet.

– A pozsgays megnyilvánulásokban gyakran kísért a népi írók mozgalmának hatása.

– Talán valamilyen halvány módon hatottak rám a népi írók. Bár akkoriban túl kicsi emberke voltam. De nagyapám olvasó, tájékozott, világlátott parasztember volt. Napi- és hetilapokat járatott. A mestergerendán könyvek sorakoztak. A fő helyen Petőfi. Díszkiadásban. Aztán a paraszti környezetben ritkább művek. Vajda és Reviczky versei. Ady és Móricz Zsigmond alkotásai. És szociográfiai írások is előfordultak. A hatás tehát áttevés. De a velük való ismerkedés és barátkozás, amint már említettem, megrázó erejű volt. Mert engem írtak. Minket írtak.

– Mit jelentett, mit jelenthetett egy ilyen közegben formáló emberke számára a fel szabadulás?

– A szűkebb térhez szokott képzelődés kitágulhatott. Korábban a legnagyobb távlat az volt, ha tanoncnak mehett az ember Fűzfőre, Peremartonba, Berhidára vagy Székesfehérvárra. A fel szabadulás utáni nyitás és a „fényes szelek” kitágították ezt a távlatot. Az enyingi polgári iskola befejezése után dolgoztam még az alsótekeresi faiskolában, majd Eszterházára, a mai Fertőre mentem kertészeti középiskolába.

– Miért éppen oda?

– A körülményeim által meghatározott pályaválasztás volt még, amikor a mi életformánkhoz közeli iskola mellett döntöttem. Nem kedvem, hanem későbbi hajlamaim ellenére, amelyek aztán elvittek a politika irányába. Ettől kezdve minden lépésemet magam határoztam meg. Lehet, hogy nem mindig jól. De szemrehányást sem tehetek érte másnak.

– Vagyis Eszterházára jött a mozgalom?

– Diákszövetségi titkár, tizenhét évesen párttag és tizenkilenc évesen párttitkár, sőt a járási pártbizottság tagja lettem.

– Egyfajta ösztönös kapcsolódás volt ez a családi progresszióhoz?

– Feltehetően. És pályamódosításra késztetett. A politika, az ideológia és a közélet jobban érdekelt, mint a tisztességes kertészszakma.

A szándék és a tudás próbatételei

– Továbbtanulás a Lenin Intézetben valóban nagy pályamódosítás!

– Úgy éreztem, ha politikai-közéleti pályán akarok mozogni, szükség van elméleti alapokra is. Nagyon érdekelték a társadalomtudományok és sarkallt, hogy az ösztönös tudatossá váljon bennem. Ezt kínálta a Lenin Intézet. Az csak később derült ki számomra, hogy eltitképző funkciója is van, hisz válogatott hallgatókat vettek fel. Kezdetben a történelem vonzott, majd a filozófia. Egyébként én ma is történelem-filozófia szakos tanárnak vallom magamat.

– Az intézet hallgatója nem került-e összeütközésbe azzal a gyermekkori világgal, amelyet megélt?

– De igen. Kinőtt bennem valami ellenkezés családom nemzeti gyökerű progressziójával szemben. Tizenöt-tizenhét éves koromban számomra így hangzott a kérdés: haza vagy haladás. Nagy butaság volt. Hosszú évek kínlódása kellett ahhoz, hogy rájójjak: a nemzet az a közösség, amelyik egy népet elkötelezetten, érzelmileg és erkölcsileg is magas színvonalon tud tartani. De siheder koromban másképp láttam a helyzetet.

– Gondolom, másban is másképp. Mint szinte mindnyájan, akik akkor meg akartuk forgatni a világot.

– Pedig az az érdekes, hogy mire a Lenin Intézetbe jutottam, addigra már kezdett megváltozni felfogásom a viszonyokról. Ha hazamentem, otthon a falusi életből előtörő jajpanasz és átkozódás fogadott. A paraszti lét megnyomorításának, a padlásle-söpöréseknek ideje volt az.

– Csakhogy akkoriban a környezetből messzebbre törő ember inkább régi világát hibázta és balsejtelmei ellenére is védte az „arany tojást tojó tyúk” jelenét.

– Elsősorban édesanyámmal voltak adáz vitáim. Ő előbb csalódott, mint én, mert neki személyes élményei is voltak. Átélté, hogy miként nyomorítják meg a falut. És nem értette, hogy én miért védem azokat, akik őket nyomorítják. En viszont meg nem értéssel és maradisággal vádoltam. Igaztalanul. De legalább nyílt beszéd volt közöttünk. És ma már azt is tudom, hogy nem mertem igazi próbatételnek kitenni még ingatag ideológiai tudásomat. Inkább a szemem hunytam be és szólalokat szajkóztam.

– A konfliktus azért szorított ott legelő?

– Ezeknek a vitáknak a hatására kezdtem végiggondolni a

helyzetet, mint oly sok parasztyerektársam. És passzív lettem az egyetem közéletében. A fő feladatra, a tanulásra koncentráltam, miközben igyekeztem őrizni szuverenitásomat.

– És ezek után kellett átélni ötvenhat őszét.

– Azokban a tragikus napokban már Kecskeméten éltem. Ötödésésként mentem dolgozni. A marxista esti egyetem igazgatója lettem huszonhárom évesen. Két hétig. Akkor már túl voltunk a huszadik kongresszuson, a nyári élményeken, Rákosi leváltásán és Rajk temetésén. Mi elutasítottuk a Rákosi-klikket és a tömegekkel tartottunk, de azokban a napokban sem kételkedtünk, azokban a napokban sem kételkedtem a szocializmusban. És meggyőződésesem, hogy így volt a dolgokkal a társadalom nagy többsége is. Ma, innen, úgy tűnik, azért volt könnyebb a döntés az újrakezdésnél. A pártunka újrakezdésénél. Én változatlanul a kommunisztikában láttam azt az erőt, amelyik konszolidálni tud, amelyik a szocializmus útján képes tovább vezetni az országot. Ezért tudtam azoknak az érveire is válaszolni, akik azért nem léptek vissza a pártba, mert a restauráció hívei is visszaléptek. A konszolidáció végül is a mi magatartásunkat igazolta.

– Ötvenhét őszén újra Kecskemét jött.

– Ötvenhat novemberének a közepén kerültem vissza az egyetemre és egyben annak közéletébe is, hiszen pártvezetőségi tag lettem. Ötvenhét nyarán viszont visszahívtak Kecskemétre. Ismét az esti egyetem igazgatójának. Emberség, konszolidálás és megértés jellemezte akkor a párt megyei apparátusát. Ott dolgoztam ezerkilencszázhetven január elsejéig. Később osztályvezetőként, ideológiai titkárként.

Azokban az években végeztem el a filozófia kiegészítő szakot és az aspirantúrát is.

A demokrácia gyakorlása keserves dolog

– Az azóta befutott pálya állomásai viszonylag röviden felsorolhatók. 1970: a párt KB sajtóosztályának vezetője; 1971–1975: a Társadalmi Szemle főszerkesztő-helyettese; 1975–1976: kulturális miniszterhelyettes; 1976–1980: kulturális miniszter; 1980–1982: művelődési miniszter és 1982-től a Hazafias Népfront Országos Tanácsának főtitkára. Pontos a lista?

– Pontos. Tizennyolc év a pártapparátusban és hét az államban. Utána a népfront.

– Engem mindez csak a pontosság miatt érdekel. Sokkal jobban izgat viszont, hogy milyen képzést kapott Pozsgay Imre kertészlegényből lett tanár az élet kecskeméti egyetemén?

– Falusi gyerekként kerültem egyetemre, hiszen az én középiskolám is falun volt. Nekem a várost Sopron jelentette és Sopront nagyon szeretem máig is. Kecskemét előtt szorongás volt bennem, hogy én, a dunántúli ember, miként fogok megélni abban a vadidegen alföldi világban. De igyekeztem tájékozódni. Voltak irodalmi forrásaim. Egyébként furcsa paradoxon: a Dunántúlon nyitottabbak, közvetlenebbek az emberek, de a kecskemétiak személyesebbek a kapcsolataikban. Mindjárt meg is magyarázom. Ha akkoriban vonaton utaztál Budapestől Nagykanizsáig, legkésőbb Fehérvárig a fülkében már társaságod volt. Kölcsönös igény volt az egymáshoz közeledés. De ha

felszálltam a Cegléden át Kecskemétre induló vonatra, nemegyszer egyetlen emberi szót sem ejtettek ki az útitársak. Szerintem, ha valaki Kecskeméten jut el bűnségesebb kapcsolatokig, az nagyobb értéknek számít. Szerencsémre a zárkózottság hamar feloldódott és befogadásra kész emberi kapcsolatokat építettünk ki feleségemmel együtt. Kecskeméthez köt még az is, hogy ott születtek gyermekeink.

– És a hely szelleme megragadta Pozsgay Imrét.

– Így van. Hagyomány az erős függetlenségi szellem. És ez politikai értelemben is igaz. Az ott élő ember a természettel folytatott állandó küzdelemben, csak magára utalva teremtett létalapot magának. Ilyen szempontból is lenyűgöző volt Kecskemét. Egy nagy homokbuckára települt, s lakói úgy végeztek természetátalakítást, hogy nem sértették meg a természetet. Az ország még nem hálálta meg nekik, hogy magasfokú agrárkultúrát és civilizációt teremtettek. És mindez a többi kiskun városra, Bácskára és a Duna mellékére is igaz. Kecskemét egyébként számomra azt is bizonyítja, hogy a történelem viharainak ellenére helyi politikai alapon is meg tudjuk szervezni életünket. Tanúim rá a török hódoltsági területek mezővárosainak példászerű önkormányzatai éppen úgy, mint falvaink bírói rendszere, amíg a falusi bírók meg nem nyomorítottak. Vagy az, hogy a felszabadulás első hónapjaiban, a közigazgatási vákuum kellős közepén, az Alföldön százával alakultak meg a hasznosan és bölcsen működő önkormányzatok.

– Ennyire hat még Kecskemét?

– Szép és tanulságos éveim voltak, pezsgő szellemi élettel. Nagyokat vitáztunk. És bennem egyre nagyobb lett az

érdeklődés a szociológia iránt. Akkor már kikerült a gyanús tudományok világból, mert a vezető párt rájött, hogy az elméleti tudás nem elég a valóság megismeréséhez és az absztrakt ideológiát a konkrét tapasztalatokkal kell egybevetni. A politika már el-, illetve felismerte az emberi cselekedeteket irányító érdekviszonyokat is. A pártnak tehát szüksége volt a szociológiára, én meg személyesen vonzódtam ahhoz, hogy a konkrét egyest a konkrét általánosba emeljem. Így aztán könnyen és gyorsan érkeztem el a politikai szociológiához, egyre nagyobb figyelmet szentelve a politika működési feltételeinek. Végül nemcsak a történetiség, hanem az adott társadalmi valóság felől is eljutottam a demokráciához, mint az emberi kultúra termékéhez és elidegeníthetetlen részéhez. Aminek a gyakorlása keserves dolog. Még akkor is, ha a magyar társadalomban az utóbbi évszázadokban bizonyítottan megvolt a képesség az önkormányzásra.

– Lukács György után szabadon: Utam a demokráciához?

– Foglalkoztat, hogy mitől terjedt el: a demokratikus döntés nehézkes. Rájöttem, hogy azok terjesztik, akik személyes döntéseket szeretnek hozni, ellenőrzés nélkül, és a társadalmat csak végrehajtnak, végső soron alattvalónak tekintik. És hogy mindez miként jelenhet meg szocialista társadalmi viszonyok között is? A berendezkedés fogyatékoságai miatt! A szegénység viszonyai között a felhalmozás legfőbb eszközének az állami tulajdont tartják. Ez alap a bürokratikus kormányzáshoz, amely viszont csak a „szolgálati tudást” ismeri el. És nem akarja bevallani, hogy ezzel eleve megszüntetné tudásának körét, kizárva azokat, akik ellentmondanak érdekeinek. De a legnagyobb baj az, hogy ezt megteheti. Igaz, politikai kultúrát teremteni csak hiteles intézményekben

lehet. Szimulált viszonyok közt viszont semmiképpen. El kellene hát jutnunk a döntések nyilvánosságáig, igényelve az állampolgárok tényleges részvételét, ami egyben ellenőrzés és kritika is lenne. Amit, persze, megint nem könnyű elviselni.

A megművelt környezet adósaiként

– A politika nem szakítja el túlságosan az embert a természettől?

– A politikai hivatás, sajnos, nagyon csábít afra, hogy az ember elzárkózzon a külvilágtól, a környezettől, és jelentésekben megszürt információkra támaszkodjon. Pedig igazán sikeres politikus csak az lehet, aki küzd a kísértések ellen, aki a néppel való kapcsolatát nem adja fel.

– De hisz a családja is alig látja Pozsgay Imrét!

– Valóban. Még haza is viszek írni-olvasni valót, ügyintézési feladatokat. De szerencsém van, mert családom jól viseli. Még távolléteimet is. És azt azért egy életre megjegyeztem gyerekkoromból, hogy nincs fontosabb a családnál. A rokonságot és barátaimat is családi háttérnek tekintve. Nemcsak őszinte és kendőzetlen információforrás, hanem tükör is, amelyből nem mindig az az arc tekint vissza rám, melyet látni szeretnék. Gyakran eszembe jutnak ifjúkori vitáim édesanyámmal. Eszembe jut Igaza. Vagyis a családi háttér fontos „környezetvédelmi” szempont egy politikus számára.

– Egyáltalán jutott idő a gyerekeknek? És jut az unokáknak? A meghitt együttléteknak?

– Szabad időmben azért tudtam foglalkozni fiammal és lányommal. Most pedig már felnőttek. A fiam mikroelektronika kutatómérnök, három gyermek atyja. A lányom orvos. Örömmelre mindketten olyan területen dolgoznak, ahol a tudás vagy a tudatlanság szembeálló és ellenőrizhető. De aligha az én ér-

demem, hogy mindkettő ember a talpán. Döntőbbek voltak jó adottságaik és feleségem következetes magatartása. Talán örökölték is tőlem valamit. Ha mást nem, akkor a munka felteletlen tiszteletét.

– Az unokák sok örömet adnak?

– Sajnos, inkább ritka örömet. Miattam.

– És a környezet természetibb része? A natura?

– Bár tudva tudom, hogy mennyire fontos, néha hagyom magam elsodortatni.

– Mi az, ami mégis kapcsolatot maradt? Vadászat? Kertesház? Egy kicsi birtok?

– Szeretek vadászni. Nem az állatok kíméletlen legyilkolása vonz. Egy civilizált és kulturált világban a vadászat úgy szolgálja az ember örömét, hogy közben a természetről is gondoskodik. Ami pedig a kertet illeti. Árácson van egy kis házunk. Szép népi műemlék. Azt hiszem, méltón helyreállítottuk. Ott van a kiskert, a biokertészkedés normái szerint művelve. Igaz, jobbára a család dolgozik benne. Főként a feleségem. Pedig ő nem falusi, hanem fővárosi munkáscsaládból származik. És nem is készült kertésznek. Irodalmat tanít a tanítóképző főiskolán.

– Ennyire eltűnt a régi kertészlegény?

– Az akkor megszerzett tudás már nem elég, bár olykor hasznosul. Szemezni, metszeni, oltani tudok. Ismerem a fajok és fajták természetét. És az a kiskert nemcsak a naturával való kapcsolat, hanem a jó szomszédok révén az emberi kapcsolatok megújítása is.

– Ezekben a szavakban mint-ha nosztalgia is lenne.

– Évtizedek óta városi környezetben élek. Ma már nagyvárosi embernek tartom magamat. A civilizációs eszközök nagyobb lehetőségével és hátrányával együtt. Mert igaz ugyan, hogy zöldövezetben, komfortos lakásban, kényelmes körülmények között élünk, mint hál' istennek sokan még ebben az országban. De embertársaim millióival együtt szívom a nagyváros erő-

sen szennyezett levegőjét, isom kétes tisztaságú vizét és szenedem a zajt.

– Az ember környezetének sok-sok, egymástól eltérő és mégis összefüggő köre van.

– Az otthon, melyről már oly sok szó esett köztünk, csak enyhíteni tudja, de kizárni nem a tágabb környezet ártalmait. Elég erősnek érzem magam például ahhoz, hogy kulturális környezetemet a magam belátása szerint alakítsam. A könyvek ezrei vesznek körül. Mert legfőbb kedvtelése az olvasás. Szórakoztat a jó és igényes zene. Otthon és hangversenytermekben egyaránt. Persze, szeretném, ha több időm jutna színházra, mozibajárára, kiállításokra, hangversenyekre. Azaz olyan világban megfordulni, ahol még az emberi megismerést szolgáló alkotások is jó közérzetet, kielégülést nyújtanak. Vagyis, mint minden normális ember, szeretem a kellemességet. De nem riasztanak a kataritikus érzéseket keltő, komor vagy tragikus mondanivalójú műalkotások sem. Ellenkezőleg! Erőt adnak.

– A „környezetszennyezés” kultúránkat sem kíméli.

– Túlzottan nagyra tartom a kulturális szemét tömegét. És bár én eléggé immunisnak érzem magam azzal szemben, aggaszt, hogy társadalmunk nagy része még nem szerezte meg a szükséges védettséget. De erről nem az emberek tehetnek. Sokkal inkább iskolarendszerünk, közművelődésünk. Kultúrán egyébként én nem csupán a közoktatás teljesítményeit, az irodalom és más művészetek világát értem, hanem a megművelt környezetet is. És Magyarországnak talán ebben vannak a legnagyobb adósságai. Mert míg az autonóm művészetekben világra szóló teljesítményeink vannak, munka- és környezet-kultúránk elmaradott.

A rövid távú célok ártalmai

– Szűkebb, ökológiai értelemben használva a környezet-szennyezés fogalmát, úgy tűnik, hogy nemcsak a természet, hanem az ártalmak konklúziójaként maga az ember is bajba jutott. A politikusi szék-ből miként látszik? Objektív folyamat ez? Vagy csak objektívizálódott?

– Riasztó, hogy mennyire viszszaélünk a természeti környezet-tel. Túlzottan rövid távúak a céljaink, s így a természetet, mint a jövő, a jövőendő emberi lét biztosítékát nem megőrizni, hanem kihasználni akarjuk. Közgazdasági szemmel nézve a baj legfőbb oka az, hogy a környezetvédelem nem épül be szerve-sen a bővített újratermelés fel-

tételei közé. A környezetszennyezés csökkentésének vagy megszüntetésének és a környezetkímélő eljárásoknak szentelt minden fillér a termelést terhelő költségek közé számít. És ezáltal gátolja a termelőberendezések megújítását. Tudom, a tömegtermelésről és az ahhoz nélkülözhetetlen ipari vagy agrárberendezésekről a jövőben sem mondhatunk le az emberiség megnövekedett lélekszáma miatt. De hogy a megszorodott emberiség túlélje az önmaga okozta válságot, valamint a társadalmi kapcsolataiból és viszonyaiból származó hátrányokat, ahhoz nagyobb óvatosságra van szükség. És a természeti környezet nagyobb megbecsülésére.

– Az utóbbi időkben párttestületektől kezdve az Országgyűlésig és a minisztertanácsig több fórum foglalkozott hazánk környezeti állapotával. Úgy tűnik, hogy a hivatalos előterjesztések a valóságosnál kedvezőbb, kellemesebb képet festettek. Vagyis alkalmak sokasága szalasztódott el, hogy a döntéshozók és a legszélesebb közvélemény a helyzet súlyának megfelelően foglalkozzon a környezetvédelemmel.

– Saját információimat az általánosabb többnek tudom, hiszen a népfront kötelezettséget vállalt a környezet védelméért is. Érdekel tehát minden eredmény, de minden riasztó jel is. Akár tudományos intézményektől érkezik, akár máshonnan. Ami pedig a politikai testületeket és intézményeket, illetve a kormányzatot illeti, szerintem azért nem tudnak mindig következetesen szembenézni a környezetvédelem problémáival, mert túlzottan odaláncolták magukat a termelés közvetlen, rövid távú és ezért ökológiai szempontból szűk látókörű céljaihoz.

– Akkor a megoldás?

– A politikai intézményrendszer reformja, a tulajdonviszonyok továbbfejlesztése és fejlődése. Amikor a tulajdonosi érdek egy hosszabb távú, humanizált célhoz kapcsolódik. És így a környezetvédelem is a bővített újratermelés szerves részévé válik.

– A Környezetvédelmi- és Vagydalkodási Minisztérium létrehozása a főtitkári pozícióból nézve az ügy lényeges előrehaladását szolgálja-e, vagy csupán szervezeti változásnak-ésszerűsítésnek tűnik?

– Az új minisztérium megalakulását nagy jelentőségű eseménynek és nem kizárólag szervezeti kérdésnek tartom. Általa immár adott a lehetősége annak, hogy a kormányzat hosszú távú stratégiai célok alapján foglalkozzon a környezet- és vízvédelemmel, illetve vagydalkodással.

– A demokratikus kontroll ki-

rekesztését vagy hiányát azonban a legtökéletesebben működő államigazgatási szerv sem pótolhatja.

– A társadalomban érthetően növekszik az aggodalom a pusztulás, a rombolás, a természetet ért helyrehozhatatlan károk miatt. Semmi csodáinivaló nincs hát abban, ha az állampolgárok bizonyos csoportjai riadót fújnak. És mivel gyakran bizalmatlanok a hivatalos intézményekkel szemben, az ügyet maguk akarják kézbe venni. És nem lenne szabad az állampolgári elégedetlenségnek vagy ahol indokolt, ott a tiltakozásnak útját állni. Inkább segíteni a készülő egyesületi törvényes eszközeivel, hogy ezek a törekvések alkotmányos alapon és intézményes formák közt nyilvánulhassanak meg. Ezzel a politika és az állampolgárok is nyernének. Ráadásul az élet egyik fontos területén jobb lenne a közérzet.

– Csak ennyi lenne itt és most a demokrácia?

– Nem véletlen, hogy Európa legfejlettebb részeiben éppen a környezetvédelemből indultak ki nagy jelentőségű politikai mozgalmak. Szerintem a szocializmus ezen a területen is meg tudja teremteni az állampolgári önszerveződés lehetőségeit. Mert a társadalmi ellenőrzés nélkülözhetetlen. Meggyőződésem, hogy ma, amikor már komoly közvéleménye van a környezetvédelemnek, nem lehetne olyan, a természet rendjébe beavatkozó határozatokat hozni, mint a hatvanas-hetvenes években. Akkor még nem volt politikai ellenállás, így kisebb fokú volt a politikai megfontolás is. Ma annak isszuk a levét, amit annak idején elmulasztottunk.

– Mi hát a teendő, hogy a környezetvédelem napjainkban nem éppen bő és szilárd társadalmi bázisa erősödjön, növekedjen?

– Itt és az egyesülés más területein is csak az lehet a követelmény, hogy minden megvalósított teret kapjon, ha alkotmányos rendünkbe, törvényeinkbe nem ütközik és ha nem sérti a szocialista együttélés szabályait. Hangsúlyozom, hogy kapjon teret még akkor is, ha a mozgalom politikai tartalma, céljai ellentétesek a hivatalosan elfogadott politikával.

– Búcsúzóul az utolsó kérdés: mit tehet, mit tesz az ügyért a Hazafias Népfront?

– A népfront, mint politikai tömörülés és mint széles körű társadalmi szövetség, megtalálná a módját, hogy érvényesüljön a társadalmi kontroll, de a termelés és a fejlődés szükségletei is kielégüljenek. Mind-egyiknek emberi tartalma van és ezek az emberi tartalmak integrálhatók a népfrontmozgalomba.

ROZSA ANDRÁS

VAJON BIZTOS LEHET-E BÁRMELYIK VEZETŐ ABBAN, HOGY VALÓBAN A LEGFONTOSABB INFORMÁCIÓK JUTOTTAK EL HOZZÁ, KÖZAKARAT CIMÉN? HÁNYSZOR HALLJUK, HOGY A VÉBÉTÍKÁR NEM TÖRÖDIK EZZEL VAGY AZZAL A SÚLYOS KÖZÉRDEKŰ PROBLÉMAVAL? HOLOTT LEHET, HOGY NEM IS TUD RÓLA. A TÁTIÁKÉHOZ HASONLÓ „ALULRÓL” KEZDETT SZERVEZÉS ÉPPE EZEKET A GONDOKAT OLDJA MEG.

ALULRÓL FÖLFELÉ

Az a hír járta Táton a faluvédő közösség megalakulása idején, hogy tagjai a helybéli „ellenzék” megtestesítői. Leghőbb vágyuk, hogy támadják a nagyközség társadalmi és politikai szerveit, testületeit.

— Pedig a mi falunk lakói is ugyanolyan emberek, mint bármely más magyar állampolgár — dob egy fél kockacukrot kávéjába *Kostyál János*, a táti községvédő egyesü-

let elnöke, és alaposan szemügyre veszi az esztergomi Korona kávéház bárpultján sorakozó üdítőket. — Ráébredtünk, hogy olyan idők lettek élünk, amikor magunknak kell tennünk azért, hogy szépüljenek utcáink, legyen hol és miért összejönnünk, és újra használhassuk a csónak-

Kostyál János, a községvédő egyesület elnöke

házunkat. Átvállaltuk tehát azokat a feladatokat, amelyeket jól-rosszul kitaláltak, megszervezték, elvégezték az illetékes intézmények korábban — helyettünk. Tavaly szeptemberben összefogtunk, és azóta együtt, egy irányba húzzuk a szekeret.

— Ez azért túlzás — mosolygok rá talán kicsit szenvtelenül. — Azt beszélnek a faluban, hogy kemény ellenállásba ütköztek a megalakulás idején.

— Ne bolygassuk a múltat... Olyan közösséget szerveztünk, amelynek valamilyen tati lakos a tagja lehet, és amelyben az összes értelmes cselekvéshez szükséges információ szabadon áramolhat. Mindez persze, gyarló emberi és anyagi okok miatt megvalósíthatatlan gondolat ebben a pillanatban, de idővel talán...

A KÖZAKARAT NEVÉBEN

Elhallgat, mint akit gyerekes álmodozáson kaptak. Magamban folytatom hát a megkezdett elmélkedést: vajon hányan élnek kis- és nagyközségeinkben, városainkban, akiknek igenis vannak igényeik és hajlandók tenni is a köztért, mégsem jutnak szerephez a települések hagyományos, mai napig változatlan cselekvési színterein? Akik csak akkor lépik át a tanácsháza küszöbét, ha nagyon muszáj, és azt sem szeretik, ha „hivatalos emberek” — akár egy tanácsstag — ke-

A hiányérzet bennünk is erősödött. Jó lenne legelőbb hozzávetőlegesen tudni, hogy milyen önkéntes társadalmi bázisa van a környezetvédelemnek. Hányan lehetnek a környezet- és természetvédők, a város- és községvédők vagy -szépítők, a honismereti körök tagjai, a szaktáborokban gyülekezők, a barlangászok, a madarászok és a BÚVÁR-klubokban serénykedők?

Kiderült mihamar, hogy csaknem a lehetetlenre vállalkoztunk, amikor a közösségek — és főként a közösségek tagjainak — számát kutattuk. Nincsenek pontos lajstromba véve. Sőt, ezen értékörző közösségek többségének nincs is bejelentési kötelezettsége megalakulásáról vagy felbomlásáról.

Mentségeink sorolása után íme a begyűjtött (és hozzávetőleges) adatok: körülbelül 1100 közösség szerte az országban, 30–40 ezer taggal.

Katalógus helyett

A KISZ KB Környezetvédelmi Tanácsa szerint 400–500 különböző szerveződésű környezetvédő közösség tevékenykedik hazánkban a KISZ égíse alatt. 60–70 százalékuk általános iskolás és a számuk általában változik. Némelyik megszűnik, máshol újak alakulnak. A középfokú oktatási intézményekben és a művelődési házakban körülbelül ötven csoport működik. A többi egyetemeken verbuválódott vagy lakóhelyi-munkahelyi közösség, illetve a kisebb településeken, felnőtt-gyermek egyes csoport.

Külön kategóriába tartoznak a szaktáborok, melyeknek tagjai megfigyeléseket, megőrző munkákat és kutatásokat végeznek. Számuk emelkedő. Az utóbbi három évben pél-

dául megkétszereződött. 1987-ben 231 közösség pályázott a KISZ KB Környezetvédelmi Tanácsának anyagi támogatására, és a táborkban végül 9751 fiatal tevékenykedett.

A Város- Községvédő és Szépítő Egyesületek Szövetsége a Hazafias Népfronton belül működik. 120 közösséget tartanak nyilván a baráti és honismereti körökkel együtt. De ez a szám is csak megközelítőleg pontos, hiszen a legutóbbi hetekben-hónapokban újabbak szerveződtek.

A megyei környezetvédelmi egyesületek közül a 250 tagot számláló borsodi a legnagyobb. Győr-Sopron megyében a Reflex és a mosonmagyaróvári csoport 100, illetve 60 tagú. Az 1988 elején alakuló Szabolcs-Szatmár megyei egye-

sület még nem tudott taglétszámról adatokat szolgáltatni.

A legpontosabb nyilvántartása a Magyar Madártani Egyesületnek van. 1364 helységben 38 csoport működik, összesen 15 ezer taggal. Létszámuk azonban folyamatosan növekszik. 1987-ben például 1246 érdeklődővel gyarapodtak az MME helyi csoportjai.

Végül a lapunk nevét viselő Búvár-klubokról: 120-ról van tudomásunk, de taglétszámuk erősen ingadozik. Az viszont megnyugtató, hogy minden évben gazdagabbak vagyunk néhány új Búvár-közösséggel.

Íme, ezt mutatja a jelenlegi hozzávetőleges mérleg. Annak azonban igazán örülünk, hogy ezeknek az értékörző közösségeknek és társadalmi munkásainak a száma — iskolásoktól a nyugdíjasokig — nem is hónapról hónapra, hanem hétről hétre gyarapodik.

SZ. Z.

Itt lesz
a vízparadicsom!

Prohászka Tibor
tanácselnök

(Sághy Judit
felvételei)

resik fel őket otthonukban. Vajon biztos lehet-e bármely vezető abban, hogy valóban a legfontosabb információk jutottak el hozzá közakarát címén? Hányszor halljuk, hogy a vébétitkár nem törődik ezzel vagy azzal a súlyos közérdekű problémával? Holott lehet, hogy nem is tud róla... A tátiakéhoz hasonló „alulról” kezdeményezett szervezés éppen ezeket a gondokat oldja meg! Miért is áltatnánk magunkat: bőséggel akad tennivalónk a demokratizálódásért.

Kostyál János felsorolja végül, hogy mi mindennel foglalkoznak az utcanevek választásától a nyugdíjasok munkaközvetítéséig, a falumúzeum megnyitásától a parkosításig, az érdekvédelemig.

Előrelátóak. Tudják, hogy milyen változásokkal kell számolniuk a bős—nagymarosi vízlépcső megépülése után. A Győr felől érkező kishajók itt, a Kis-Dunán kötnek ki majd először, mielőtt elérnék Esztergomot. Ugyancsak a faluhoz közel lesz a nemzetközi evezőversenyek egyik lehetséges helyszíne. A Táti-sziget holtága pedig szűrt vizű horgászparadicsommá, mesés csónakázóhellyé változik majd. Nem csoda, hogy máris akadt érdeklődő szállodaépítő cég...

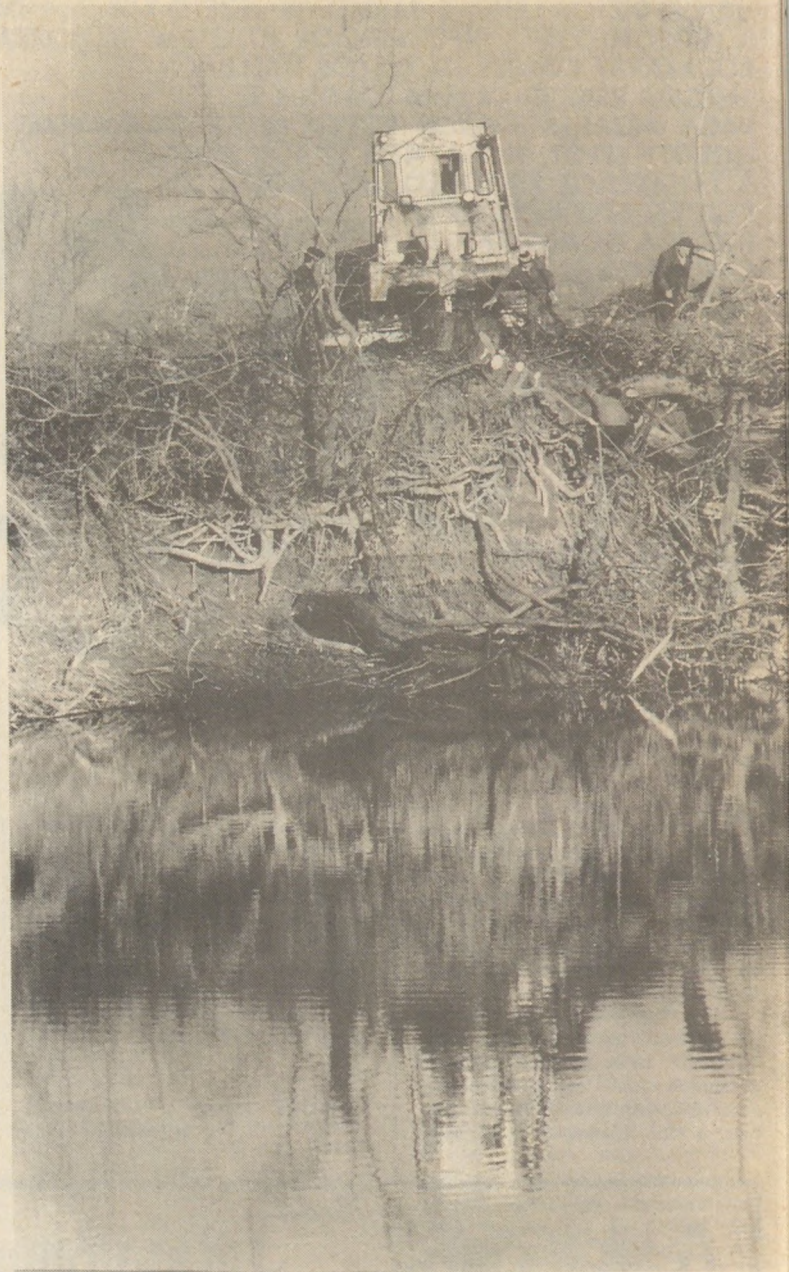
MIT TEHETNÉNK?

Ha tíz kezünk lenne, mind-egyikkel kapaszkodnánk. A négykerék-meghajtású terepjáró motorja őrjöngve engedelmeskedik Tisch Márton akaratának. A helyi Vörös Csillag Mgtsz alapító tagja halkan megjegyzi, hogy forr a hűtővíz, aztán bölcs nyugalommal odaszól mellette ülő kolléganőmnek:

— Rögtön megérkezünk.

Lépésben haladunk előre a sziget tengelyig érő sarában. Ilyen telet a hóhajú gazdák sem láttak. Meleg napsugarak cirógatják a fák ágait, simogatják a földet, amely szinte megolvad a tavaszias, tíztizenöt fokos hőmérsékleten.

— Ezt nézze meg! — mutat körbe Szakmáry János, a termelőszövetkezet üzemvezetője néhány perccel később, amikor kiskabátban sétálunk a sziget belső holtága mellett. — Ha megemelik a Duna vízszintjét, valóságos turistaparadicsom lesz itt és a falu felőli partszakaszon is. Főhet a fejünk, hogy miként lehet olyan idegenforgalmat szervezni, amelyik elől nem menekülnek el a vadkacsák, az őzek. Nem szeretnénk, ha a sátrak, házikók, autók kiszorítanák a fákat.

Szakmáry János gyermek-kora óta járja a környékbeli erdőket, a mogyorósi kősziklát. Tudja, hogy az őlyvek hol költenek, és körülbelül mennyi vörösvércse bújlik meg a sziget egyre fogyó fáin. A községvédő egyesület vezetőségi tagjaként vállalta, hogy szervez egy csapatot, amelyik eltakarítja a szemetet a vízpartról, ápolja az élő fákat és kivágja a szárazakat.

— Rendreutasító táblákat is elhelyeztünk majd, hogy figyelmeztessük az arra járókat, ügyeljenek a tisztaságra.

— Szépen hangzik — szalad ki a számon.

A fiatal férfi maga elé néz, észreveszi, hogy gumicsizmája besüppedt kissé a sziget sarába. Egy rántással kiszabadítja és arrább lép.

— Bizom benne, hogy követik a példát — vágja ki,

azután maga toldja hozzá az ellenérvet is: — Igaz, sokan vannak, akik a rozsdás lavortól a rovarirtódobozig mindent lehordanak a partra. Talán még szerezcsengerekek is futkosnak a kacatok között...

A hallgatag Tisch Márton sem állja meg szó nélkül. Arca nekipeirosodik felháborodásában:

— Menjen ki a borpincéhez vezető mélyútba! Lassan ott tartunk, hogy nem tudunk átmászni a szeméthegeken, a bűzről nem is beszélve!

— Vajon elég-e hinnünk, hogy a rendbontók jobb belátásra térnek önszántukból — fordulok az ifjú természetbaráthoz. — Hiszen legalább annyi szemetelő él közöttünk, mint ahányan takarítanak utánuk. Nincs egyetlen négy-

A dunai vízellátási rendszer tájfejlesztési terveinek megfelelően rendezik a terepet a Táti-szigeten

zetskilométere sem az országban, ahol ne lennének bizonyítékot bőséggel az állításra.

Szakmáry János válaszol:

— Mi mást tehetnénk a példamutatáson kívül? Nem állhatunk őrt minden bokor mellett.

Szóltanul bámuljuk az alig mozduló fákat, míg nem Tisch Márton megtöri a csendet:

— Mennünk kellene, ha sötétedés előtt vissza akarunk érni a faluba.

Mi mindennel foglalkozhat egy községvédő egyesület? Rotbauer Lászlóné a település egészségügyi dolgozóival összefogva felmérést végzett: kiderült, hogy az iskoláskorú gyerekek egyharmadának hibás a testtartása. Az egyesület most hadat üzent a hátitáskáknak, a szüntelen tévénézésnek, a mozgáshiányos életmódnak. Olyan sportfoglalkozásokat szerveznek, amelyek helyrehozzák a diákok rendellenes testi fejlődését. A kezdeményező energikus fiatalasszony egy igazán látványos sikerről is beszámol:

— Legutóbb a helybéli Bodrogi Edinának gyűjtöttünk pénzt, hogy megoperálhassák külföldön. A több

mint félmillió forint nagyobb részét Komárom megyei üzemek, gyárak, intézmények adták össze. Tudomásom szerint negyvenezer forint futott be a táti általános iskolába a szülőktől.

VESZÉLYES BUTASÁG

A nagyközségi tanácsháza kétszintes épülete kívül-belül tetszetős. Otthonos hangulatot áraszt. A testület elnöke, Prohászka Tibor, fiatalember.

— Kezdetben valóban voltak ellenérzéseim — vág bele a közepébe. — Főleg a „faluvédő” kifejezés ellen berzenkedtem, mert felülött bennem, hogy ugyan mi ellen akarják megvédeni a falut? Netán a tanácsi intézkedésekkel szemben? Ma már az a meggyőződésem, hogy éppen a községvédő egyesületek hozhatnak új szintet a tanácsstagok, póttanácsstagok, a lakó- és utcabizottságok működésébe, hiszen egy ilyen közösség valóban tömegeket mozgathat meg.

Az előítéletek a civilizáció alappillérei — nyugtatom magam, amikor kimondom a rosszindulatúnak is felfogható megjegyzést:

— Örvedetes gyorsasággal változott a véleménye...

Ahelyett, hogy felvénne a

kesztyűt, hátradől a fotelben és nevetve válaszol:

— El a falunkban egy idős, örökmozgó asszony, a Góra néni. Amikor a lakók nem akarták befizetni a szemétszállítási díjat, ő végigházalta a községet és begyűjtötte a több százezer forintot. Azóta tudom, hogy az önszántából és a maga érdekében cselekvő ember sokkal többre képes, mint amennyit egy intézkedés kicsikarhat belőle!

— Az egyesület kért-e olyasmit a testülettől, amely ésszerűtlen, vagy más okok miatt teljesíthetetlen?

— Előfodult, hogy győzködtek egymást. Ebben semmi rosszat nem látok — tárja szét a kezét az elnök.

— Például a község képeslapjára tervezendő falucímer ellenérzéseket váltott ki... — lapozok bele a noteszomba.

— Látom, felírta, hogy miről beszélgettünk az egyesület elnökével a tegnapi néprfrontülésen — jegyzi meg változatlanul barátságos mosollyal. — Akkor azt is tudja, hogy olyan időket élünk, amikor örömmel támogathatjuk a hasonló kezdeményezéseket. Ugyanígy a nyári napközi szaktábor szervezését is. — Mitől óvja az egyesületet?

— Nincs veszélyesebb annál, mint belopni olyan vá-

gyakat a köztudatba, amelyek áthidalhatatlan akadályokba ütköznek.

— A faluvédő egyesület hasznos működésének alapfeltétele, hogy partnerként kezeljék.

— Valamennyi közügyekkel foglalkozó gyűlésre, ülésre, fórumra meghívjuk Kostyál Jánost a jövőben. Ebben alapodtunk meg a pártbizottság és a néprfront helyi vezetőivel.

Már búcsúzkodunk, amikor úgy döntök, hogy ami szívemen, az a számon:

— Azt beszéljük a faluban, hogy némelyek nem mernek belépni az egyesületbe, mert retorziótól tartanak...

— Ennek oka csakis a rossz beidegződés lehet — így a tanácselnök. — Korábban sok olyan vezető ügködött a kisvárosokban, falvakban, aki úgy gondolta, hogy az „alulról induló” kezdeményezések eleve rendszerellenesek. Ezért azután a lakosság is félt részt venni olyan ötletek végrehajtásában, amelyekről köztudott volt, hogy nem a helyi vezetés találta ki azokat. Ez pedig veszélyes butaság, hiszen tétlenségre kárhóztatja a körülöttünk élők egy részét. Azt gondolom, el kell telni egy kis időnek, hogy megtanuljunk élni a jogainkkal.

SZILAS ZOLTÁN

A madarász mozdonyvezető

Megrángatta a lábomat. Felriadtam. A félrehajtott sátorlapon bevigyorgott és nyújtotta az üveget:

— Húzd meg!... Aztán szökkenj pajtás, mert hasadra süt a nap...

Kevéssel lehettünk napfelkelte után. Harmat csillogott a Bajdázó-tó melletti tisztás fűszálain. A kortynyi ital kellemesen melengette gémberedett testemet.

— Milyen napunk lesz?

— Szép börszönyi nap. Ilyenkor a lányok is szebbek.

— Hanyas is vagy, hogy hajnalban sem jár másan az eszed?

— Negyvennégyes. Még tisztára fiatal ember.

Mókás fickóként mutatták be Mekli Mihályt, az Ipoly-vidéki Erdőgazdaság királyréti vasútüzemének mozdonyvezetőjét, a Magyar Madártani Egyesület 22. Sz. Börszönyi Helyi Csoportjának örökösén aktív tagját. Olyannak, aki mindig kitalál valami vicces galibát, mert „jókedv, nevetés nélkül nem ember az ember”. Már ettől is az esztendőök óta létező Börszönyi Természetvédelmi Tábor kedvence lenne. Ötletei és ezermesterkeze révén azonban kétszeresen az. Nélküle nem volna a tábornak vezetékes ivóvíze, előkelő budija, melegvízes zuhanyozója és sok mása sem. „Lehet itt mindenkit nélkülözni, mással pótolni. Csak a Misit nem” — mondogatták táborszerte.

Mire összekapom magamat, már nem találom Mihályt. Talán gyűrűzni való madarat ment a hálókából kihámozni. Talán valami fontosat intéz éppen, túl hetedhét határon. Csak reggeli után került elő „környezetkímélő” Trabantjával. Ezúttal hát nem madarászni volt. Mondom neki:

— Most nem menekülsz. Elmondod, hogy miként lesz egy mozdonyvezetőből madarász. Vagy madarászból mozdonyvezető?

Szempillantás alatt átváltozott. Jóízű beszéde elapadt. Megfelelő szavakat keresgélt, de azokat is fogóval kellett a szájából kiszedni. Míg csak el nem felejtette, hogy „nyilatkozik”.

— Kétéves korom óta élek Szokolyán. Az erdő volt a játszóterem. Abban barangoltunk pajtásaimmal. Felfedeztük és elbújtunk benne. Lestük virágait és madarait. De hogy mi az erdő és miért lehet szeretni, azt egy erdészől tanultam meg. Amikor egy évig az erdészetben dolgoztam...

Mégse jött össze, hogy erdész legylen. Aztán kárpitos akart lenni, de az se sikerült. Járműlakatosként tett mozdonyvezető-vizsgát, mert szerette a gőzöskéket. Aztán a gőzmasinákat lecserélték. Mintha minden összefogott volna ellene, hogy visszakényszerüljön gyerekkora erdőibe. 1969-ben került a királyréti vasútüzembe.

— Ismét az erdődt jártam. Ismerkedtem az itteni emberekkel. Aztán ifjú Homoki-Nagy István rányitotta a szememet a ma-

darakra. Ha valamelyiket nem ismertem meg, azt megmutatta. Így jutottam el a szakkönyvekig, majd hetvenötben a madártani egyesület helyi csoportjáig. Ennyi. Ez az életem.

— Mi tart itt? Hisz csinálhatnál ezernyi mást!

— A társaság. A közös téma. A közös érdeklődés. A természet szeretetét külön nem mondom, hisz az benne van az egészben.

— És a táborra áldozott szabadságod?

— Míg itt vagyok, dolgoznak helyettem a többiek. Aztán törlesztek nekik. Mert a tábor nélkül már nem tudom elképzelni a nyaraimat. Tudod te, milyen jó látni, hogy az a gyerek, aki a madarásztáborban megfordul, kezdi úgy érezni a természetet, amiként mi szeretnénk?! És olyankor végigfut benned, hogy a munkád nem volt hiábavaló...

Hajtanám össze jegyzetfüzetemet, de rámszólt:

— Olvasd fel, amit írtál. Nem szeretném, ha nem az jelenne meg, amiket én mondtam.

Tréfál? Nézem az arcát, a szemét. Arca rezzenéstelen. Tekintete szigorú. Visszaolvasom hát a szöveget. Bólint:

— Ez így mehet.

Megkönnyebbülve nyújtózkodik, aztán oldalba bök:

— Ki kéne találni estére valami mókát, mert mintha fásulnának már a gyerekek... Bennem már motoszkál valami...

És eltűnik hirtelen, mint akit elnyelt a föld.

— RÓZSA —

Még télen is vonzó a Kurca-parti sétány...
... amelyhez hasonló szeretnénk ide varázsolni
Vezérkari harcálláspont:
dr. Gabnai Margit, Baranyi Sándor, Hódi Márta és Pillár József
(Trautmann Tibor felvételei)

Szentes város vize, a régebben Körös-holtágnak nevezett Kurca-főcsatorna a kórház fölött és alatt szinte állandóan, az eliszaposodás, az eutrofizálódás riasztó képét mutatva. A Kurca rendbetétele is jobbadán az anyagiakon múlik — hallottuk nem is olyan régen a közhelyszerű megállapítást az „illetékesektől”. Az anyagiakon, melyek nincsenek, sőt újabbak még kevésbé vannak. Ám azóta mégis történt valami...

Egy patak megifjítása

Vargabetűvel értünk utcélunkhoz — a helyi népfőntban mégis türelmesen vártak, hogy számot adjanak ígéretes vállalkozásukról. Két éve alakult meg a környezetvédelmi bizottság, melynek elnöke dr. Gabnai Margit kórházi főorvos, titkára Pillár József ifjú kertész mérnök. De Kurca-ügyben először átadják a szót két diákos külsejű szakembernek, akik egy nagy terv bábái.

— Mi adta a lökést elhatározásukhoz? — kértem hát őket.

— Az, hogy jelentkezünk a Televízió Natura Szerkesztőségének „Szébb, emberibb környezetért” pályázatára, amely

az elmúlt év végén járt le — mondja a hosszú hajú, szerény modorú Hódi Márta vegyész mérnök, amúgy a megyei vízügy munkatársa és újdonsült környezetvédelmi szakmérnök. — Pályamunkánk tárgya a Kurca 300 méteres szakaszának rendezése a kórház fölött, a Rosenberg-hídig. Nem tagadjuk, hogy a díjazás csábító, hiszen a győztes 3,5 milliót nyerhet. Persze szerényebb díjjal is beérnénk — a lényeg, hogy ebből a pénzből a kórház alatti részen folytathatnánk a munkát.

— Hogy jött létre a pályamunka?

Erre már Baranyi Sándor vízepítő mérnök, az ATIVIZIG szentesi szakaszmérnök-ségének munkatársa válaszol:

— Azt mondhatjuk, hogy városi összefogással. A vízügyi szervek, s nem utolsósorban a városi tanács támogatásával mintegy tíz főből álló csoportunk dolgozta ki a részleteket a népfőntbizottság szervezésében. Persze mindez papíron maradna, ha „anyavállalataink” és a kü-

lönböző intézmények nem segítenének, hiszen pénzünk gyakorlatilag nincsen.

— A jelek szerint az üres zsebet a tevékeny várospolitika, az ügy jelentőségének megértése ellensúlyozza.

— E tekintetben szerencsénk van — vélekedik Pillár József. — Szirbik Imre, a nemrég helyettesből előlépett fiatal tanácselnök eddig is segített, s a jövőben még inkább támaszkodhatunk rá. A várospolitikát említette: Szentesnek 1986 óta saját környezetvédelmi rendelete van, s tavaly négy emberrel megalakult a helyi közterület-felügyelet is.

— Ami csepp a tengerben...

— Igaz, de az ellenőrzést a népfőnt lépcsőzetesen fölépített környezetvédelmi őrzésközpontjai is segítik, együttműködve a felügyelőkkel. Ez persze csak a hatósági háttér. Szerencsére egyre többen érzik át, hogy a jelenleg siralmas állapotban lévő Kurca mekkora érték. Üdülőtérület, horgásparadicsom lehetne belőle. Nem tagadjuk, hogy ál-

munk a megyei védettség kivívása — de ez csak távlati terv lehet, s először nekünk kell valamit tennünk a változás érdekében.

Szakemberek összeesküvése

— Mit tesznek, illetve tettek eddig?

— Fölmérésünknek szomorú az eredménye. Az említett, kórház fölötti szakaszon a legrosszabb, negyedik osztályú a vízminőség. Erős a nitrátosodás, az eutrofizáló hatások következtében haldoklik a víz. A pályázatban elvállaltuk, s tavaly meg is kezdtük a meder kotrását. A kiemelt iszapot szárítják, a parton elterítik. Ám ennél sokkal nagyobb feladat a part menti terep rendezése, melyhez mintegy két-háromezer köbméter föld szükséges. Szerencsére sikerült elérnünk, hogy a városi építkezések során ki-termelt földet a kiszemelt területre szállítsák, s ezzel az

idén remélhetőleg be is fejlődik a feltöltés.

— Munkánkban egy szerencsés szerencsétlenség is közrejátszott — veszi át a szót Baranyi Sándor. — Épült ugyanis egy termálkút, s ennek nyomán hatalmas szennyezés támadt. A „tettes” Vízkutató és Fűró Vállalat annak rendje és módja szerint befizette a bírságot. Ebből és a vízügyi igazgatóság keretéből a megrendelt kotrást el lehetett végezni. A mederkotrás nyomán a helyenként túlságosan széles Kurca szűkebb határok közé szorult, vízfolyása fölgyorsult, ami az eliszaposodásnak is gátat vet. Reméljük, hogy a föld kiterítése után idén a part fásítása, parkosítása is megkezdődhet. Helyenként igen sűrű a nádas, de úgy véljük, hogy mégsem kellene kiirtani. Kellő gondozással természetesebbé teheti a táj szépségét.

— Kikre számítanak az ideai partrendezésben?

— Annyit már elértünk, hogy minden üzemben, intézményben, iskolában „csápjaink” vannak: egy-egy ember, akire támaszkodhatunk, aki által a szükséges mozgósítást elvégezhetjük. Így a KISZ-t, a vállalati szocialista

erőfeszítés. Így vélekedik erről Pillár József:

— A Kurca fő ellensége a még mindig — törvénytelenül — befolyó szennyvíz, továbbá a termál csurgalékvíz, a vad szemétkörmök nem is szólva. Ha alacsonyabb a vízálás, illegális háztartási szennyvízlefolyó csövek dugják ki kígyófejüket. Ráadásul a tévész állattartó telepe is rontja a vizet. Sajnos jelenleg a városnak csak ötöde csatornázott, s a tréfásan „vörös báró sornak” nevezett új, part menti házak némelyikében is megtakarítják a kötelező szikkasztást. Ha nem lesz változás, hiába dolgoztunk. A városi hálózat bővítése pedig ismét anyagi kérdés. A megoldást az Ifjúsági Háznál lévő szennyvíz-átemelő kapacitásának bővítése, illetve csatornatársulat megszervezése jelenthetné. Ez utóbbi itt-ott már megvalósult, de a folytatás fogas kérdés. Hiszen számításaink szerint egy-egy házra ötven-hatvanezer forintos hozzájárulás esne.

— Mégsem reménytelen a helyzet. A mi megyénkben a vízminőség romlása most még megelőzhető. Úgy tapasztaltam, ez a „most még” akár harci jelszóvá is válhat. Helyi lapunk, a Szentesi Élet

Mikor egyesülünk végre?

Jön egy kedves ismerősöm, azt mondja: egyesüljünk! Kérdem, hogy érti a dolgot? Hát lehet ezt másképpen érteni, mint ahogy mondja? Elkezd magyarázni, hogy olvasta az újságban: készül az új egyesületi törvény. Mondom neki, én is olvastam, csak nekem a hír arról szólt, hogy jó lenne, ha készülne egy új törvény az egyesülési jogról, az egyesületekről. Ismerősöm nem hagyja magát, rosszul olvasok, mondja. Meg nem azt, amit érdemes. Ő a Heti Világgazdaságban szemezte ki a hírt, Sárközi Tamás nyilatkozatából. Márpedig a kormány korszerűsítési programjában vezetője csak tudja. Próbálok győzködni, hogy egy hírben minden szónek jelentősége van, hogy nézze a tévét, hallgassa a rádiót, olvasson más lapokat is, aztán majd rájön, hogy a dolog nem ennyire egyértelmű. Ismerősömet ez sem győzi meg: fogadást ajánl. Megkötjük. Abban egyezünk meg, hogy ő az állítás mellett, én ellene gyűjtök össze információkat: 48 óra alatt. Nem szaporítom a szót: a fogadást megnyertem...

Nem tudtam önfeledten örülni ennek a nyeregnek. Nem is elsősorban azért, mert évek óta dédelgetett álmom egy egyesület megalakítása. Korábban ugyan tagja voltam két régi, szakmai egyesületnek, de rosszak voltak a tapasztalataim — kiléptem. Nem mintha a szabad egyesülési jogot az ország minden bájára ható balzsamnak hinném, amint ezt néhányan hiszik. De van a dologban ráció, nem is kevés. Ha mindent nem is gyógyítana ez a lehetőség, néhány kitüremkedést, társadalmi daganatot biztosan lelohasztana. Az egyesülés új jogi szabályozását ellenzők, odázók és támogatók egyaránt népes táboraiban azonban, gyanúm szerint minduntalan felüti fejét a régről jól ismert betegség: az „áthallás”. Félreértés ne essék, nem kifejezetten hallásszervi megbetegedésre gondolok. Bár ha az ember sokat hallgatózik, előbb-utóbb nagyothall. Egy idő után már csak azt képes hallani, amit sügnak neki. S ha az ilyen emberrel egyszerű beszédhangon próbál valaki szót váltani, az illető vagy befogja a fülét — hogy meg ne siketüljön — vagy kikéri magának, hogy vele ne „kiabáljanak”, és nem hajlandó beszélgetésre. Szóval mi ez az áthallás? Azt gyanítom, hogy ez a mi legrégebbi nemzeti betegségünk. Még az is lehet, hogy a patópájkórt is megelőzi. Az sem ritka, hogy — amint nemrégiben hallottam — áthallunk a '48-as Tizenkét ponton, néhány József Attila-versen, az Alkotmány egynémely szakaszán, sőt Mihail Gorbacsov peresztrojkiáján és glasznosztján is.

A városvédő egyesületek alapítóit sok helyütt például nem arról kérdezték legelsőre, hogy milyen céllal, hányan, mit szeretnének segíteni a köznek, a közösségnek, hanem arról, hogy „kik ellen akarják védeni” a várost...? Tár, török, labanc és a többi országrontó ugye már nincs, hát akkor? A környezetvédőket meg már nem is igen kérdezték. De sorolhatnám a példákat, egyelőre úgy tesz, potyára. Emlékszem, egy időben sok közös dolgunkra mondtuk rá: volt, ami volt. Kis idő elteltével aztán a jelenre irányítottuk a figyelmünket, ám az áthallás lehalakított bennünket, s így szólunk: van, ahogy van, így van. S aki ezt a megnyugtató mondatot jól artikulálva betanulta, azon nem hallatszott át semmi. Csakhogy manapság már az ilyen emberrel nem megyünk semmire. Nem ötről a hatra, de még az 5,1-re se. És ez nekem, bevallom nem 8. Mi történik, ha ez a jól bevált áthallás megint lejjebb csavar bennünket. S hiába próbálkozunk jövőben gondolkodni és hinni, az egészről csak a ragozás változik majd: lesz, ahogy lesz...

(VÁRHELYI)

sorra közli szakemberek írásait a környezet- és természetvédelem tárgyában. S közben magunk is tanulunk: nyolc város hasonló bizottságaival — Debrecenről Keszthelyig — cseréljük ki tapasztalatainkat. A két éve indult „Tiszta, virágos utcáért” akciókat azóta „Tiszta, virágos Szentestért” mozgalommá szélesítettük.

Mindenre figyelnek

Vannak, akik ma is enyhe fölénnyel tekintenek a kisvárosokra. Pedig a fővárosi ember — sodródva zaklatott környezetében — inkább irigységgel vegyes röstelkedéssel gondolhatna a szentesiekre. Hiszen ők „szűk” horizontjukat belátják.

Miközben szorítunk Szentestért, vállalkozásuk sikeréért, az is eszünkbe juthat: csak így lehet. Hogy kifogások helyett ötleteket termelünk, s hogy „bensőnkől vezérelve” nekivágunk.

LEHOTAY-HORVÁTH GYORGY

önkéntesek

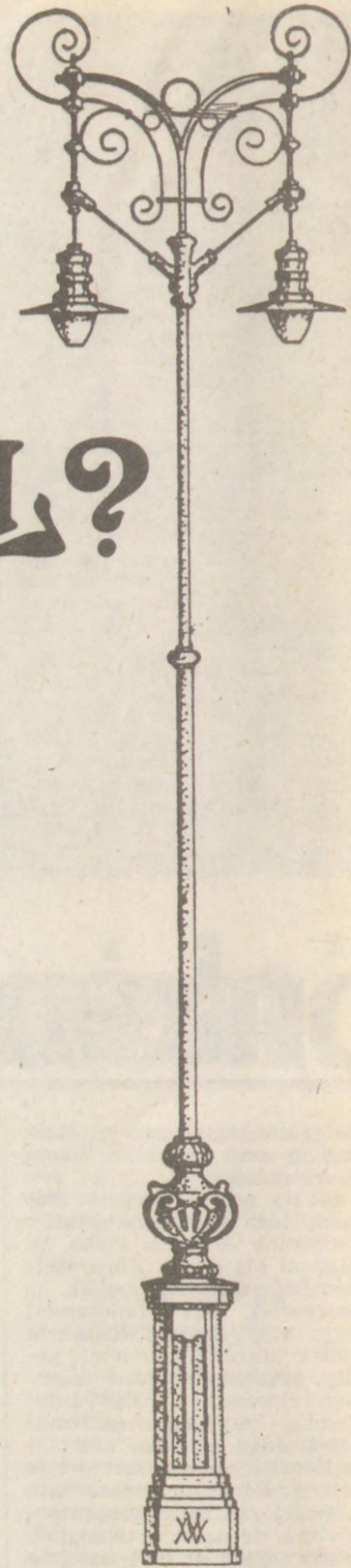
brigádok tagjait, az iskolásokat gyorsan be tudjuk vonni a munkába.

— Ha már iskolákról szólnunk, idén fontos változtatást tervezünk — hozza szóba dr. Gabnai Margit. — Környezetvédelmi tábortokat eddig is szerveztünk, de rendszerint úgy, hogy távoli vidékekről jöttek hozzánk, a mieink pedig odautaztak. Ezzel azonban elveszett a helyi érdekelttség, a lokálpatriotizmus ereje. Idén — főleg középiskolásokból — itt szervezünk tábort. Persze a romantikus, sátorozó életforma megteremtésével, de azzal a többlettel, hogy munka közben eszükbe juthat: itt én is horgászom majd, ha lesz mit kifogni...

Ami hátráltat

Mindez nagyon szép, de fejeget egy „csakhogy”. A Kurca nyomorának nagyon is kézzel fogható, emberi okai vannak. A nemtörődömség nyomán a veszély újratermődik, s kárba vész minden

ÁLMODUNK-E RÉGI LÁMPÁSOKRÓL?

Néha igen. Én például akkor csodáltam meg először utcai lámpákat, mikor egy üvegsziporkákkal ékes karácsonyi képeslapon felfedeztem az utcánkban felállított tányérlámpák rajzolt hasonmását. A képeslap az NSZK-ból érkezett. Odakinn esett a hó, 1960-at írtunk. El sem tudtam volna képzelni akkor szebb lámpákat.

Azóta már két ízben is cserélték kedvenceimet az Esze Tamás úton. Nem történt semmi egyéb, mint haladni kellett a korrall. A mesebelinek tűnő tányérlámpák eltűntek. Helyükre a jól ismert ostornyelek álltak, aztán hogy azok felett is „eljárt az idő”, egyes égős vasoszlopokkal cserélték fel őket. S most úgy néz ki, ezek is sorra kerülnek...

Sajnálom azokat a „régii” lámpákat. Mostanában azért jutnak egyre gyakrabban eszembe, mert láthatóan mások is álmodnak régi lámpásokról. Az ember lesétál a Duna-parti szállodákhoz, végigmegy a Belváros sétálóutcáján, vagy járkal egyet a Várban, s az én hajdani kalapos lámpáimnál jóval régebbieken gyönyörködhet. Régi kandeláberekben, mívesen öntött és kovácsolt oszlopokban. Megnyugtatja a szemet – ha csak nézi – ahogy ezek a réges-régi oszlopok visszavarázsolják egy utca, egy tér vagy csak egy háztömb ódon hangulatát. Ahogy az ember néz egy-egy ilyen lámpasort, könnyen elábrándozhat. Látni véli a kockás sapkás újságírású, amint nekidölvé a kandelábernek, magasra tartja újságját és kiabál: Az Est! Megjelent Az Est! – Aztán egy kapualjból kilép a házmesterné, két lábtörlővel a kezében, s az oszlop tövében pár gyors csapással kiporolja őket. Egy másik lámpa alatt kimenő szolgálólány csokoládiz keménykalapos úrfival, majd ocsúdnak, s karolva lépegetnek – a következő sejtelenesen sárga fényű lámpásig. Jönnek-mennek a járókelők, néhány

autó pöfög erre-arra, s a lámpák viaszosan sárga fényükkel azt világítják be, amit kell. A többire szemet hunynak...

Szóval így ábrándozna az ember, ha volna hozzá kedve. Meg ideje. Meg régi utcai kandelábere. De leginkább – egyik sincs. Persze, ha másoknak van helyettünk idejük és kedvük – az ellen általában nem szoktunk berzenkedni. Így van ez a Budapesti Városszépítő Egyesület felhívásával is. Ezek a jószándékú emberek nem kevesebbet szeretnének elérni, mint hogy a Népköztársaság útján, a hajdani Sugár úton visszakerüljenek helyükre – pontosabban a mostani ostornyelek helyére – a régi kandeláberek. Szakembereik gondosan felmérték a terepet: 289 korhű lámpaoszlopra lenne szükség. Mindehhez meg pénzre. Nem is kevésre. Egy „Andrássy”-típusú kandeláber ugyanis 260 000 forintba, egy a járdát világító „Köszeg”-típusú oszlop pedig 45 000 forintba kerülne. Az iménti összegek a felállítási és kábeleszerelési munkákat is magukban foglalják. A kandeláberek fénye egyébként ugyanolyan erős, mint az ostornyeleké! Na, de akkor is! – mondhatja bárki. Biztosan mondja is... A városszépítők minden támogatásra számítnak: vállalatokat, intézményeket, szövetkezeteket, csoportokat és magánszemélyeket keresnek ügyük támogatására. Már az is elég, ha valaki egy oszloppéznegyedét vállalja befizetni. Cserébe felkerülhet a támogatott kandeláberre: na, nem úgy! Csak a neve, egy réztáblácskán, az oszlop törzsére helyezve. A városszépítők felhívását – úgy is, mint az ötlet gazdája – **Ráday Mihály** „apostol”, az egyesület alelnöke jegyzi. Megkértem hát, sétáljunk egyet a Népköztársaság úton, s közben beszél-

jünk erről az egészről. Elfogadta az invitálást.

Ráday azzal kezdi, hogy őrá korábban megharagudtak a műemlékesek. Azt mondták, hogy eltereli az emberek figyelmét: városvédő műsorában mindenféle apró tárgyakkal foglalkozik, padokkal, postaládákkal, utcakövel, lámpákkal, ahelyett, hogy az egész problémával... Szóval aprólékra váltja a lényegét. De Ráday szerint ezek az „utcabútorok” azért is fontosak, mert a nagy modernizálási, korszerűsítési vágy általában ezeken a tárgyakon tombolja ki magát. Alig maradt valamink a régiekből. Jó, ma már megállt ez az irány. Na ja, mondom: nincs pénz. Nemhogy utcaátépítésre, de „átbútorozkodásra” sincs. S miért pont a Népköztársaság út? – jut eszembe megkérdezni:

– Szerintem a fővárosnak a legnagyobb építészeti attrakciója ez az út. A magyar „Sanzeleizé” ha párizsi, vagy Nyeveszkij prospekt, ha leningrádi példát akarok hozni. Ezt egy korszak teljes erőbedobással építette meg. Nem az a főváros központja, ezt tudjuk. De építészeti talán a legharmonikusabb egyisége. A VI. kerületi IKV képtelen karbantartani, mert túl nagy falat neki. Azt már sikerült elérni, hogy ezen az úton csak régi, hagyományos telefonfülkéket helyezzenek el. A Magyar Hirdető vállalta, hogy ide csak olyan hirdetőoszlopok kerülnek, amelyek korhűek. Két dolog az, amivel most foglalkozni kell: az utcai bódék és a lámpák. A lámpaügy látszik egyszerűbbnek, mert az csupán két kézben van: a Fővárosi Tanács Közmű- és Mélyépítési Főigazgatóság, meg az Elektromos Művek a gazda. Mint tanácsstag tudtam meg, hogy a mostani ostornyeleken a lámpafejeket le akarják cserélni, sárgán világító nátriumizzósokra. Ekkor javasoltam, hogy

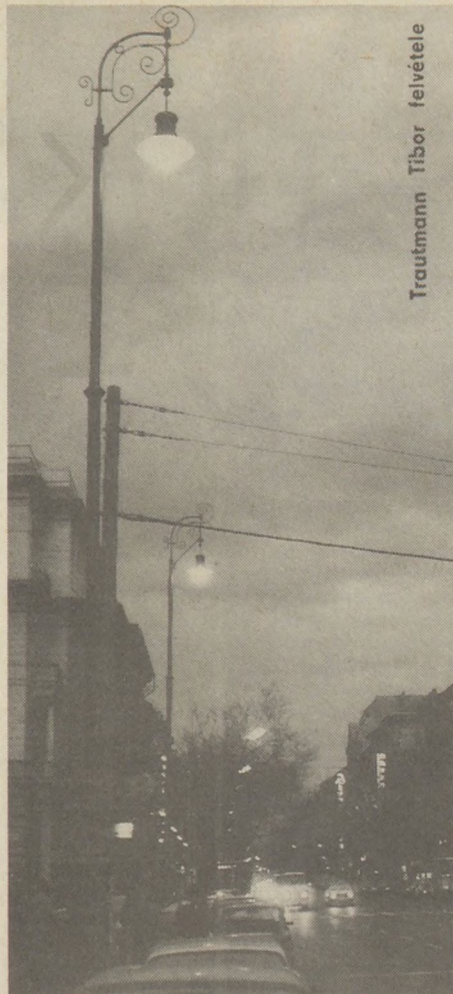
KO-014-01 Andrássy kandeláber

ne költsek el a pénzt erre, hanem próbáljuk meg igazán helyreállítani a közvilágítást. Az illetékesek elfogadták a javaslatot azzal, hogy rendben, de nekik erre semmilyen fedezetük nincs. Ezután csináltuk meg a felhívást...

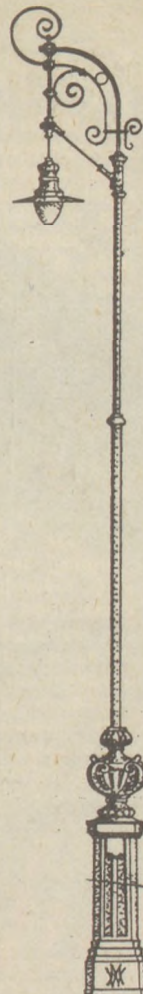
Sajnos e dolog nem olcsó, mondja Ráday Mihály. Ezért aztán a felhívás postázása után elkezdett telefonálni. Megpróbálta a „nagy cégek” vezetőit rábeszélni az ügyre. Már is van eredmény: a Chemokomplex egy kis lámpát kifizetett, a Komplex egymillió forintos ajánlatot tett, a Befektetési és Leánybank pedig hat lámpát vásárolt. A MÁV Vezérigazgatósága vállalta, hogy az épületeik előtt álló lámpákat kifizeti. A pénzek a városzépítő egyesület csekkszám-lábjára folynak be, de külön kezelik őket, direkt erre a célra. Ha legalább egy útszakaszra való összejön, már kezdik is a munkát.

Közben az Operához érünk. Minden sáv tele autóval. Tükkölés, ideges motortúrátatás. Nekünk zöld az átkelő: a Balett-Intézethez parkodunk. Két helyreállított kandaláber díszlik az intézmény előtt. Szépek. Kérdezem Ráday Mihályt, mi lesz, ha nem gyűlik össze a pénz. Vagy ha csak morzsák kerülnek a perselybe? Hát akkor a befolyt pénzeket 1988. december 31-ig visszafizetik a felajánlóknak — mondja. Mindenesetre az eddig történetek alapján nem erre kell koncentrálni. Szerencsére. Vagy szerencsénkre? Na, nézzük!

Eppen felénk tart egy néni, krumpis cekkert cipel az egyik

Trautmann Tibor felvétele

Köszeg oszlop + Budavár fej

Az Opera előtt már nemcsak álom az Andrássy kandaláber (KO-014-00 típus)

kezében, másikkal kabátját igazgatja. Megállítom, mutatom a két megfiatalodott kandalábert, kérdem mit szól hozzájuk. Hát igen, mondja, ez már valami. Ezeket lehet nézni, megmutatni, büszkélkedni velük. Csak hát a krumpli. Az egyre nehezebb ebben a szatyorban. Meg drága is, ahhoz képest... Aztán mosolyog és elköszön.

A Kodály körönd felé már egyedül folytatom a sétát, Ráday Mihályt várta városvédő Pallas Athéné — a televízióban. Megállok a Köröndön, nézem az újságárusbódét. Vajon milyen lehetett elődje, az igazi, a korhű? Megkérdem hát az újságárust, ő talán tudja. Hát nem tudta. Azt mondja: nem a bódé a lényeg, hanem amit árulnak benne. Hogy az tényleg újság legyen. Kérdezem, melyik újságot ajánlaná nekem a választékból? Nevet és azt feleli, ő nemcsak újságot árul, van nála lottó, meg buszjegy is. Sőt, még néhány könyvet is tart. Faggatom a városzépítők lámpás terveiről is. Az újságárus vállat von: ő nem itt lakik. Szerinte ez annak fontos, aki nap mint nap nézegetheti majd a kandaláberket. Megemlítem, hogy a felajánló neve réztáblán rákerülhet az oszlopra. Az utókor majd bizonyára számon tartja a neves és nemes szívű elődöket. De ezzel sem győztem meg. Biztosan én is valami városvédő ügynökökféle lehetek, mondja és elköszön. Azaz udvariasan eltessékel egy köszönnel.

Folytatva a sétát a Hősök tere felé, be kellett látnom, hogy ez a felhívás, ez a lámpaakció nem elsősorban magánkezemlépkeket céloz meg. Érthetően. Főképp mainapságg érthetően... Ám a cégeket, felajánló vállalatokat illetően van a dologban egy bökkenő: a forgalmi adó. Egyelőre úgy áll a dolog, hogy a régi lámpásokról szóló álmot — megadóztatják. A szerzők most azon fontolkoznak, miként lehetne elkerülni ezt a közcélú megcsapolását, a közcélú összegyűjtött pénznek. Hát bizony: az adó nem álmodik. Mondhatnánk úgy is: nem alszik... Talán az illetékes pénzügyi döntőnkök alszanak rá egyet, mielőtt a városzépítők kérelmére verdiktet mondanak. S ki tudja, talán némelyikük nemcsak színes tintákról álmodik majd, hanem egy szépen újraállított kandaláberről a Népköztársaság útján. Nekünk, halandó adóalanyoknak egyelőre nincs mit tenni: mi csak aludhatunk rá. És persze álmodhatunk is. Bármiről. Még régi lámpásokról is akár...

VÁRHELYI ANDRÁS

Egy „örült” lány

Az idén érettségiző Móra Veronika villanó szemekkel méricskél: vajon mi a fenét akarok tőle?

— Szerintem a kislányok inkább varrótanfolyamra, vagy „hogyan főzzünk?” szakörbe iratkoznak — kezdem egy kijelentéssel kérdés helyett. — Önről pedig azt állítja az ELTE természetvédelmi klubjának egyik tagja, hogy aktív környezetvédő gyermekora óta.

— Inkább csak természetbarát — javítki. — Zoológusnak készültem kiskoromban, később pedig madarakkal kezdtem foglalkozni.

— Akkor tehát semmi rendellenes cselekedetet nem művelt gyermekként, hiszen minden kisdíák szereti az állatokat.

— Ezt sem állítanám — igazítja meg szemüvegét, hogy azután kicsit tanárosan, persze nagyon kedvesen kioktasson:

— Örült madarásznak könyveltek el osztálytársaim, most pedig az „örült zöld” títullussal tisztel meg a környezetem. Egyébként valamennyi kísérletem kudarcba fulladt, amelyekkel kortársaimat próbáltam beavtatni. Mindebből arra következtethet, hogy most, majdnem-felnőtt koromban sem tartanak teljesen normális nőnek — hunyorítanak huncutul a szemek a szemüveg mögött.

— Akkor viszont nem irigylem, hiszen a zöldutánpótló munkacsoport vezetőjeként csakis úgy lehet sikeres, ha talál hasonlóképpen gondolkodó társakat!

Elkomorodik. Megnyúlnak arcvonásai, és szinte eltűnik a hatalmas fotelban.

— Talált — vallja be. — Amikor átvetttem a munkacsoportot, körbetelefonáltam minden tagot. Kértem őket, hogy találkozzunk, és beszéljük meg a teendőket. Egyetlen ember várt a randevún. Ezután mindenkinek küldtem egy programot, amelyben leírtam, hogy a főváros területén pusztuló fákkal, a savas eső káros hatásával foglalkozunk majd. Az érdeklődés nem erősödött, bár egy egészen friss fejlemény biztatónak tűnik: jelentkezett egy egyesület, amely vállalta, hogy felkutatja az illegális személerakóhelyeket Budapesten.

— Nem tartozik a bizakodók táborába...

— Valóban nem vagyok optimista — mosolyog kesernyén. — Úgy gondolom, hogy az emberek lelkiületének változására van szükség, amihez több nemzedék keserű tapasztalatainak kell összegyűlnie. Azonban attól tartok, mire elérjük ezt az „eredményt”, visszafordíthatatlan folyamatok indulnak meg természeti környezetünkben.

— Jól értem? Olyan munkát végez, amelyet hiábavalónak tart?

— Nem tudom, hiábavaló-e? Úgy vagyok ezzel, hogy akár felesleges, akár nem, csinálni kell. Ez lelkiismeret kérdése...

— SZILAS —

A nagy történések elterelik a figyelmet a kisemberről. Még környezetünk védelmének világában is. A tragikus szenzációk — Bhopáltól Csernobilon át a mosonmagyaróvári „szeméttűz”-ig — a hírek élére kerülnek. Vetítik reggeltől napestig a televízióadók, sugározzák a rádióállomások, öles cikkekben közlik a lapok.

nem kímélik. Ahogy tevékenységükre a címke ráragadt — a társadalmi munkások.

Sok helyen már közösségekbe is szerveződtek a Hazafias

A BÚVÁR szerkesztőségének *Értékkörzők* című összeállítása ezért vállalkozott arra, hogy körképet ad természeti és épített környezetünk védelmének társadalmi munkásairól, azok közösségeiről. Azokról a kisemberekről és szervezeteikről, akik és amelyek nemcsak szavakkal, hanem tettekkel is szolgálják közös ügyünket. Olykor még csaknem szélmalomharcot folytatva, olykor már kisebb-nagyobb sikereikből merítve erőt a további küzdelmekhez.

Pontosan senki sem tudja, hogy mennyien vannak. Csak azt, hogy számuk örvendően gyarapodik. Falvakban és városokban egyaránt. És ez a folyamatos növekedés a legbiztosabb jele annak, hogy törekvéseik sikerre vezetnek.

ÉRTÉKKÖRZŐK

telezte magát a környezetvédelem ügye mellett. Tértől és időtől függően a gyanakvás légkörében cselekednek az értékkörző kisemberek. És a nyilvánosság is csak ritkán jut osztályrészükül.

„Az életnek folytatódni kell!”

N. Magyar Tibor a vegyészmérnökséget cserélte föl az újságírással. Dolgozott a Borsodi Vegyi Kombinátban, gyakor-nokoskodott Ózdon, majd a Kisalföld című folyóirat munkatársa lett. Jelenleg a Bábolnai Mezőgazdasági Kombinát sajtófőnöke, „civilben” pedig az 1987 elején alakult Reflex Környezetvédő Egyesület elnöke.

— Mindig olyan munkahelyen dolgoztam, ahol akarva-akaratlanul is fölfigyeltem a környezetemben lévő rendelleneségekre. Sokan kifogásolták, hogy nincs veszélyérzetem, rosszak a módszereim, túlságosan is főlelem a hangom a környezet védelmében. Hamar rá kellett jönnöm, hogy egyedül sem mit sem tehetek, legfeljebb csak személyes sérelmeimre kereshetek orvoslást. Amit pedig a különféle társadalmi mozgalmak környezetvédelem címen tesznek, az általában kevés. Főháborodnak valamin, s közben egy sor fontos problémáról elterelik a figyelmet. Az egész helyett csak részeket néznek.

— A Reflex nem ilyen. A környezet- és természetvédelemmel foglalkozó szakemberek által megalakított, már kb. 200 tagot számláló egyesület egyik alapvető célja, hogy kihasználja a rendelkezésre álló óriási szellemi kapacitást. Különféle környezetvédelmi szolgáltatásokat végzünk, megbízásokat teljesítünk, természetvédelmi táborokat szervezünk, segítjük az iskolai nevelőmunkát és a gazdálkodó szervezetek komplex környezetvédelmi szemléletének formálását. Fontos feladatunk a fiatalok gondolkodásmódjának a megváltoztatása, az állampolgári felelősségérzet fejlesztése, az emberek mozgósítása környezetvédő akciókban való részvételre. Műszeres ökológiai vizsgálatokat végzünk a Szigetközben, tagvállalatainknak megoldást ajánlunk például az olajos hulladékok megsemmisítésére, s egyik legnagyobb vállalkozásunk a győrújbaráti arborétum létrehozása.

— A közeljövőben szén-monoxid-mérő állomásokat kívánunk fölláttatni, mindenekelőtt Győr belvárosában, és a városháza elé szeretnénk egy nagyméretű, kvarckijelzős zajmérő állomást is kihelyezni. Célunk az, hogy egyesületünk gazdaságilag jelentős tényezővé váljon, és nyílt konfrontáció nélkül is tartsanak tőlünk mindazok, akik még szennyezik környezetüket. Tagjaink sorába bárki beléphet, hiszen véleményem szerint nem lehet a környezetvédelmet egyetlen városra vagy megyére leszűkíteni.

— Öszintén megmondom: néha — például hétvégeken, amikor a „maszek” munkáimat végezhetném el — úgy érzem, nem érdemes a környezetvédelemmel foglalkozni. Hogy miért csinálom mégis? A lányaim miatt. Féltem őket. Szépek, egészségesek, de hogy azok is maradjanak, arra egyre kevesebb az esélyük. Az a néhány csenevész, vèrgödő fából álló kis park jelenti számukra a természetet, amit a panelház ablakából látnak. Negyvenéves vagyok. Tudomásul vettem: korosztályomnak alig van reménye arra, hogy fölszámolja a környezetben meglévő, már szinte életveszélyes problémákat. De tudomásul vettem azt is, hogy az élet nem szűnik meg a halállommal.

— HOLLÓS —

Népfront, a KISZ vagy egy-egy intézmény égisze alatt. Máshol lazább a szervezet, mert vannak, akik megszokták évtizedeken át: gyanús, ha a köz ügyét nem hivatali sugallatra szolgálják. Ismét mások a „felsőbbiségek” rosszszallását is vállalták, mert tudják, hogy bajban van a természet és az ember. Bajban vannak — a pusztulás közelében — értékeink.

Lehet, hogy aggodalmaik és tiltakozásaik nem mindig megalapozottak. Lehet, hogy olykor csak a dolgok fonákját veszik észre és nem látják — esetleg nem akarják látni — az összefüggéseket, az élet nagyobb, de csak úgy hiteles szeletét. Előfordul, hogy a társadalmi viselkedés „comme il faut”-ját sértik meg, az indokoltnál nagyobb ingerültséget váltva ki a hivatalos örkődökből. De a szándékuk tiszta és becsülésre méltó. És arról sem mindig ők tehetnek, hogy fontos információknak csak a morzsái jutnak el hozzájuk, vagy mert társadalmunk egésze mostanság vajdja a demokratizmust. A deklarált demokratizmus kora után a valóságosan létezőt.

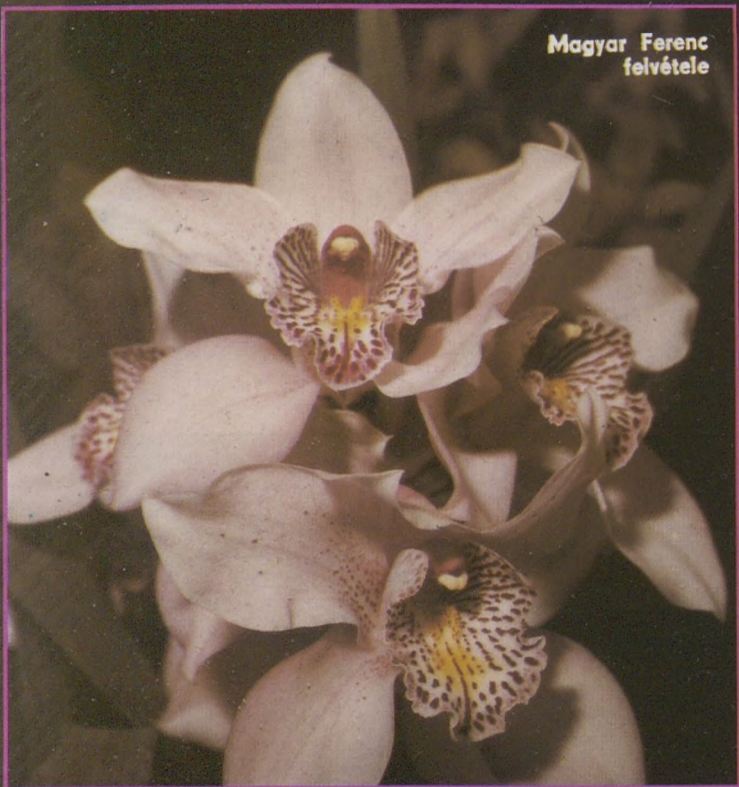
Kétségtelen az is, hogy az értékfeltő-értékkörző kisemberek egyre gyarapodó serege az érdekütközések kíméletlen küzdelmébe keveredett. Ahol nemcsak osztani, hanem kapni is lehet sebeket. Ahol nem ritkán a gazdaság-gazdálkodás oly fontos, de mégis csak percérdekei ütköznek meg „nemforintosítható”, hosszabb távon azonban sokkal értékesebb valóságseletek érdekvédelmével. És ezeknek a csatározásoknak a végkimenetele még akkor is kétséges manapság, ha az ország politikai-állami vezetése már elkö-

Ez az érdekes. A figyelmet felkeltő. És olykor már a néző-hallgató-olvasó is a „krimi” igényli. Környezetünk krimijét, amelyben megborzonghat. Mert néha a félelem is jólesik. Különösen, ha forrása messze van.

De ki törődik a kisemberrel? Ki figyel a kisember halk szavára? Vagy a kisemberek kórusaira? Miért lenne szenzáció, ha a kisember megvéd néhány facsemetét? Ha barlangok mélyébe bújik, hogy felfedezzen, vagy csak óvjon valamit a múlt kövületeiből? Ha ódon lámpásokra, pusztuló városképekre ügyel? Ha madarakat les, mert félti őket modern korunk kíméletlenségétől? Ha fészket őriz, mert lassacskán, ha volna is őrző, vajon lesz-e mit vigyázni? Ki hallja meg a kisemberek hangját, ha hegyet véd vagy tájegységet? Ha tiltakozik gyárfüstök, hulladékok vagy vizek pusztítása ellen? Vajon ki figyel a kisemberre, ha természetátalakító és településeket átformáló modernkedő apostolokat igyekszik túlkiabálni?

A dolgok állása — és reményeink szerint — egyre többen! Egyre többen figyelnek fel a kisemberek szavára. És egyre többen adnak a kisemberek véleményére. Mert maguk az értékkörző kisemberek is egyre többen vannak. Nemcsak azok, akik boronganak és kezdenek hangosan gondolkodni, hanem az apró dolgokkal segítők, a szabad idejüket

Magyar Ferenc
felvétele

Virágbirodalom. Kissé szokatlan szókapsolat, de talán valamit visszaad a látványból. Kint még a tavasz birkózik a téllal, ám a hatalmas üvegcsarnokban a trópusok fülledt, páradús levegője csapja meg az embert, s ameddig a szem ellát, a növényvilág szépségkirálynői, az orchideák pompáznak. A zöld, a bordó, a lila, a sárga szinte minden árnyalatát felvonultatják a virágkelyhecskék, de akadnak olyanok, amelyekre még parányi festékanyag sem jutott – hófehérek. Ezek a virágok már nem annyira a természet, hanem inkább a technika csodái. Az ember bábáskodott ugyanis minden egyes tő megszületésénél, hiszen biotechnológiai úton, szövettenyésztéses módszerrel „segítették világra” az embriókat. Steril laboratóriumban, nagy szakmai hozzáértéssel egyetlen növény osztdószöveti sejtjeiből nevelték föl az új növénykéket. Így a legszebb, a legjobban értékesíthető orchideákat szaporíthatják, jelentősen meggyorsítva a természetes biológiai folyamatokat. Retkes József

címzetes egyetemi docens, a Szombathelyi Kertész Mgtsz főmérnöke igazán otthon van birodalmában. Ismeri a siker titkait: csúcstechnológia, ésszerű kockázatvállalás, piacismeret. Mert az ország legkisebb, 25 hektáros kertészeti üzemében akkor a termelési értéket állítanak elő, mintha 8000 hektáron gazdálkodnának. Tavaly több mint másfél millió orchideát állítottak elő, s egymillió dollárnál nagyobb árbevételük volt. Jól cseng a nevük a legnagyobb nyugat-európai virágpiacokon is, s méltán büszkélkedhetnek azzal, hogy a szépséges Liz Taylor 50. születésnapjára tőlük rendelték meg az orchideacsokrot.

A szombathelyiek azonban a jövőre is gondolnak. Árbevételük egy részét alkalmazott alap kutatásokra fordítják, s futja a keretből a tehetségek felkarolására, a legnagyobb biológiai tanulmányi verseny támogatására is.

Képes összeállításunkban az orchideaszaporítás új útjába nyújtunk betekintést.

G. M.

Orchideák Liz Taylornak

Osztdószövet kioperálása
a tenyészcúscsúcból

Mellette:
A megerősödött fiatal
növényeket cserepekben
nevelik tovább, amelyek
hamarosan virágba szökkennek
(Trautmann Tibor felvételei)

Az ásványi sókat, vitaminokat
és cukrokat tartalmazó
mesterséges táptalajon
az átoltott szöveti sejtek
gyorsan osztdóznak

Az elfelejtett ercsi Duna-part

Eötvös József emlékműve az ercsi dombtetőn

Ezt a forrást a fiatalok fedették fel

Öreg fűzgyökerek közül tör elő a forrás

Ercsi előtt magas löszfalnak fut, majd enyhe ívvel a Csepel-sziget felé fordul a Duna. A folyót eltérítő magaspart a Pannon-fennsík keleti pereme, amelynek lankásabb részein a falu házai telepedtek meg. A folyamszabályozás itt sem múlt el nyomtalanul, ez a mindössze öt kilométeres partszakasz mégis megőrizte a dunai táj sajátos hangulatát. A fennsík 154 méterre emelkedő legmagasabb pontján állították fel 1879-ben az Ybl Miklós tervezte Eötvös József-em-

lékművet. Mellette kegyeleti kápolna áll. Az obeliszktól több mint száz lépcső vezet le a Dunáig.

Valamikor zsi bongó élet jellemezte ezt a települést. Az 1930-as évek végéig még három vízimalom kerekét forgatta a Duna, és kora reggel halászcsonakok evezői csobbantak a vízben. Ez már a múlté. A Duna szabályozásakor a kotrógépek megkövesedett tölgyfacölöpöket emeltek ki a mederből. A hajdani vizafogórekeszek darabjai voltak. Eltűntek az óriási halak, a halászmesterség is lassan feledésbe merül Ercsi környékén. Pedig van mire emlékezni e tájon. Már a rómaiak

is felismerték kedvező természeti adottságait. Jelentőségét bizonyítja, hogy a Sopianae felé vezető hadiút is érintette. Most csak a rév jelzi, hogy az átkelőhely nem vesztett értékéből.

A Duna-part állandó pihenő- és kirándulóhelyé vált. A magaspart és a Duna között húzódó keskeny erdőszáv valóságos kis liget. A partoldalból több apró forrás bukkan elő. Legutóbb 1985-ben találtak rá egy új forrásra, amelyet az ercsi halászosokra emlékezve, *Viza-forrásnak* neveztek el. A vidék bizonyára nem kerül az útikönyvek első oldalaira, de régmúlt időköt őrző természeti képével kellemes kikapcsolódást nyújtó kirándulóhely.

KÁCSOR LÁSZLÓ

**Kilátás a Dunára
az emlékműtől**

**A kénsárga virágú
szártalan kankalin
márciusban bontja
szirmait**

**Mellette jobbra:
Az ártéren korán
előbújik
a tömegesen
előforduló csillagvirág
(A szerző felvételei)**

**Tavaszt jelez
a fűzbarka**

BÚVÁR

MAGYARORSZÁG VÉDETT
GERINCES ÁLLATAI

KERECSEN- SÓLYOM

(Falco cherrug)

SZALANCZY BÉLA
felvétele

A Magyarországon költő sólymfé-
lék (Falconidae) közül a kerecsen-
solyom a legritkább. Körülbelül 30 pár
költ hazánkban. Sajnos egyre nehe-
zebben talál háborítatlan fészkelő-
helyet, s ha mégis, előfordul, hogy
fészkeit kifosztják.

Ez a ritka ragadozó madár Európá-
ban Szlovákia déli részén, Jugoszlá-
viában, Romániában és Bulgáriában,
illetve a Szovjetunióban költ, Ázsiá-
ban pedig Mongóliáig fordul elő. Ha-
zánktól nyugatra csupán Ausztriában
él egy-két párja. Nálunk állományá-
nak nagyobb része középhegységi
erdőkben, kisebb arányban az Alföld
erdeiben lelhető fel.

E legszebb sólyomfajunk háta és
szárnya vörösbarna, az egyes tollak
rozsdásan szegettek. Feje és tarkója
fehéres, vékony sötétbarna sávzással.
Világos mellényét barna hosszanti

vonalak és csepp alakú foltok díszítik.
Farka világos tolatlak tartított.

Vakmerő ragadozó, a levegőben és
a földön egyforma ügyességgel fogja
el zsákmányát. A vándorsólyommal
ellentétben, főleg a földön mozgó ál-
latokra vág. Külföldön az ürgét és a
hörcsögöt kedveli. Szívesen telepszik
meg ezért az ürgés legelők közelében.
Vadászat közben többnyire alacso-
nyan suhanva pásztárza a földet, s
amint előbújik az ürge a lyukból, már-
is elkapja erős karmaival. Nem veti
meg a szarkát, a varjat, a galambot,
s a költés idején rovarokkal is kiegé-
szíti táplálékát. Máskor egy-egy ki-
emelkedő pontról les zsákmányára
éles szemmel, vagy a magasban „szí-
tál”, azaz egy helyben lebegve figye-
li a rágcsálók felbukkanását.

A kerecsensólyom a telet Észak-Af-
rikában tölti, s csak néhány egyed ma-
rad egész évben a fészkelőhely köze-

leben. Már február elején visszaérke-
zik költőhelyére, s csak novemberben
kerekedik fel ismét. Fészket azonban
sohasem épít, az elfoglalt fészket sem
tatarozza. Sziklán többnyire hollófész-
ket bérel, a fákon pedig sas, ölyv, hé-
ja, kánya, vetési és szürke varjú fész-
két foglalja el. Tojásait március vé-
gén, április elején rakja le, fészkealja
rendszerint 3–4 barnászörös tojásból
áll. Többnyire a tojó ül a tojásokon, a
hím csak ritkán váltja fel, később vi-
szont a tojóval együtt gondoskodik a
fiókká ellátásáról. Kirepülés után –
június közepe táján – az öregek lát-
ványosan tanítják a fiókákat a zsák-
mánszerzés fortélyaira.

A fogyatkozó állomány védelmében
a Magyar Madártani Egyesület meg-
szervezte a fészkek őrzését. A magyar
Vörös Könyvben is szereplő kerecsen-
solyom fokozottan védett, pénzben ki-
fejezett értéke 50 ezer forint. (G. M.)

Amikor az első fel-
fedezők alig több
mint kétszáz éve
partra szálltak a
kamcsatkai fél-
szigeten, megdöb-
benten látták, hogy amerre a
szem ellát, pipálnak a he-
gyek, az év nagy részében
hóval fedett cukorsüvegek
mélye félelmetesen morog,
gyakran naponta többször is
megmozdul a föld. Azt hit-
ték, a pokol tornácán járnak.

FÖLÖTTÜNK

MENGŐ HŰS KEZE

Az ég kékje — mint nyá-
ron az óceán vize — hűvösen
váltak el a fehér tájtól. *Valentyina Bronyevics* a Korják
Autonóm Körzet tanácsának
harmincas éveiben járó jo-
gász-elnöke a palamai város-
háza előtt is a múltat idézi:

— Tudja, én szeretem a
meséket. Gyerekkoromban
egy rénszarvastenyésztő kol-
hozban éltem, s mert a szü-
leim hónapokig a tundrát
járták, a nagyanym nevelt.
Sokat tudó, boszorkányter-
mészetű öregasszony volt, aki
nagyon tudott mesét monda-

Izgalmas feladat a működő vulkán megfigyelése

tette az embereket a Nap
tűzétől. Mert őseink úgy hit-
ték, a vulkánok tüze a Nap
tüze, a hűsítő hó a hegyek
oldalán — Mengo fehér ke-
ze...

KAMCSATKA ŐSLAKÓI

Majd ezer kilométerre a
félsziget központjától, Petro-
pavlovszktól, 300 ezer négy-
zetkilométeren élnek a korjá-
kok, ez a ma már alig 7 ezer
lelket számláló nemzetiség.
Az autonóm területnek össze-
sen 40 ezer lakosa van, de a
kolhozokban 150 ezer rénsz-
arvasnak viselik gondját.
Hat halfeldolgozó üzem és
hat halászzattal foglalkozó
kolhoz — durván számítva
ennyi e három magyaror-
szágnyi terület gazdasága. A
korjások — és a velük jó
szomszédi viszonyban lévő
csukcsok, evenkek — jó sze-
rével halászból, prémvadá-
szatból, szarvastenyésztésből
élnek. És nem is rosszul.

*Alekszandr Grigorjevics
Szicsenko*, a körzet pártbi-

A TÜZES HEGYEK FÖLDJE

ni. És én szerettem a me-
sét, mert úgy éreztem, min-
den szavuk igaz...

Festett szőke hajába bele-
belekapt a szél, a mandula
szemek fölött a a sötét szem-
öldök csikja kicsit indián vo-
nást ad az arcának.

— Este jöjjön el a Mengo
együttessel fellépésére. Ha ért a
tánc nyelvén, megismerheti a
korjások legendavilágát. A
dob, a kereplők, a szél ezer-
nyi hangját, a Föld szívének
lúktetését, a vulkánok moraj-
lását idézi. Mengo — egy
csodás szépségű lány volt,
aki hűvös szép kezének
egyetlen érintésével megmen-

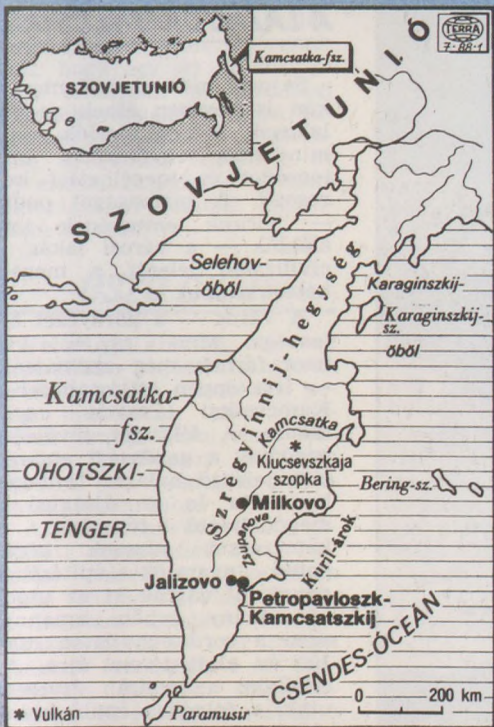

A higanyszál mélyen a nulla
alatt: megfagy a lehelet is

zottságának első titkára kez-
detben vonakodott számokat
mondani, de aztán feladta az
aggályait. Végül is nem szá-
mít népgazdasági titoknak,
ha elmondja, hogy a terület
takarékpénztáraiban hozzáve-
tőleg annyi a lakosság meg-
takarított pénze, mint ameny-
nyi a félsziget második leg-
nagyobb városában összesen.
Errefelé nem ritka, ha egy-
egy szerencsésebb prémva-
dász a rövidke szezonban
egy Lada árát „lövi”, s a
halászok éves keresete is
annyi, mint másutt egy mi-
niszter jövedelme.

Pedig az emberek errefelé
sem kuporgatósabbak, mint
másutt a Szovjetunióban.
Minden második családnak
van autója, nem ritka, aki-
nek az „aranyföldön” — így

Télen is dolgoznak az úszó
halfeldolgozók

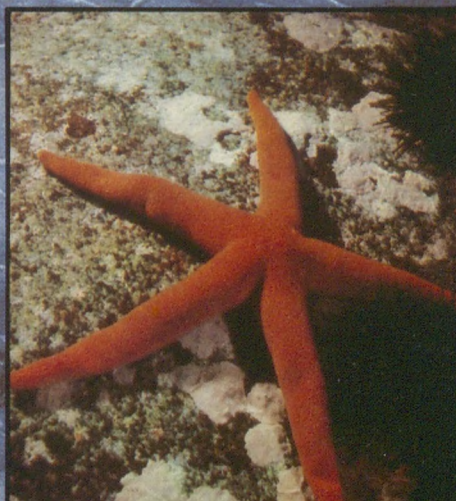

A távol-kelet egyik egzotikus
szépségű virága

Mellette:
Bogáncsra emlékeztetnek
a tengerfenék virágállatai

Pompás színfoltja
a sziklapadoknak
a ragadozó
tengeri csillag

**A kiválasztott rénszarvast
lasszóval fogja meg a pásztor**

nevezik erre felé az európai területeket — lakása, nyaralója van. A boltokban csak színes tévét árulnak, és bizony morognak az emberek, ha nem a legdivatosabb ruha, cipő érkezik. Hogy a hosszú szállítási utak miatt drágábban? Kit érdekel?

Mi a titkuk? Igen egyszerű: a rénszarvas, a lazac és a rák. Ez a három állat az utolsó porcikájáig a korjákat szolgálja. Egyetlen halszálka sem vész kárba, mindent feldolgoznak, becsoma-

**A parton hatalmas kolóniákba
tömörülnek a fókák**

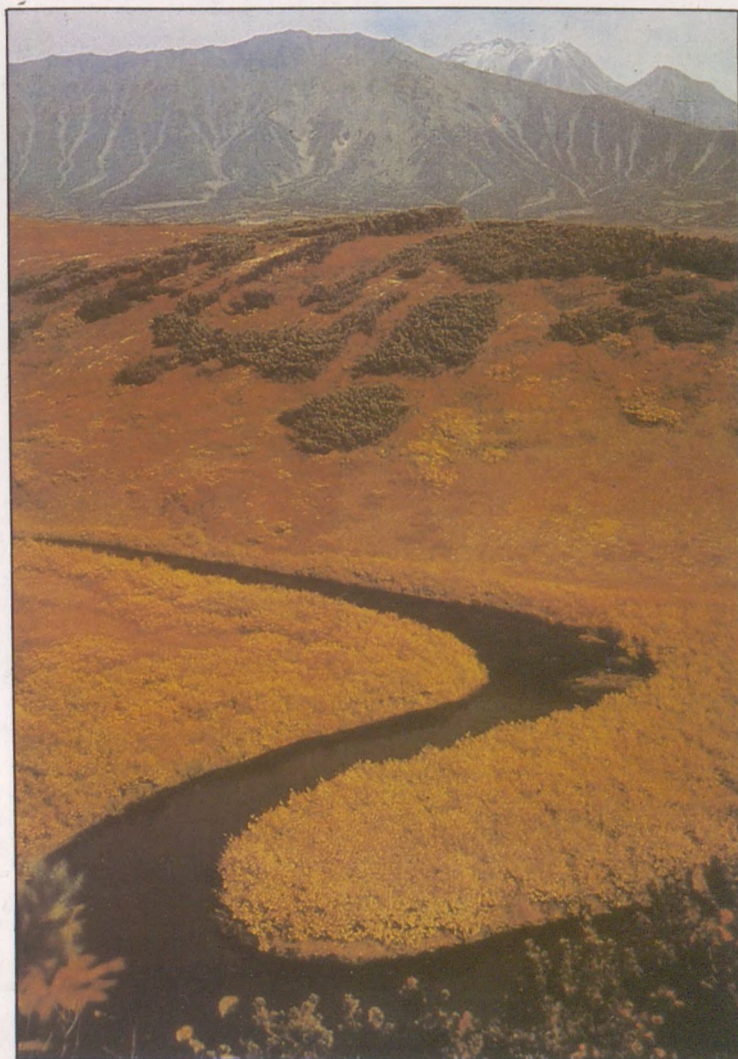
golnak vagy éppen elfogyasztanak. A szarvas maga-magát táplálja, a legnagyobb hidegben, a legmélyebb hó alatt is megtalálja az élelmet, a lazacféléket bőségesen megtermi a tenger, a rákok pedig itt honosak — hála a környezet háborítatlanságának —, sokan és jó egészségben vannak.

— Mindezt a gazdagságot nem fenyegeti a civilizáció?

A tanácselnöknő mosolyog:

— A korjások már akkor is tudták, mi a környezetvédelem, amikor még a világ a bőségtudatban pazarolt. Ősi törvényünk is úgy tanítja: ha egy őz csak kétszer ellett, ne pusztítsd el, amíg harmadszor is meg nem fial.

**Sárgába, barnába öltözik
összel az egész félsziget**

A LAZACOK BÖLCSŐJE

Sajnos ma már Kamcsatkán is kevesen élnek az őslakosok. A bevándorlók pedig mindenütt egyformák: biztonsgót és megélhetést keresnek. A biztonsgót pedig — korunk emberének legalábbis — a városi lakás, a civilizáció jelenti, a megélhetést a pénz.

A város — a környezet elensége. „Mint a tűz és a víz, nem férnek meg egymással” — írta éppen ottjártamkor a Kamcsatkai Pravda egyik száma. A félsziget jövőjéért aggódva, a gazdasági stabilitást jelentő halászat érdekében írta le az újságíró a megdöbbentő tényeket: a kamcsatkai városok körül épülő nyaralók építéséhez annyi fát vágta ki az utóbbi néhány évben, amennyi ezen a zord éghajlaton csak 100 év alatt terem újra. Az erdőkön, a tundrán átvezető utak, a folyókra épülő hidak akarva-akaratlanul megbolygatják a természeti egyensúlyt. A gépkocsik kipufogó gázai, az utasok eldobált szeme, a vízbe eresztett olaj, a folyókba szivárgó benzín — ha lassan is, pusztítja a halakat.

A lazacot. A vörös húsú, vörös ikrát adó, aranyat érő lazacot. Ezek a halak itt minden folyóban honosak, millió- és milliós számú térnek haza minden ősszel, hogy életük utolsó útján szülőföldjükön rakják le ikrájukat, s itt pusztuljanak el létük megfellebbezhetetlen törvénye szerint.

Mihail Szelikonov, a Halbiológiai Kutató Intézet csendes-óceáni tagozatának igazgatója mondja:

— Az volna a feladatunk, hogy az óceánban élő ezernyi állatfaj kutatásával foglalkozzunk, ehelyett nyolc laboratóriumunk közül négy kizárólag „lazacológiával” tölti az idejét. De ne gondolja, hogy a tudomány teljes eszköztárát arra fordítjuk, hogy ezekről az értékes halakról megtudjunk minden fontos információt! Nem! Kutatásaink többsége a Halászati Minisztérium megbízásából, a halászati kolhozok, egyesülések megrendelésére, a várható „termést” prognosztizálja. Milyen fajból, mikor, hol és mekkora fogást remélhetnek.

— A kutatók a magasabb jövedelemért vállalnak ilyen munkákat?

— Azért, hogy az intézet másik négy laboratóriuma egyáltalán működhessen. Bizonyára hallotta már, hogy a szovjet gazdaságban néhány éve bevezették az önfenttar-

tás követelményét. Ma még nehéz volna megjósolni, mindez hová vezet. De remélem, hogy egy új egyensúlyhoz, amelyben a gazdasági többletbevételek korszerű tudományos eszközök beszerzésére nyújtanak fedezetet, az új eszközök pedig a további kutatásokhoz lesznek nélkülözhetetlenek.

ÚSZÓ GYÁR

Valósággal remeg alattunk a hatalmas hajótest. Az óceán csendes, méltó a nevéhez, pedig indulásunk előtt kísérőink semmi jóval nem bízattak. De Neptun kegyes a távolról jött vendéghez és ingatag gyomrához.

A Lenin nevét viselő halászati szövetkezet egyik veterán úszó halüzemében Pjotr Vlagyimirovics Noszics a kapitány-igazgató. A Belauszov nevű 30 ezer tonnás „bárka” fedélzetén ő az egy személyi döntnök. Negyvenévesen, 19 évi gyakorlattal a háta mögött ő irányítja a 100 személyes gyár munkáját.

— Minek szólítsam: kapitánynak vagy igazgatónak? — szegezem a melléne.

— Itt a kapitány minden — feleli és a hangjából érződik némi sértődöttség. Mintha azt mondaná: láthatnám az egyenruhájából is, kivel állok szemben. A kisördög azonban belém bújít, újra csak gonoszkodóak a kérdések.

— A halbiológusok azt mondják, mára a tudomány a gazdaság szolgája lett, s a halászok gyakran vissza is élnek a helyzetükkel.

— Mivel élünk vissza?

— Azzal, hogy a tudósok megmondják, milyen fajtajú halakat hol, mikor találhatunk. A hajók meg csak odaúsznak és lemerítik a hálót.

— Akkor hívjon ide egy tudóst, álljon ő a kormányhídra, és fognon akár csak egyetlen lazacot is!

— Nem túloz?

— Próbálja ki!

— De a tudósok...

— ...a tudósok azt hiszik, csak ők ismerik a halakat. Pedig elhiheti nekem, ezen a vidéken a hajóskapitányok a legjobb halbiológusok. Ezek a hajók már olyan pontos elektronikával vannak felszerelve, hogy ha kérjük, akár a lazacok nemét is kijelzik. No persze ezt ne értse szó szerint, de nem járok mesze az igazságtól.

— A hatvanas évek végére nagyon megcsappant a lazacok száma. Sokan ezt is a halászok kontójára írják.

— Joggal. Volt idő, amikor fognak, amennyit tud-

tunk. Most éves keretszámok szerint dolgozunk mi is, a japánok is. Ez sokat segített abban, hogy mára viszonylag bőséggé váljon a halállomány.

Csinos fiatalasszony lép a kapitány kabinjába. Egy zsúrkocsin gőzölgő hallevest, mellette malomkeréknyi tálon különféle süthalakot tol elénk.

— Kóstolja meg! — kínál a kapitány. — Egy félórja lubickoltak a mélyben.

Csak most hallom a hajófének felől fel-feltörő dörömbölést, a szállítószalagok csikorgását. A hajómotorok mellett a gyár zakatolását.

— És legalább betartják a kvótákat? — kérdem, s őszintén nincs kedvem megkóstolni az élem tett sülteket.

A kapitány szemében mosoly csillan, most látom csak mennyire fiatal.

— Ha hivatalosan kérde, azt mondom: igen. Ha meg nem hivatalosan? Akkor jobb ha inkább eszünk.

JUSSON IS, MARADJON IS

Borisz Szelifanov, a petropavlovszki halfelügyelőség vezetője kerek-perec kimondja, ami a szívét nyomja:

— Alig néhány éve tudunk csak érvényt szerezni a környezetvédelemnek. A hatvanas évekig egyetlen törvényt tiszteltünk: a gazdasági növekedés törvényét. A tervszámokat, azt, hogy milyen időben halad az iparosítás. Hogy pusztulnak az erdők? Kiszáradnak a tavak, amelyekben ívnak a halak? Nem számított. Pedig sokszor a néhány négyzetméteres tavacska lazacok millióit nevelték, és egyben a folyók vízszintjét is egyenletesen tartották. Ezek a tavak akadályozzák meg a hirtelen áradásokat, a gyors apadásokat. Azután sokat ártott a japán halászat is, 1952 óta jelent meg a csendes-óceáni térségben a korszerűen felszerelt japán halászflootta, s az első időben 100—150 ezer tonna halat fogtak. A 70-es évek közepére évente 14—17 ezer tonnára esett vissza a zsákmány, s ez már jelezte, hogy komoly bajok vannak a mélyben. Már-már azt hittük, hogy bizonyos fajok kipusztulnak, amikor végre sikerült megkötni a halászati egyezményt. Ez a japánok kvótáját levitte évi 24,5 ezer tonnára, a mienket pedig 60 ezerre, s egyúttal 1977-ben kiterjesztették a halászati felségvizeink határát 200 tengeri mérföldre. Ettől kezdve a halállomány érezhetően szaporodik. — Kü-

lönösen a garbusa hálálta meg a védelmet, ma már évente 40—45 ezer tonnát is kifoghatunk anélkül, hogy veszélyeztetnénk az állományt.

— Ha jól értem, ön elsősorban a japánokat okolja a gondokért?

— Rosszul érte. Ők indították el a folyamatot, de a mieink is csak a tervek bűvöletében éltek.

— A halászat csak az egyik oldal. A halfelügyelőség joggal beleszóllhat a hajók munkájába, de mi a helyzet a szárazföldön? A környezetszennyező építkezések nem tartoznak az önök hatáskörébe...

— Ezekre valóban nem sok hatásunk van. A beruházásokat, az erdőirtásokat, a folyószabályozásokat nem tudjuk megvívni. Kivéve, ha durván megszegnek bizonyos előírásokat. Tudja, van egy olyan szabály, hogy a helyi hatóságok csak a 40 millió rubelnél olcsóbb beruházásokat véleményezhetik, a drágábbak központi hatáskörbe tartoznak. S mit izgat egy moszkvai hivatalnokot mondjuk a garbusák dolga...

— Ugye, ezt nem mondja komolyan?

— A legkomolyabban mondom! Csak egyetlen példát. A Zsupanova folyón vízierőművet terveznek. Ha elkészül, ott egészen biztosan kipusztulnak a lazacok, mert nem tudnak majd felúszni az ivóhelyekig a vízlépcsőn át. Szólunk. Semmi. Most a közvélemény háborog, a sajtó hadakozik. Talán ennek a zaja elhallatszik Moszkváig is.

LENTRŐL JÖN A MELEG

Mindössze 75 nap a kamcsatki nyár, de ilyenkor sem emelkedik a napi átlaghőmérséklet 13 fok fölé. Általában június első napjaiban vetnek, augusztus közepén pedig már a raktárakban kell lennie a termésnek, hogy kint ne ériék a korai fagyok. A soványka földön, amelyet alig 15 centi mélyen lehet csak szántani — ennyi ugyanis a vulkanikus hamuból keletkezett termőréteg — mindössze 15—20 mázsa gabona terem.

— Lehetne több is — mondja a párttitkár —, ha feladnánk a környezetvédelmi szempontokat. Mifelénk tilos a vegyszerezés. Nem marad más, mint a paraszti rafinéria, a vetésforgó, a trágyázás, meg az időjárás kegye...

Ami azt illeti, tényleg szükség van ezen a tájon a mezőgazdászok észére, felkészültségére. A zord klímát még a

A TÜZES HEGYEK FÖLDJE

szerénységükről híres birkák sem bírják. Mit tehettek mást, a szibériai fajtákat kereszteszték az itteni hegyi bárányokkal. A szarvasmarhának sajnos nem élnek errefelé őslakos rokonai, a holland és amerikai fajták pedig ezen a klímán legfeljebb a fűtött istállóban és műtáppal bírják ki. Nem olcsón adva nélkülözhetetlen tejüket.

Ezért bármilyen furcsa, Kamcsatkán nem a halászok és nem is a rénzarvas-tenyésztők a leggazdagabbak. A parasztok azok.

A termálforrásokra épült szovhozban, amelybe ellátogattam, hathektárnyi melegvízben termelnek zöldségféléket. Öt éve hozták létre a gazdaságot, azóta minden dolgozójuknak saját lakást építettek. Hogy minden lakásban a gyógyhatású források vizében fürödhessenek, a természetnek csak kicsinyke adománya. Felparcellázták a környező vidéket és „maszek” melegházakat adtak az alkalmazottaknak. A gazdaság termelési volumene — a kisgazdaságok beindulása után — megduplázódott, mert egyezséget kötöttek dolgozóikkal, hogy a háztáji termésnek egy részét a szabadpiacra hoz közeli áron átveszik és gondoskodnak az értékesítéséről is. De retékből, uborkából, salátából, paprikából marad elegendő maguknak a gazdáknak, sőt a felesleget maguk is visznek a városi piacokra. Két-három család portékáját a vállalkozó szellemű nagypapák, nagymamák viszik a standokra.

— Másutt is volnának szabad hőforrásaink — nevet a párttitkár. — Csak vállalkozó és befektető tőkénk van kevés...

Felszállni készül velünk a repülőgéppel.

A gyorsan lenyugvó téli Nap vörös lepellel öleli körül a betonon túl ágaskodó hegyet. Fehér kúpján magasbátoron lebbenti a szél a tegnapi hullott friss havat. Alig hiszek a szememnek — füstcsikként száll, emelkedik, s búcsút int a látvánnyal a felsziget is. Alattunk az óceán — végtelen víztükör. Tiszta. Még csaknem háborítatlan.

SOMFAI PÉTER

Atomerőműből vízi erőmű

Nem építik fel Kubányban azt az atomerőművet, amelynek létesítéséről korábban elhamarkodottan döntöttek. A szovjet minisztertanács illetékes irodája a környék lakosságának beadványai alapján felülvizsgálta az erőmű megépítéséről szóló határozatot és megállapította, hogy a kijelölt térség túlságosan földrengésveszélyes ahhoz, hogy ott biztonságosan üzemeltethessenek egy atomerőművet. Bár a szakértők korábban is alkalmatlannak találták azt a területet, sajnos csak a csernobili szerencsétlenség nyomán vették ko-

molyan a figyelmeztetést és állították le az építkezést. Eddig 14 millió rubelt használtak fel. Szerencsére ennek az összegnek jó részét a tervezett erőmű kommunális létesítményeinek építésébe fektették, így ez nem tekinthető kidobott pénznek. Lehetőség van arra is, hogy az atomerőmű, helyett vízi erőművet építsenek, amely várhatóan 2–2,5 millió kilowattóra áramot termel majd.

Sí és lavina

Légszennyezés, hatalmas erdőirtások, széles „síztrádák”, egészen a szállodákig érő kötélpályák, liftek — hovatovább ez a legjellemzőbb az alpesi tájakra. Voltaképpen kulturális katasztrófáról van szó — állapítja meg a ZIPRA, az Alpok védelmére létrehozott nemzetközi szervezet.

A festői szépségű, ám lavina-veszélyt rejtő hegyoldalon a nagyszabású szállodaépítések, az útpépítések és a felvonóberendezések kihívták maguk ellen a természetet. Ha egyszer megindul, a kőomlás valósággal lezúdul a sípályákon a völgybe. Japán számítások szerint az omlás sebessége a 200 km/órát is elérheti. A pályák egyenetlensége úgy összetömrítette a talajt, hogy a víznek csaknem 90 százaléka már nem szívódik be, hanem a felszínen szabályos csatornában folyik le. Az ember olyan területekre merészkedett, ahová sohasem szabadott volna.

A tömeges turizmus kedvéért a hatóságok sok aggályt félretoltak. Ha az Alpokban a profitot és a természetet tették a mérleg két serpenyőjébe, mindig a profit felé billent a mérleg nyelve. Egyedül az olaszországi Bormióban, ahol a közelmúltban az esőzések nagy kőomlást okoztak, a sívilág bajnokság miatt 48 ezer fát vágtak ki.

Az Alpok Szövetség „erő- és lavina” elnevezésű katasztrófatérképe szerint az Alpok térségében található összes település felét erősen

veszélyeztetik a kőomlások, a lavinák és az áradások. A helyi összekötő utak és az erősen igénybe vett mellékutak teljes hosszából 370 kilométeren közvetlen földcsuszamlásveszély van. Ennek ellenére évente több mint 40 millió turista keresi föl az Alpokat. Egyes helyeken a lakosság száma az elmúlt húsz évben a harmincszorosára emelkedett, és már olyan sűrű a népség, mint a Ruhrvidéken. Több mint 500 felvonó és kötélpálya szeli át az Alpokat.

Az már a fokozódó légszennyeződés következménye, hogy a hegyi erdősegek, amelyek a víz zömét felveszik, és gyökérzetükkel karomszerűen megtartják a földet, 80 százalékgig sérültek. Ahol kipusztultak, szabad a pálya a lavinák és a földcsuszamlások előtt: hiányzik a fák alkotta természetes védősánc. A föld szilárd tartás nélküli görgetegé változik, a hegyoldal megcsúszik.

A szakértők most a sípályák rekultiválását, a veszélyeztetett utak felszámolását, a teherautó-forgalom megszüntetését követelik.

Helyet a hulladékoknak!

Az USA Környezetvédelmi Hivatalának becslése szerint az 51 állam közül 27-ben 1990-ben már nem lesz hová elhelyezni a szemetet, mivel a hulladék-elhelyezésnek egetverőek a költségei. Akad az a korszerű hulladékhasznosítási technológiák bevezetése is. Mindennek következtében rohamos ütemben telítődnek a lerakóhelyek. Ha a hulladékképződés a mostani végső — évente 133 millió tonna — ütemben folytatódik, akkor a helyi kormányoknak a könnyebb feldolgozás céljából szükségszerűen elő kell irniuk a hulladékok kötelező csoportosítását.

A lerakóhellyel nem rendelkező Philadelphia és Boston számára már most is az egyetlen megoldás, hogy más hová szállítsák a szemetet. Amikor a saját lerakóhelyeiket egészségügyi ártalmaktól tartva bezárták, a hulladék-elhelyezéssel kapcsolatos kiadások a négyszeresére, tonnáként 90 dollárra emelkedtek. Csak papíron tűnt ragyogó ötletnek, hogy gumból metángázt állítsanak elő,

amely a szerves anyagok oxigén nélküli bomlásakor keletkezik. A szállítmányt ugyanis — veszélyes hulladékot sejtve — sem Észak-Karolinában, sem Alabamában, sem Mississippiben nem fogadták be.

Philadelphiában a hulladékégetés koncepciójának térhódításával egyidejűleg számolták föl a lerakóhelyeket. Most viszont az itt működő két égetőművet is be kellett zárni, mivel a megengedettnél nagyobb mértékben szennyezték a légkört. Új, korszerűbb égetőt kellene építeni.

Egy ilyen beruházás Detroitban például 483 millió dollárt igényelne. Ebben napi 4000 tonna hulladékot lehetne elégetni. Ez 40 ezer lakást fűtne és látna el árammal.

Tény azonban, hogy eddig a hulladék-elhelyezés lelkesedést alig, inkább csak fejfájást okozott.

Vegyszerek áradataiban

Svájcban 1953-ban, népszavazás nyomán, kifejezetten a vizek védelméről rendelkező szakaszt iktattak az alkotmányba. Ennek ellenére a vizek természetes állapotának megőrzésében azóta is csak részeredményeket sikerült elérni.

A túlzott műtrágyázás és a háztartásokban a nagy mosószert-felhasználás miatt például a legtöbb mittellandi tó erősen szennyezett foszfáttal, s ennek következtében nagymértékű az algásodás. Az elmúlt években a Baldegg-tóban, a Hallwiller-tóban igyekeztek az alsó vízrétegeket oxigénnel dúsítani, a Sem-pachi-tónál a veszélyeztetett part menti területeken trágyázási tilalmat rendeltek el, a Zugi-tóba pedig összekötő csatornán keresztül kívánják az oxigéndús vizet bevezetni. Rendelet született ugyan arról, hogy a trágyalevet tilos kilocsolni, a tárolása azonban megoldatlan, mert túlságosan kisméretűek a trágyalerakó-

helyek. A szövetség és számos kanton most szubvenciókkal, kedvezményes hitelekkel kívánja ösztönözni a tárolók építését, bővítését. Helyenként a művelt területre számított állatállomány nagyságát is maximálni akarják.

Nem kevesebb a gond a csatornahálózatba jutó vegyszerekkel, kenőanyagokkal sem. Jócskán vannak köztük olyanok, amelyek nehezen vagy egyáltalán nem bonthatók le, a hagyományos víz-tisztítóknak tehát nem lehet kiszűrni, ártalmatlanná tenni őket.

A vizek kémiai szennyezésének mérséklése remélhető attól az 1986. évi rendeletről, amely előírja, hogy a gyártó vagy az importáló köteles az adott vegyszert alapos környezetvédelmi vizsgálatnak alávetni. Az áru címkéjén, a használati utasításban pontosan tájékoztatni kell a fogyasztót a vásárolt vegyszer alkalmazásának és se-

lejtezésének helyes módjáról. Gyors javulás az új előírások ellenére sem várható, jelenleg ugyanis több mint 60 000 különféle vegyi anyag van forgalomban, és a hatóságok számára szinte megoldhatatlan feladatot jelent az összes anyag megfelelő ismerete és felügyelete.

Neue Zürcher Zeitung

Újabb akciók

A Greenpeace nemzetközi társadalmi szervezet vakmerő, időnként kalandos lépésekre szánja el magát, hogy felhívja a világ közvéleményének figyelmét az ökológiai problémákra. A holland kikötő, Vlissingen közelében az átalakított Sirius halászhajó fedélzetén a 29 tagú nemzetközi személyzet különleges kiképzésen vesz részt. Gyorsjárású felfújható motorcsónakokat bocsátanak le a fedélzetről, s ezekkel gyakorolják a nagy tengerjáró hajók megállítását. Az akciókkal azt akarják elérni, hogy betiltsák a mérgező vegyi hulladékok elégetését az Északi-tengeren. Itt ugyanis különleges hajókon 100 ezer tonna mérgező anyagot semmisítenek meg évente. Az elégetést megrendelő kozmetikai, gyógyszergyártó és vegyipari vállalatok szerint a környezeti kár csekély, a keletkező sósavat a tengervíz semlegesíti. A Sirius legényegének néhány tagja nemrég feljutott a vegyi hulladékot elégető Vesta fedélzetére. A ka-

zánkéményhez láncolták magukat és tiltakozó plakátokat függesztettek a hajóra. Ezután a Sirius a holland Helder kikötő felé vette útját, ahol azt akarták megakadályozni, hogy a Vulcanus nevű hajó 3000 tonna vegyi anyagot égessen el a tengeren. Tűzoltófecskendőkkel találták szembe magukat...

A Greenpeace akciója ugyan egyik esetben sem járt sikerrel, de bejelentették, hogy folytatják a kampányt, mivel a szennyezett víz kipusztulással fenyegeti a cápákat és a delfineket. Sok halon már most is fekélyek észlelhetők. Néhány európai állam kormánya támogatja, hogy tiltsák meg a vegyi hulladékok elégetését a tengeren. A holland kormány a minap jelentette be, hogy 1990-ben megszünteti a hulladékok tengeri megsemmisítését.

За рубежом

Nemzeti parkok vagy szórakozóhelyek

A wyomingi (USA) cowboyok azzal fenyegetőznek, hogy leakasztják a szegről pisztolyaikat, mint a régi szép időkben. Fel vannak háborodva az állattenyésztők, mert az állam északi részén fekvő 800 ezer hektáros, híres Yellowstone Nemzeti Park igazgatója farkasok visszatelepítését tervezi.

Ez örültség, a farkasok ki fognak törni a parkból és rátámadnak juhainkra — háborognak a farmerek. A környezetvédők viszont az igazgató pártját fogják.

A nemzeti parkok egy századdal ezelőtti alapítói még azt hitték, hogy elegendő be-

tiltani a vadászatot, a gyümölcs- és a virágszedést ahhoz, hogy megőrizzék a természetet, amelyet azután vesztélytelenül a világ szeme elé tárhatnak. Egyetlen látogató is befolyásolja az ökológiai egyensúlyt, elképzelhető, hogy mekkorák a károk az amerikai parkokat felkereső 300 millió turista nyomán.

Annál is inkább így van ez, mivel a parkok gazdái tökéletesen karbantartott utakat, moteleket, tájékoztató központokat, golfpályákat építettek a vendégeknek, sőt megszervezték a tömegközlekedést. A parkokban épült üdülőfalvak közelében a folyók-

ban, tavakban már számottevő a szennyeződés. A sétálgatók cipőtalpán vagy az élelmiszeres kosarakban becipelve, a Yellowstone Nemzeti Parkba 78 új növényfaj került. Az őshonos növény- és állatvilág egyesülya mélyrehatóan megváltozott. A veszélyesnek tartott fajokat, a farkast, a pumát maguk a parkőrök távolították el. A túlzott védelem viszont kedvezett a jávorszarvasok, bölények elszaporodásának. Jelenleg mindkét faj a muflonok, szarvasok, hódok rovására táplálkozik, így ez utóbbiak megfogyatkoztak.

A nemzeti parkok által kialakított úgynevezett természetes ökoszisztémák megőrzése mítosz, mondják a szakemberek. Az eredeti életkö-

rülményeket kell helyre állítani ugyanúgy, ahogyan egy történelmi emlékművet restaurálnak. Beavatkozásra van tehát szükség, támogatott ökológiára. Az erre vonatkozó ajánlások többsége azonban holt betű maradt. Nincs elég pénz arra sem, hogy fölterképezzék a növény- és állatvilágot, és az alkalmazottnak sincs igazán ínyére, hogy tudósok állapítsák meg, mit is kell tenniük. Végül pedig az ökoszisztémák helyreállítása kényes, költséges feladat. De vajon melyik parkigazgató elég bátor ahhoz, hogy végre is hajtsa az átalakítást?

Le Monde

Harc a fókabőrért

„Teljesen tönkretett bennünket a fókabőrellenes bojkottjuk.” Mark Hoppe, a kanadai sarkvidéki Baffin-szigetek eskimók lakta falvainak tisztségviselője intézte ezt a heves kirohanást a Greenpeace mozgalom ellen. — Mióta 1983-ban a fejükbe vették, hogy megmentik a fókákat, és rávették a Közös Piacot, hogy ne importáljon tőlünk fókabőrt, azóta az eskimók teljesen tönkrementek. 1981-ben Pangnirtung falu 175 fókavadásza 370 ezer dollárt keresett fókabőrből. Az elmúlt évben a megmaradt 100 fókavadász csak nagy ügyvel-bajjal tudott összekaparni 9000 dollárt.

A hatalmas fehér jégmezőn az eskimók motoros szánjai egyre ritkábban siklanak, nem éri meg a fáradságot. A foka húsa ugyanis csak a kutyáknak jó, a fókabőr ára pedig a néhány évvel ezelőtti 15-20 dollárról 4 dollárra zuhant. A 25 ezer kanadai eskimónak föl kellett hagyania legősibb foglalkozásával. Vadászhatnak ugyan rennszarvasra és nyulakra, de itt minden állatfaj védettnek számít és lelövésükre kvótákat állapítottak meg. Pangnirtung vadászai például csak 14 jegesmedvét, 6 rozmárt, 40 fehér delfint ejthetnek el.

— Egy foka naponta saját testsúlyával azonos súlyú halat képes elfogyasztani, és ezek a halak már nem kerülnek a mi hálóinkba — háborgott az egyik dühödött eskimó. Mindezt a statisztikai adatok is alátámasztják: Kanada halászsákmánya a korábbi évi 90 ezer tonnáról 75 ezer tonnára esett vissza.

Igaz, a tilalom csak a grönlandi foka kicsinyeinek prémjére vonatkozott, amely az állatok háromhetes koráig fehér marad, de az intézkedés közvetve érintette a többi fókafajt is.

Az igazsághoz tartozik, hogy az ökológusok, a Greenpeace küzdelme inkább a vadászat különösen kegyetlen módja és a korszerű kereskedelmi vadászat ellen irányult. S miközben a vita folyik, minden év tavaszán 600 ezer újszülött foka jelenik meg a vizeken. A vadászok eddig elejtették az állomány egyharmadát, tavaly viszont a környezetvédők közbelépésére mindössze 2100 állatot öltek le. Hamarosan sok lesz a foka és kevés az eskimó.

Europeo

– Különös neve van. Honnan ered?
 – Romániából. Román őskőtől.
 – Hogyan kezd valaki versenyezni?
 – Nem tudom. A szomszédom kislánya nem babát ringat a kezében, hanem autót húz maga után. Talán innen indul. Ez nagy boldogsággal tölt el. S a számtalan srác, aki fényképért és autogramért jön hozzám, bizonyítja: ennek a sportnak jövője van.
 – Elfogult környezetvédők a gépkocsit a civilizáció átkának tartják...

– Igen, a gépkocsi mint olyan, a maga levegőszennyezésével az is, de az a százötven-kétszáz versenyautó, amely természetvédelmi területeken is versenyez egyszer egy évben, ezrelékét okozza annak a környezeti kárnak, amit a többi gépkocsi nap mint nap kitermel és megújít. De miért csinálunk természetvédelmi központokat, ha nem lehet megközelíteni őket? Hogy megy ki oda a néző?

– Egy Trabant jobban szennyez, mint az Audi-Quattro...

– Ez természetes, nem is szabad, hogy másképp legyen. Sőt, hozzáteszem, hogy '88-tól, illetve '89-től sok országban katalizátoros autóval szabad

csak részt venni a versenyeken, bár ez tetemes költséget jelent a versenyzők és a versenyzetők számára.

– A Forma-1-en is a nézők járművei szennyezik jobban a környezetet, nem pedig a versenyautók.

– Ez igaz. Ha a környezetvédők olyan szigorúan vennék a szabályokat, mint a F1-esek, akkor nem lenne semmi baj. Nem lenne, hogy úgy mondjam, ez a háborúság.

– Foglalkoztatja Önt a környezetvédelem?

– Igen. Mi, és most az autó- és motorsport egésze nevében beszéllek, szeretnék versenyezni azokon a helyeken is, amelyeket most nem engedélyeznek, és hajlandóak vagyunk megkeresni a közös nevezőt, a mindenki számára előnyös megoldást. Olaszországban például vagy Spanyolországban, Portugáliában, Bulgáriában, Cseh-szlovákiában, Romániában olyan természetvédelmi területeken rendezik a versenyeket, ahol először is lehetővé teszik, hogy

több tízezer néző odamehessen a helyszínre a környezet kómolyabb károsítása nélkül, másodsor pedig, hogy ezeken a területeken, ha a pálya vezetése olyan, két-három napra le is táborozhassanak, jól érezhessék magukat. Az esetek többségében ingyen. Kiemelt természetvédelmi helyeken belépőjegy ellenében. Ott is van környezetszennyezés, de a rendező szervek és az aktívák verseny után a károkat megtérítik. Portugáliában például, ahol ötven-ötven százalékban részesedik az autósportból az F1 és a rallye, utólag számolnak el a természetvédelmi terület vezetésével.

Mindig első szerettem volna lenni

– Hogyan kell jól vezetni?

– Ketté kell választani a versenyzést és a polgári vezetést. Szándékosan a versenyzéssel kezdtem, azért, mert ott nincsenek „határok”. Tulajdonkép-

pen a normál szakaszokon nekünk is mindig meg kell tartanunk a mindenkori KRESZ-szabályokat. A gyorsasági szakaszokon pedig hát... aki a leggyorsabb. Az utcán és az utazásoknál, ami egyben tréning is, szigorúan a szabályoknak megfelelően kell közlekedni. Kivéve azt a pár esetet, ha valahonnan elkéstünk. És az esetek többségében elkésünk. Mindenhonnan.

– Ezt nagyon tapasztalt, bölcs öregemberek mondják, tehát szakállal...

– Nekem nem volt gyermekkorom, felnőttnek születtem. Tizenhét évesen szereztem egyébként jogosítványt, korrigedéllyel és húszévesen nyertem először bajnokságot. Előtte futballoztam a BVSC-ben. Akár hiszi, akár nem, kapus voltam. Bár ne hagytam volna abba!

– Szívesen vállalt közszerepet is az autósport érdekében? Mint például a Sportcsarnokban, a kiállításnál?

– Az autósport érdekében mindent, mindig, éjjel-nappal. Nekem az volt a fixa ideám, hogy amit mi ki tudunk har-

Ferjancz Attila természete

Keressünk

Tavaly tizenharmadszor az Év sportolója az autóversenyzők között.

Állócsillag, aki a televízióban a helyes vezetési stílusra, öltözködésre tanít bennünket. Miközben azonban mindent tudunk a versenyeiről, az autójáról, a szponzorairól, ő maga mintha bújócskázna velünk. Ezért kerestük fel, mondaná el, ki is ő, ki Ferjancz Attila.

colni és át tudunk adni az utánpótlásnak, az jó dolog legyen. Ehhez tartottam magam mindig.

– *Ellentmond magának! Bár maradt volna kapus és mindent az autósportért...?*

– A futball az politika. Az autóversenyzés sport. S ha becsületesen dolgozik egy spor-

alig várom, hogy mehessek, vezethessek hegyen-völgyön keresztül. Nem vagyok botanikus, de számtalanszor megállok egy-egy virágban, fában gyönyörködni. Egyébként még egy sem pusztult ki ettől.

– *Szereti a természetet?*

– A versenyekből adódóan, időm jó részét a természetben

Nagyon sok vezetőnk van, aki még nem állt a dobogó legfelső fokán, és nem hallotta a magyar himnuszot. Számomra ez a legszebb himnusz. És amikor hazánkon kívül a piros-fehér-zöld zászlót meglátom a nézők kezében, az engem arra ösztönöz, hogy még jobb eredményeket érjünk el.

közös nevezőt!

toló, még akkor is másoknál múlik, hogy sztár lesz-e belőle vagy sem. Válasszuk külön a sztárt és az élsportolót! Nagy különbség van a kettő között. Amióta eszemet tudom, mindig első szerettem volna lenni, és azt is tudom, hogy amíg első voltam, mindig engem szerettek volna megverni. Engem az hajtott, hogy ne tudjanak megelőzni. Hogy mindig én legyek a legjobb. Vagy inkább mi. Mert az autóban ketten ülünk.

– *Újabb ellentmondás. Mindig elkéni, és első lenni...?*

– Onnan induljunk ki, hogy összekeverik az embereket a hobbival a profi sporttal. Szegények vagyunk. Egy bizonyos szinten, mondjuk, a mi szintünkön, 2 Európa-bajnoki harmadik helyezést és húsz magyar bajnoki cím után profi teljesítményt várnak tőlünk. Még a Camel cég és a szövetség is, de az anyagi juttatások nem ehhez mértek. Hogy több a pénz vagy kevesebb, mindig az eredményen múlik. És azon, hogy a versenyzők hogyan tudják magukat menedzselni.

A nemzetiszínű zászló

– *Hol vezet le a vezetés közben felgyülemlett feszültséget?*

– A zöldeken. Nevetni fog,

töltöm. A pályák zöme természetvédelmi területeken, műemlékek mellett, egzotikus tájakon épült, mintegy figyelemfelkeltőként, turistákat és nézőket vonzva.

– *Mivel tölti szabadidejét?*

– Nekem nincs szabadidőm. Tizenkét versenyen indulunk évente, ez öt-hat hónap külföldi tartózkodást jelent, ehhez jön még a versenyautó felkészítése, a tréning, és a maradék időben pénzt is kell keresni. És akár hiszik, akár nem, van magánéletem is.

– *Tart valamilyen állatot?*

– Magyar vizslát. Jelen pillanatban kölcsönadtam, mivel édesapám halála óta nincs, aki tisztességgel ellássa. A vizsla családtag volt, de miután ügyes-bajos dolgaim külföldre szólítanak, s nincs időm foglalkozni vele, kölcsön kellett adnom egy barátomnak Mérit.

– *Hiányzik?*

– Van, amikor igen, van, amikor nem. De mindig megismer. Ő mindig megismer.

– *Amikor tesz valamit az autósportért, miért teszi? Funkció nélkül?*

– Amit eddig is csináltam, meg amit ezután is fogok csinálni, a magyar autósport fejlődéséért teszem. Magyar vagyok és elfogult hazámmal.

– *Mi a véleménye Kesjár Csabáról, a Forma-3-as új csillagáról?*

– Tehetséges versenyző, az az érzésem, hogy a tehetségét elfecséreltük. Már két évvel ezelőtt Forma-1-es autóra kellett volna ülnie.

– *Nincs magában irigység?*

– Nincs. Ha én egyet előbbre tudok lépni, az egész autósport előbbre lép. Sajnos, nagyon egyedül maradtam barátom, Drapál János motorversenyző halála után. Az újító, jobbjó szándékban és a tervekben is.

– *Minek alapján választ klubot?*

– Nem vagyok gazdaváltogató. Alapító voltam a Volán SC-nél is. Utána kényszerből a Váci Autójavító SE-hez kerülünk, ahol jól éreztük magunkat. Most, hogy jobb sportteljesítményeket érhetünk el, új egyesületben, a NOVOTRADE Navigátor SE-ben keressük az új lehetőségeket. Ez az egyesület eredménycentrikus gazdasági vállalkozás. Bízunk benne, hogy sok támogatónk lesz.

Ketten az autóban

– *A „mi” másik fele természetesen Tandari János...*

– Igen, bár ez egyáltalán

nem természetes. Nem természetes, hogy ő a navigátor, mert bár 11 éve együtt dolgozunk, ő négy gyerek apja, és őt mindig hazavárják. Nekem rá is nagyon vigyáznom kell. Ezért mi ketten nem tévedhetünk. Ő egyébként ügyvéd, közlekedési témákkal foglalkozik, ügyvédi munkájában hasznosítja versenyzői tapasztalatát, navigátorként hasznosítja ügyvédi praxisát.

– *Meddig lehet ezt csinálni? A versenyzést, a „megszállottságot”?*

– A versenyzéssel egyszerű a dolog. Addig, amíg ketten ülünk az autóban, amíg a majré nem száll be mellénk, addig szabad csinálni. Ezenkívül azt valljuk, hogy ameddig a magyar autósportnak szüksége van ránk. Akár versenyzőként, akár segítőként.

– *És ezt ki fogja megmondani?*

– Lehet, hogy senki. Lehet, hogy a sors.

– *Meg lehet élni az autóversenyzésből?*

– Magyarországon nem. Pedig bizonyítékaim vannak rá, hogy más szocialista országokban meg lehet élni belőle. Iskolákban tanítják az autóvezetést-versenyzést a jogosítvánnyal rendelkező fiatalok, a versenyzők, már persze az idősebbek, iskolai végzettségük alapján katedrát kapnak. A vele járó sportéremekkel, előnyökkel.

– *Mi kell ahhoz, hogy valaki bajnok legyen?*

– Jó fizikum, reflexek, memória, periférikus látás. Én fociztam, vívtam, pingpongoztam, úsztam, tornáztam, elég sok mindent csináltam, most a Testnevelési Főiskolára járok. Az a véleményem, hogy a sokarcúság jó dolog. Persze úgy, hogy egyvalamit kiemelkedően kell csinálni.

– *A sokarcúságba beletartozik a környezet megvédése is?*

– Természetesen. De nem olyan tragikus a helyzet, mint ahogyan a magyar „zöldek” beállítják. Kössünk kompromisszumot! Az irányított, szervezett környezetszennyezés, amit például az autóverseny jelenthet, mindig jobban tartható, mint az, amelyik ellenőrizhetetlen. Egy hétfvégén a látogatók hada több kárt okozhat egy nemzeti parkban, mint egy jól megszervezett autóverseny. És még annyit: a magyar autósport nevében kérem, hogy a környezetvédők, illetve szervezeteik javasoljanak, teremtsenek lehetőségeket, helyszíneket, ahol rendezett körülmények között megszüntethető, csökkenthető a környezetszennyezés, de versenyezni is lehet. Mindannyiunk nevében ígérem: eleget teszünk a megalapozott kéréseknek.

DEAK MÓR

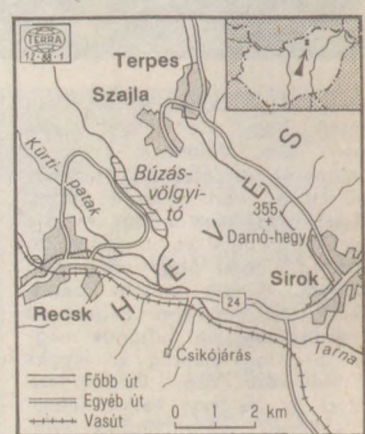
Pócs János gátór:
„Jó időben tele van
a part emberekkel”

REJTŐZKÖDŐ TAVAK I.

Muszájából

Gyerekkoromban patakot rekesztettünk nyaranta. Nagyanyánk háza előtt folyt a patak, át a falun. Felszerelkeztünk botokkal, rossz kosárral, s mezítlábasan rövidnadrágosan megszálltuk a patakpartot. Nyögve-szuszogva hordtuk az útszéli nagyobb köveket, fadarabokat, le a vízhez. Beraktuk az „alapot”, a nagy kövek közé kipeckeltük a sok töredékfát, gallyat, aztán tapasztottunk. A patak hordalékát markolásztuk fel a fenékről, a rések közé nyomkodtuk és lapulevelet, füvet ragasztottunk rá borításnak. Nem telt el tán két óra sem: készen állt a gát! És gyülemllett, forgolódott, örvénylett mögötte a víz — a mi kis tavunk. Hamar leloptuk a vízre nagyanyánk mosóteknőjét, meg egy-egy nagyobb lavort és már kezdődhetett is a kalózháború. A gát legtöbbször ebédig tartotta magát: dél felé rendszerint megbomlott a rekesztés, először csak vékony csíkban, aztán egyre szélesebben zuhogott ki „fregattjaink” alól a „a tenger”, míg végül megfenékleltünk — s indultunk ebédelni.

Allok a Szajlai-tó partján, nézem a vizet, s közben azon morfondírozom, hogy bezzeg ha nekünk ekkora tavunk lehetett volna. Mekkora? Hát nem is nagy ez a víz! Szembenéz, két aligdomb között hever, kanyarog ez a tócsa. Ha az ember Sirok felől érkezik Recskre, s nem ismerős errefelé, észre se veheti a tavat. Eltakarja a domb, amin most éppen állok. A műútról nem látni mást, mint kifaragott földcsíkokat, s a csíkok felső végében, a domb gerincén takaros „szerszámoskamrákat”. Van közöttük alpesi tetős, erkélyes, fából és terméskőből épült, többük alatt pince vagy garázs. Egyiküket — ej, ezek az elkényeztetett szerszámok! — bárki biztosan elfogadná — lakásnak is. De hétvégi háznak, nyaralónak kivétel nélkül mind megfelelne.

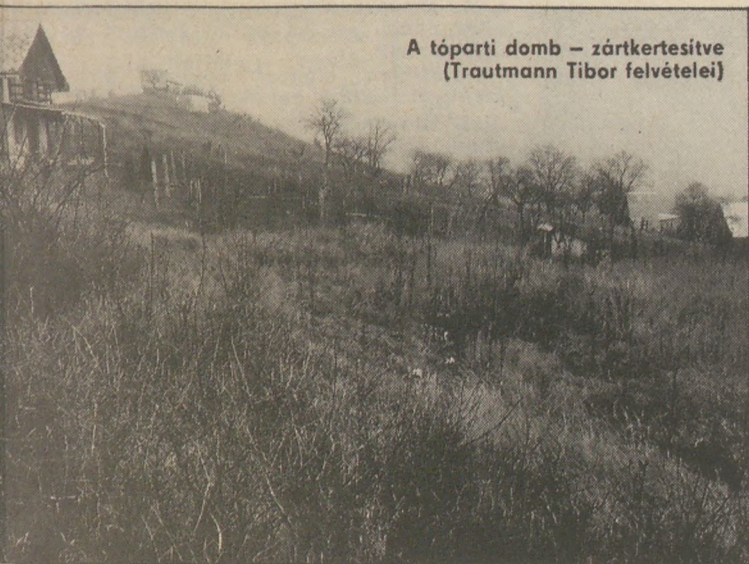
Emlékszem, szinte egyik évről a másikra, gomba mód nőttek ki a földből ezek a házak, lélegzetvételnyi szünettel a parcellázás után. Az itt földet szerzett gazdák a tavat is bekalkulálták terveikbe. Volt, aki csak azért, mert szép. Mert megnyugtató nézni a vizet, hallgatni a csendet. Kapálás, permetezés után az ember fog egy plédet vagy egy háromlábú széket, átballag a domb tó felőli oldalára, letelepszik — és néz. Ha hátrafordul, látja a Mátra koszorúját, a domb alatt pipál, szuszog a falu, Recsk. Jobb felé Parádra visz az út, balra Csikójárás irányába látni. Volt persze,

A Szajlai-tó, hivatalos nevén: Búzásvölgyi víztározó 3 ezer méter hosszú, 1 millió liter vízre vigyázva...

aki merészebb terveket szövögetett: csónakázás, szörfözés, úszóverseny, vízijátékok. Esetleg kisebb versenyek lehetnek itt. S beszéltem azzal a helybéli tanárral, aki még a parcellázások előtt kijárt ide — horgászni. Nem volt egyedül. Mesélte, hogy egy időben néhány megszállott horgász nejlonzásokban hordta a tóba a növendék halat, ivadékokat. Rendszeresen etettek: szórták a kukoricát, miegymást a vízbe. Aztán a „törzsgárda” egy idő után elpártolt a tó mellől. Vannak újak azóta. És a tó is megvan. Csak most már más. Felfedezték...

talált falaton civakodó varjakat, a kopasz gyümölcsfa hegyében őrt álló ölyvet. Muszáj látni a vizet, ahogy a dombok közé szökő szél végigsimít a tó hátán. A tóparton, valamikor kővel ís megszórt kocsit vezet át Recskről Szajlára. Gyalogolni se kell, aki nem akar. Autóval akár egészen a vízig gurulhat — a „turista”. Hát lehet ezt kihagyni? Bár lehetne! Bárcsak valaki megrajzolná, elnevezné a kék tóra útvonalainak mintájára, a piros túrák útjait! Hogy e rejtőző vidékek védelmet éreznének, mert tilos... Persze, potyára ez is. Mi az, hogy tilos? Hogyhogy nem szabad?! Hát hova menjünk, ha egy kis természetre vágyunk? Ezt a tavat és a környékét a természet is nekünk

(a Szajlai-tó)

A tóparti domb — zártkertesítve (Trautmann Tibor felvételei)

Allok a tóparton, és keresem e felfedezés szokásos nyomait. Megvannak: konzerves dobozok, flakonok, hordó, vasdarabok. Talán a tó tudja legjobban, hogy a rejtőzésnek vége. Meg a közeli csenderesből, fiatal lábaserdőből inni kijáró vad. Őzek, szarvasok, vaddisznók és minden szomszjas lakója e rejtőzködő apró világnak másként keresi eztán menedékét. Muszájból. Amint az ember is. Muszáj kijönni ide a panel kucricából, a város nincsen messze. Muszáj látni ezt az egészséges nyugalmat, tavasszal zöldet, télen fehéret, kökénybokron üdögélő vörösbegyét, róka nyomát,

teremtette. Jó, jó, majd vigyázunk, nem akar itt roszszat senki, mondja a kerítést igazgató parcellagazda, és megy a dolga után.

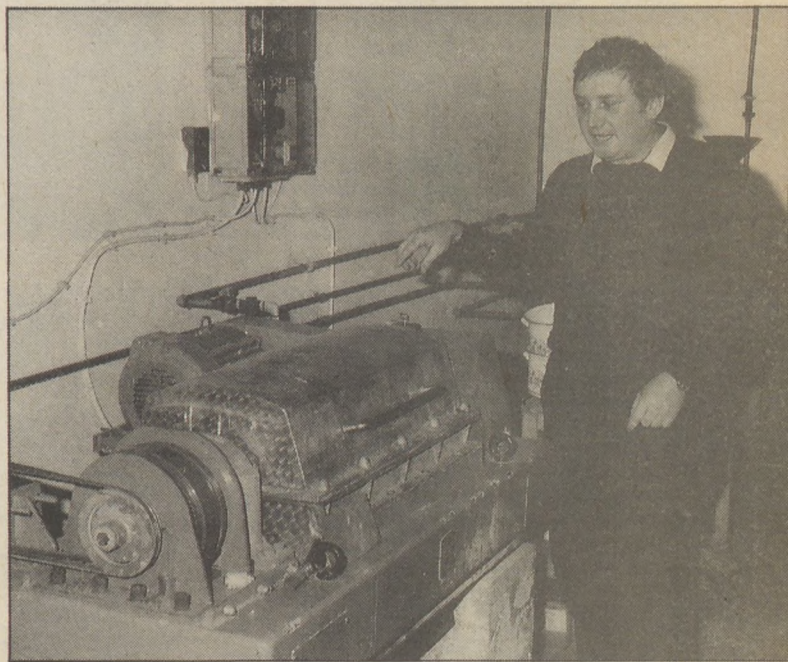
Ballagok lefelé a dombról. Az iménti gazda elújságolta, hogy nemsokára közművesítik a területet: állítólag felviszik a villanyt, meg a vezetékes vizet is. Komfortosak lesznek a szerszámokamrák. Terv ez már régen, csak a pénz... A tó körül, a dombon csend van. Lentről, a faluból felhallatszik a kutyaugatás. De nem jut az éjig: a tavat ölelő dombok ezt még visszaverik...

V-5

A Látszerészeti Eszközök Gyára Esztergom belvárosában, az egykori Vak Bottyán laktanyában működik. Amikor Marosi József, a gyár főenergetikusa megtudja, hogy szennyvíztisztító-nézőbe jöttem, legnagyobb meglepetésemre a B épület pincéjébe invitál.

— A kényszer szülte ezt a megoldást — magyarázza, látva csodálkozásomat. — Mivel a telepünkön már talpalatnyi üres hely sem volt, ebbe a körülbelül 50 négyzetméteres pincébe kellett összeszűfölni a nagy teljesítményű közömbösí-

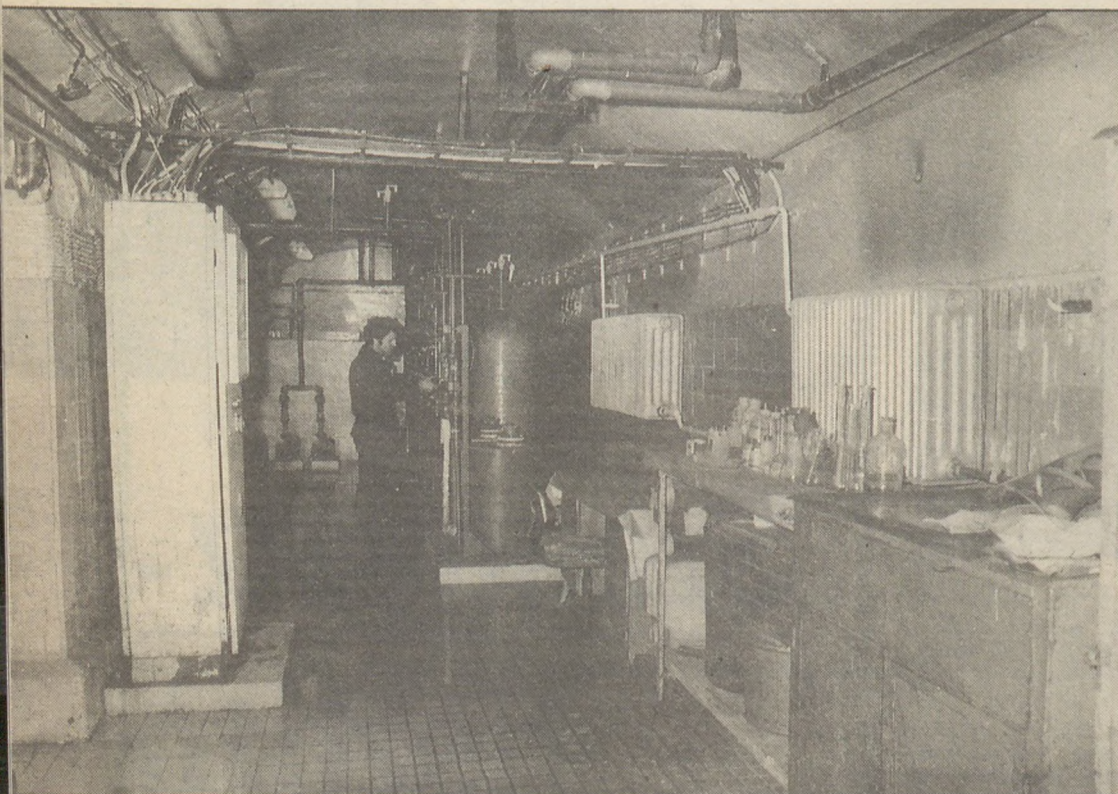
A Biasberg cég berendezéseit többek között ezzel a magyar gyártmányú izzapcentrifugával egészítettük ki — mondja Marosi József

Szennyvíz- tisztító a pincében

Szennyvíz- tisztító a pincében

A szennyvízből kiszűrt, magas nehézfém-tartalmú iszap újrahasznosítása még megoldatlan. Jelenleg a gyár átmeneti tárolójában helyezik el

Az egykori laktanya pincéjében ma szennyvíztisztító működik. Háttérben az ioncserélő berendezés látható, amellyel évente körülbelül 29 ezer köbméter ipari vizet lehet megtakarítani

Trautmann Tibor felvételei

tő berendezéseket, a kádakat és a vezérlő automatikát. Bár meglehetősen szűken vagyunk, aggodalomra azért nincs ok. Ha olyan nagy mennyiségű vegyszer kerül a berendezésbe, amit az nem tud gyorsan közömbösíteni, az automatika vészjelzést ad le, s a mágnesszelepek azonnal elzárják a beömlő szennyvíz útját. A hatszínű kijelző segítségével aztán gyorsan meg lehet találni a hiba okát.

A jól beállított, előírások szerint működtetett berendezések olyan minőségű vizet állítanak elő, amely veszélytelen az élővilágra. Egy nyugatnémet cég által kidolgozott technológia a garancia erre.

— Nem volt-e aránytalanul drága ez a megoldás?

— Több, hazai vállalat által gyártott berendezést is megvizsgáltunk, ám a Blasberg cég árajánlata volt a legkedvezőbb. Ráadásul az ő paramétereik szavatolták a legjobb vízminőséget. A beruházás első fázisában megvalósított át-folyós rendszerű, automatikus szennyvíz-kezelő berendezés kb. 4,4 millió forintba, az óránként 7,5 köbméter vizet visszaforgató ioncserélő berendezés pedig kb. 4 millió forintba került. Ez utóbbival két műszakban évente mintegy 29 ezer köbméter friss ivóvíz minőségű ipari vizet lehet megtakarítani.

— Honnan volt minderre pénzük ezekben az „ínséges” időkben?

— A kivitelezést a gyár magára vállalta, szakembereink a munkák jelentős részét állóeszköz-fenntartás címén végezték el. Mivel kevés devizával rendelkezünk, csak azokat a legszükségesebb berendezéseket és alkatrészeket rendeltük meg nyugatnémet partnerünktől, amelyeket a hazai ipar nem gyártott. De ahhoz, hogy az ioncserélős berendezést is megvásárolhassuk, az Országos Vízügyi Hivatal anyagi támogatására is szükség volt. Vízügyi alapjukból — vízmegtakarítás címén — 3,5 millió forintot adtak gyárunknak.

— Milyen előnyei vannak még e szennyvíztisztító berendezésnek?

— Hiányában egyszerűen bezárhattuk volna galvánüzemünket. Tovább szennyezniék a környezetet, óriási bírságokat fizetnénk, s még az öblítéshez szükséges vizet sem tudnánk honnan venni. Most e problémák egy csapásra megoldódtak. A hagyományos átfolyós rendszerű szennyvízkezelő berendezéssel, automatikus vegyszeradagolás mellett, semlegesíthetők a szabad cianidot tartalmazó szennyvizek, valamint a króm- és nikkeltartalmú öblítővizek. A szennyvíziszap leválasztásával meg lehet akadályozni, hogy nehézfém-sók kerüljenek a közcsatornába, illetve az élővízbe. Az ioncserélő gyantás víz visszaforgató berendezés pedig a gyár számára létfontosságú vízmegtakarítást eredményez. A jelenleginél csak az lenne korszerűbb eljárás, ha a galvanizálás teljesen zárt rendszerben történne.

— Mi a sorsa a visszamaradó galvániszapnak?

— Sajnos egyelőre nem tudunk mit kezdeni vele — tárja szét megadóan karját *Muntyán Attila*, a Granvisus célgép- és szerszámkészítő leányvállalatának fejlesztőmérnöke, a gyár korábbi környezetvédelmi felelőse. — Pedig évente összesen 7,5 tonna, kb. 45–50 százalék szárazanyag-tartalmú szennyvíziszap képződik gyárunkban. E vegyes összetételű iszapok újrahasznosítása, illetve ártalmatlanítása országos probléma, még nincs rá végleges megoldás. Nem tehetünk mást: a préselt, sűrített levegővel kiszárított kemény iszapot kétszáz literes hordókba rakjuk és a Piliscséven levő átmeneti tárolókban helyezzük el. E kerítéssel körülvett, minden oldalról zárt, betonlajtű, fedett tárolóba még kb. 10–15 évig szállíthatjuk veszélyes hulladékainkat. Remélhetőleg addig csak megoldódik az iszap újrahasznosítása.

H. L.

A repülőtér zaja

— avagy miért szavazták le a minisztert?

„Nagyon nehéz az emberek szemébe nézni úgy, hogy tíz éve csak ígéretések hangzanak el” — így fejezte be a képviselő felszólalását, amelyben nem fogadta el Urbán Lajos közlekedési miniszter választát. (Interpellációjában a Férihegyi repülőtér zajvezetésében élő választók régóta húzódó gondjainak megoldását sürgette.) A szavazás során a képviselők többsége is elutasította a választ. Vajon mi vezetett erre a helyzetre?

A „lázadó honanya”, akihez a parlamenti többség csatlakozott, magánéletében korántsem harcias alkat. Egyszerűen a türelme fogyott el. Dobos Ferencné már a második ciklusban képviselője a Pest megyei 13. számú választókerületnek, egyebek között a kérdésben érintett Vecsésnek és Üllőnek, Civilben a Vecsés-Férihegyi Mgtsz

üzemgazdasági osztályának helyettes vezetője, és kérdésemre csendes határozottsággal indokolja „drámai” föllépését:

— Magaménak érzem választóim ügyét, akik egy élet munkájával építettek maguknak otthont, fizetik az OTP-t, s most a késői ébredés — a környezetóvó intézkedések túrhetetlen elhúzóda — miatt kényszerhelyzetbe jutottak. Tudom, szükség van a légkikötőre, és mindenkit kielégítő megoldás ilyen környezetben nincsen.

De ha például 10 évvel ezelőtt elkezdi a repülőtér és a községek között a zajvédő erdősáv telepítését, ma már kifejtethetné jótékony hatását. Immár pénzügyi okokból, a csemeték még most sincsenek a földben, holott a községek tanácsok már 1971-ben(!) jelezték a várható környezeti problémákat.

— A legszörnyűbb az egészben az ideiglenesség állapota, amelyben élünk. Egy évtizede van érvényben építési tilalom, ami az infrastruktúra fejlesztését is megbenjíti. Sokan szeretnének építkezni, de tanácstalanok: mi várható, mi lesz a gyerekek sorsa? Üllő 11 000 lakosának mintegy felét érinti így vagy úgy a tilalom, de Vecsésen is sok embert nyomaszt a bizonytalanság. Azt szeretném, ha a repülőtér rekonstrukciójának elkészültével az illetékesek nem sóhajtanának fel megkönnyebbülten — hiszen ezzel nincs minden befejezve.

— Tehát mi a kívánsága?

— Mint a Parlamentben elmondtam: a belső zajvezetési zónában kezdjem meg a passzív akusztikai védelem kiépítését, a kártalanításokat, a zajcsökkentő védő erdősáv kialakítását. De ez nem elegendő: a középső és a külső zajvezetetekre vonatkozóan is szülessen sokkal gyorsabb döntés.

— Ön is ott él a zajvezetésben?

— Nem hazabeszélek. Régóta Vecsés külső övezetében lakom, s csak távolról hallom a repülők zaját. Vagyis nem a saját nyugalmam ösztönzött a fellépésre. Illetve mégis: a lelki nyugalmam. Egyszerűen képtelenség a jogos panaszok áradatát télen hallgatni. Egy alkalommal falugyűlésre hívtam meg Urbán elvtársat, a minisztert. A belső övezetben tartottuk: érthetően a zaj volt a fő téma. Ő meg is jelent, s tapasztalhatta a jelenlévők keserűségét. Nem kételkedem az illetékesek jóhiszeműségében, de úgy érzem, addig kell dörömbölni, amíg valódi meghallgatásra nem találunk.

— Vagyis szükség esetén újból interpellálna?

— Az attól függ, hogy milyen döntések születnek. Az ügyet a Parlament közlekedési bizottságának, illetve a településfejlesztési és környezetvédelmi bizottságnak adták ki további vizsgálatra. Az előbbi bizottság elnöke, Stadinger István fővárosi tanácselnök-helyettes kijelentette: a kérdést nagy horderejűnek tartja. Egyelőre tehát várok, de annyi bizonyos: nem hagyom annyiban...

(Az ügyben tavasszal várható új fejlemények: ezekre még visszatérünk. A szerk.)

L. H. Gy.

Késik a kukás kocsi, mondom magamban, állva a nyitott szobaablak előtt. Szellőztetek, közben bámmészködöm. Alant a kidőlt akácfa helyét gereblyézi a házmesterné, a járdán emberek iparkodnak a szomszédos élelmiszerboltba. Persze, csak egymáshoz képest iparkodnak, amúgy ráérősek. A kukák már kint ücsörögnek a járdán, valószínűleg a házmesterné rakta ki őket. Várják a kukás kocsit. Az meg késik. De felbukkan helyette — mint valami előőr — az egyik kukás, most fordul be a sarkon, egyenesen a kapunk felé tart. Narancssárga mellény visel, fején jobb időket is látott szürke nyúlászörkalap, parasztosan csurgóra igazítva, kesztyűs kezében a másik kesztyű, az is narancssárga. Meg egy nejlonszatyrot lóbal ide-oda, aztán levágja a kapu mellé. Rápillant a kikészített három kukára, aztán a gereblyező házmesternére és megvonja a vállát. Áll a kukák előtt, mint díszszázad parancsnoka, ha előljárót sejt érkezni a sarkon túlról. Áll, míg tízig számolok, aztán a szatyorért nyúl: félkilós forma kenyeret kap ki belőle és elkezditördelni. Szegény ember, gondolom magamban, lehet hogy most fog reggelizni?

A kukás nem hallja, mit gondoltam.

KUKÁSOK

Komótosan leül a betonkerítés szélére, s rakosgatja a kenyérkatonákat maga mellé. Aztán egyet megfog, a két tenyere közt összedörzsöli, feláll és a maréknyi morzsát úgy hinti szét, ahogy valamikor búzát vetettek falun. Hirtelen azt kiáltja, tubitubi, újabb katonát vesz fel, morzsol és hint. Alig ér földet az új vetés, megérkeznek a galambok: csapkodva landolnak a fagyos földön, begyeskednek, tolakodnak, némelyik gyanakodva kerülgeti a morzsamezőt. Végül rávetik magukat és irgalmatlan gyorsasággal felkapkodják az adományt, fél szemmel mind a kukást figyelve.

A kukás kocsi még mindig késik. A kukás boldogan morzsol és hint, nagyokat hümmög közben, biztatja alkalmi jószágait. Mondja nekik, na te vörös, ne tolakodj, van még bőven, meggyere te gyámoltalan szürke, ott van előtted, na vedd már fel... Ilyesmiket mond a kukás etetés közben. Már baramfiudvarnyi galambsereg forgolódik a morzsaszőnyegen, jönnek az új csapatok is: verebek és a varjak. A kukás

nem bánja. Azért rászól az egyik nagy testű károgora, de érezhetően csak a rend kedvéért. Azt mondja, ejnye te gyászvitéz, hát nincs elég, hagyod békén a kisebbeket?! Szórja rendületlenül a morzsát és nagyokat nevet azon, hogy a madarak egymást búbolva tolakoznak az alkalmi koncert. Nevet a kukás, talán azon is nevet, hogy ő szórja a morzsát... Áll a házmesterné, támaszkodik a gereblyén és nevet ő is. A sarok mögül sárga villogó fény bukkan ki: jön a kukás kocsi, méltóság-teljesen, lépésben. Kerítés felőli oldalánál lépked a másik kukás, narancssárga mellényben, mint gyalogos díszkíséret. Az etető kukás arca elkomorul: összekapja a maradék kenyérkatonákat, benyúl a zsákba, kiveszi a megmaradt jókora kenyeret, és az egészet a sürgölődő madársereg közé vágja. Nesztek, éhenkórászok, mondja családott hangon, osztozkodjatok. A másik kukás korholja: miért nem üres üveget vágott közéjük, hátha ottmaradt volna vagy két galamb... Még mit nem, morogja emez, galambot hajigálni kétförintos betéttel, elment az eszed? Aztán felnyitja sorra a kukák fedelét, félrerak néhány üres üveget, borosat, söröset, bepakolja őket a szatyorba és átöleli a sorban elől álló tele kukát... V. A.

Emberszemű bolygó távlat

– Önök háromszáznál is több kísérletet végeztek Vlagyimir Ljajov parancsnokkal a súlytalanság állapotában. Mit jelentett ez a földi problémák megoldása szempontjából?

– Rendkívül sokat. A Föld felhőtakarójának – eloszlásának, változásának stb. – vizsgálata például az időjárás előrejelzéséhez és a tágabb értelemben vett klimatikus változások megértéséhez is segítséget ad. Egyéb megfigyeléseink a környezet károsodásáról, a felelőtlen emberi beavatkozások súlyos következményeiről rajzoltak nyugtalanító képet. Lehangoló volt a magasba emelkedő fekete füstfelhők, szennyezett folyók, tengerek látványa. Fantasztikus, egyben riasztó élményt jelentettek a kontinenseken dúló hatalmas tűzvészek. Az űrhajóval egyetlen – másfél órányi – föld körüli fordulat során is több száz tűz pusztítását kísérhettük nyomon Afrikában, Dél-Amerikában, Európában. Megfigyeléseinket azonnal közvetítettük a Földre, hogy segítsünk a tűzek továbbterjedésének megakadályozásában. Ezen kívül a földterületek helytelen mezőgazdasági felhasználását is nyomon követhettük. Erről az agyontíport legelők, műtrágyával kiégetett mezők képe árulkodott.

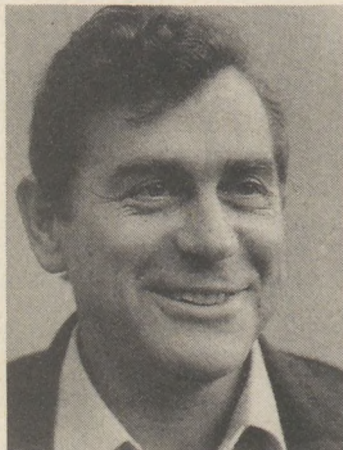
– Hogyan érzékelték mindezt több mint 300 km magasból?

– Szabad szemmel és különféle segédeszközökkel. Önmagában is sokat mondott a színnek változása, amikor mondjuk először egy összefüggő zöld szőnyeget láttunk, amit hirtelen vörös foltok váltottak föl. Ezek kietlen, kiégett pusztaságok, ahol már teljesen kihalt a növényzet. Megfigyeléseinkhez értékes többletet adott a holográfia. A fedélzeten végzett kísérletekről készült hologram a hagyományos fényképeknél jóval több információt tartalmaz. A berendezés televíziós kamerával volt összekötve, így a Földön dolgozó tudósokkal párhuzamosan tudtuk elvégezni a kijelölt feladatokat.

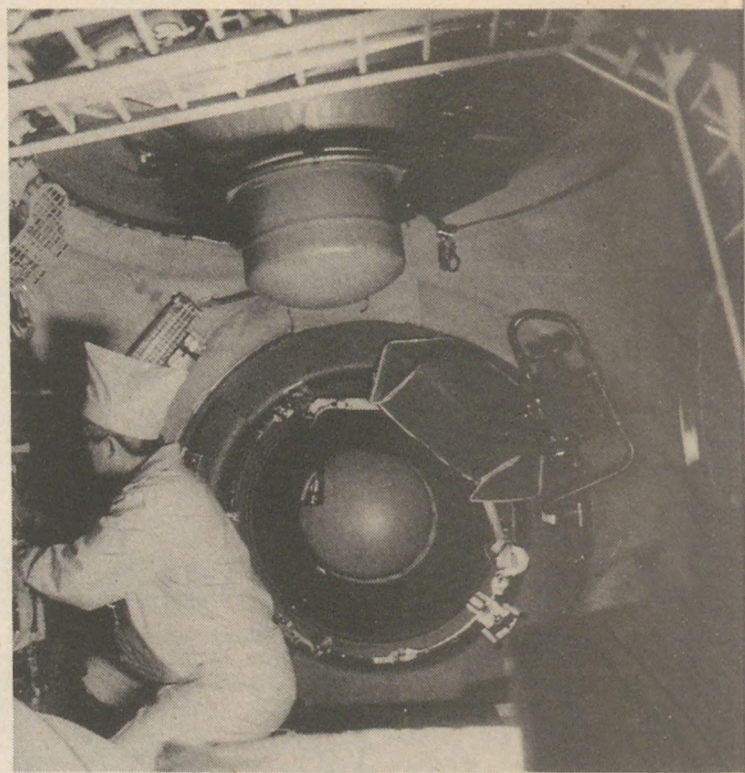
– A Föld mely területeiről készítették felvételeket?

– Főleg Ausztráliáról, a Csád Köztársaságról, Argentínáról, a Szovjetunió területének középső és déli sávjáról gyűjtöttünk sok információt. A kapott eredmények jelentős népgazdasági hasznot is hajtának. A minket megelőző űrexpedíció segítségével például 5 hónap alatt 87 új kőolajlelőhelyet sikerült felfedezni. A fényképek

Fáradhatatlanul rója a Föld körüli pályáját a Mir űrállomás. Ez az egyik legnagyobb és legösszetettebb szerkezet, amelyet a mesterséges égitestek magasába emelt az emberi tudás és akarat. Felbocsátása után külön csillagászati kutatólaboratórium társult hozzá. Zsilipjeinél egyidejűleg két, embert szállító űrhajó dokkolhat. Utánpótlását különleges teherszállító űrhajón, a Progresszen kapja. Lakói vendégeket fogadnak, szükség szerint áltják egymást, és egyikük – Jurij Romanyenko – már a súlytalanságban töltött idő világrekordját is megdöntötte. Első számú hivatásuk mégis az, hogy gondosan összeállított

tudományos program alapján egyidejűleg vizsgálják a Kozmosz végtelen térségeit és bolygónk felszínét. Egyebek között erről beszélgettünk a 45 éves Alekszandr Alekszandrovval, aki az előző űrállomáscsalád utolsó tagjának, a Szaljut 7 lakójaként, 1983-ban százötven napig élt, dolgozott a világűrben. Az idén pedig bolgár, afgán és francia űrhajóst várnak a Mir űrállomásra.

A MIR űrállomás szerelése

színáryalatainak eltérése alapján már azt is meg lehet állapítani, hogy a tengerekben, óceánokban hol helyezkednek el a planktontelepek. És ahol plankton van, ott hal is található. Sőt már azt is közölni tudjuk az irányítóközponttal, hogy milyen halfajok élnek azon a területen. Ezenkívül különböző spektrumú fényképeket, illetve tévéfelvételeket készítünk az Ukrán Köztársaság talajainak szikesezéséről. Ezeket elemezve a tudósok tanácsokat tudtak adni a mezőgazdasági üzemeknek a szikesezés terjedésének megakadályozására.

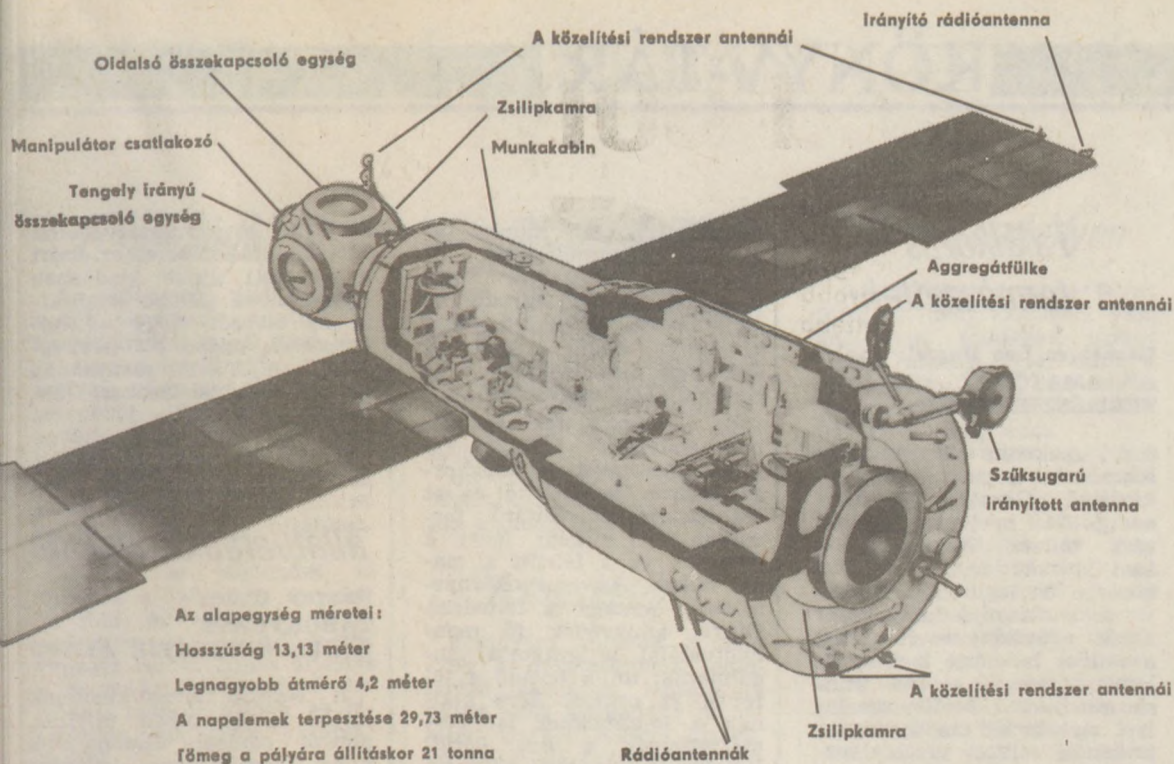
– Egyéb kísérleteik közül melyek voltak a legfontosabbak?

– Vizsgálataink közül különösen jó eredménnyel zárult a Tauria kísérletsorozat. A súlytalanság körülményeit felhasználva, az űrállomás fedélzetén rendkívüli tisztaságú interferont sikerült előállítanunk, amelyet a földön még a legkorszerűbb berendezéseken sem lehetséges. A víruszaporodást gátló anyag földi előállításának az az egyik legfőbb akadálya, hogy a fehérjék vegyszerek hatására átalakulnak, s igen érzékenyek a hőmérséklet-változásra. Az elektrosztatikus mezőben viszont mindezt igen kiméletesen

és mindössze néhány óra alatt sikerült elvégezni. Ennek eredményeként munkánk végeztével hatampullányi influenzaeellenes hatóanyagot tudunk magunkkal hozni. Ebből a mennyiségből annyi oltóanyagot lehet előállítani, amennyi egy éven keresztül Leningrád összes gyerekeinek a védetségét biztosíthatja. A földi körülmények között előállított oltóanyag költsége az arany árának majdnem hússzorosa. Az űrből származó ennél lényegesen kevesebbe kerül.

– A hosszan tartó űrexpedíciók ellátása, az űrhajósok táplálkozása szempontjából a Bázis-kísérlet is fontos volt. Lényege, hogy elektromos stimulálás segítségével gyorsabb növekedésre serkentik az űrállomás fedélzetén a növényeket. Ezek a kísérletek már régóta folynak. Mi is vittünk magunkkal csírázó magokat, s a növények valóban hamarabb kikelték. Ez az eredmény önmagában mégsem elegendő, csak útmutatást adhat. A szakemberek egyelőre kombinálják a gravitációs eljárásokat a különféle elektromos készülékek és a mágneses terek felhasználásával. Tanulmányozzák, hogy melyik ad jobb eredményt, illetve melyik eljárást melyikkel célszerű kombinálni.

– Két alkalommal, több mint öt órán át kint lebegett a Koz-

Az alapegység méretei:

Hosszúság 13,13 méter

Legnagyobb átmérő 4,2 méter

A napelemek terpesztése 29,73 méter

Tömeg a pályára állításkor 21 tonna

A MIR orbitális űrállomás rajza

parton pihenünk, szélvitorlózunk.

– Szeretne újra eljutni a Kosmoszba?

– Nagyon. De hogy erre mikor nyílik lehetőségem, még nem tudom. Bízom benne, hogy hamarosan.

– Mi lett a Szaljut 7 sorsa?

– Még ma is a Föld körül kering, bár 1986 júniusában tulajdonképpen befejezte küldetését. Véget ért az a tizenöt évvel ezelőtt megkezdett program, amely a hónapokig, évekig használható űrállomások legjobb megoldásainak kialakítását és kipróbálását szolgálta. A Szaljut 7 – az előzetes számítások szerint – még nyolc évig is pályán maradhat. Távirányítással üzemeltetik és ellenőrzik, hogy műszerei, berendezései még mennyi ideig működnek majd. Érdekes megfigyelésre kínál lehetőséget, hogy a fokozódó naptevékenység idején a felső légkör fékező hatására a Szaljut 7 hogyan jut egyre közelebb Földünk felszíni rétegéhez. A tartóssági vizsgálat befejeztével az űrkomplexumot Földünk alsó légterébe irányítják, s ezzel befejezi munkáját.

GÁBOR JUDIT

moszban. Milyen érzés volt? Nem szorongott, félt egy kicsit?

– Nagyon nehéz lenne erre válaszolni. Nem mintha féltém vagy azt gondoltam volna, hogy ott nem vagyok biztonságban. Inkább valamiféle vibrálást, boldogságot éreztem. A

munka volt fontos, s ez annyira lekötött, hogy másra nem is gondoltam.

– Visszatérte óta mivel foglalkozik?

– Az űrhajók műszaki-technikai továbbfejlesztésével, új megoldások kipróbálásával.

Szabadidőmben pedig ugyanúgy élek, mint a többi ember. Feleséggel és két gyermekkel – a lányom négy-, a fiam kilencéves – amikor csak tehetjük, kirándulunk. Télen síelünk, nyáron a Moszkva környéki tavaknál vagy a tenger-

FERTŐZÖTT VOLT A TŐZEG

Madarak pusztultak a Fővárosi Állat- és Növénykertben. Így hangzott a hír, amelynek a nyomába eredtünk. Bennünket is meglepett, hogy éppen arról a nagymúltú intézményről terjeszt ilyet a fáma, amelynek szakemberei a rájuk bízott értékek gondos istápolásáról voltak eddig nevezetesek. Dr. Mödlinger Pál osztályvezetőtől kérdeztük:

– Csakugyan megfogytak-e a madarak állománya és ha igen, akkor mi történt?

– A gázlőmadarak egy részét valóban elvesztettük. A sirályröpdében tartott bakcsók, íbiszek, vörös- és szürkegémek között tébécés fertőzés terjedt el.

– Mit tettek, amikor ezt észlelték?

– Egyrészt megkerestük a fertőző gócot, másrészt a teljes madárállomány szűrését elvégeztük. Sajnos a madár-tbc vizsgálatára nincs százaszázalékosan bevált módszerünk. Ezért állatorvosaink három tesztet próbáltak ki, és azokat a madarakat, amelyeknél mindegyik pozitív eredményt mutatott, fertőzöttnek nyilvánítottuk és kiirtottuk.

– Miért?

– A betegség ma még nem gyógyítható. Terjedését viszont csak akkor lehet megállítani, ha nincs fertőzött példány az állományban. Ugyanez történt a másik röpdében is, ahol a cankófélekét tartottuk.

– Hogyan került a kór a röpdébe?

– Az állatok alatt tőzeget használunk aljzatként. 1987 tavaszán kifogytunk a régi készletből, és az utánpótlást új helyről szereztük be. Tőzegként vásároltuk, ami a célnak megfelelt volna, csak az a baj, hogy

– mint a későbbiekben kiderült – fertőzött volt.

– Megmondaná, honnan szerezték be ezt az anyagot?

– Nem akarom a „céget” belekeverni, mert véten a történetekben.

– Mekkora a veszteségük?

– Erre fejből nem tudok válaszolni. A madarak döntő többsége hazai példány volt, saját szaporításból vagy begyűjtésből származott, de így is elég nagy érvágás ért bennünket.

Az állatorvosi rendelőben dr. Balsai Andrással folytattuk a beszélgetést

– Ez volt az első tébécés fertőzés az Állatkertben?

– Az az igazság, hogy elvéve máskor is előfordultak nálunk ilyen gümőkóros esetek, megesezt például, hogy egy-egy fertőzött madarat telepítettek be. Az viszont most történt meg először, hogy a röpdében egymás után több madár elhullott gümőkórban.

– Kizárólag a tőzeg volt a megbetegedések forrása vagy esetleg más tényezők is szerepet játszhattak?

– Egészen bizonyos, hogy a tőzegben volt a hiba. Abból a tőzegmintából is kitenyészettek baktériumokat, amit még nem használtak fel almózsra. Könnyen elképzelhető, hogy a virágföldbe házibaromfi trágyája is belekeveredett.

– Nem kerülhették volna el a járványt, ha időben készülnek föl a tőzégkészlet feltöltésére és alaposabban megvizsgálják, mit vesznek?

– Nem volt miből válogatnunk. Ami pedig

a tőzeg minőségét illeti: egyetlen vállalatnak sincs olyan kötelezettsége, hogy a virágföldet, amit elad vagy vesz, azt előzőleg meg kell vizsgáltatnia. Erre egyébként lehetőség sincs, hiszen a minták kitenyészése több hétig tart.

– Most mi a helyzet az Állatkertben?

– Bebizonyosodott, hogy korábbi intézkedéseink helyesek és eredményesek voltak. A többi állat védelmében és a további fertőzés elkerüléséért érdemes volt megválni a tébécés madaraktól. A közeli röpdében olyan kényes egzotikus, értékes ritkaságokat őrzünk, mint az arapapagáj, a kacagójancsi stb. Ennek ellenére sem itt, sem egyebütt több hónapja nem volt gümőkóros elhullásunk.

– Ezek szerint a járványt megállították és felszámolták?

– Úgy tűnik, igen. Bár éppen a módszerek bizonytalansága miatt – nem szívesen fogalmazok kategorikusan.

– Hány madárral lett szegényebb az Állatkert?

– Harminchárommal. Közülük néhány magától is elhullott, a legtöbbet azonban mi számoltuk fel. A boncolás, illetve a szövettani vizsgálat tanúsága szerint – nem szívesen fogalmazok kategorikusan – a harmincháromnak legalább a fele kimutathatóan fertőzött volt.

– Hogyan és mikor pótolják a madarakat?

– A pótláshoz a természetvédelem irányítóinak engedélyét is meg kell szereznünk. Szerintem ezzel később is ráérünk foglalkozni.

TY. K.

Találkozás a természettel

Gerald és Lee Durrel:
**AZ AMATŐR
TERMÉSZETBŰVÁR**

A csaknem 30 könyves szerzőnek, a nemzetközi tekintélyű Gerald Durrelnek eddig 24 nyelven jelentek meg művei. Neve nálunk sem ismeretlen, feleségével közösen írt legutóbbi munkája a karácsonyi könyvvásár egyik sikerkönyve volt. Ezt a művet is elérte a bestsellerek sorsa: 13 részes filmsorozat készül belőle, amelyvel már hetek óta a magyar tv-nézők milliói is találkozhatnak. A Gondolat Kiadó gondozásában megjelent pompás kiállítású, 320 oldalas album sok vonásában rendhagyó... A természet iránt kedvet ébresztő fényképeknek, a remekbe sikerült rajzoknak a zuhataga tárul elénk az Athenaeum Nyomda világszínvonalon álló munkája révén. Szokatlan a módszer is: a komplex ábrázolásmód nagyszerű alkalmazása. A nagyszámú színes fotóval,

rajzzal illusztrált munka tematikai sokszínűségével, olvasmányos stílusával igazi telitalálat. A mű egyedülálló „terepkalauz” s egyszersmind kézikönyv, amely eligazít az élőlények megfigyelésében és életmódjának megértésében.

Ez a munka nem expedíciós emlékeket őriz, hanem arra tanít-nevel — méghozzá nagyon kedvverítő és az összefüggéseket feltáró formában —, miként lehet a gyermek és a felnőtt a maga mikro- és makrokörnyezetében önmaga is felfedező. Durrel könyvének fő mondanivalóját a gyakorlat sugalmazza: mi a teendő a terepen és otthon. Erre utalnak a fejezetcímek is: *Természetbűvár a ház körül; Réteken és sövények mentén; A cserjésekben; A füves pusztákon* stb.

Korunk természetbűvárait különösen az a kérdés foglalkoztatja, hogy az élő szervezetek miként illeszkednek életmódjuk révén a környezetükben élő más szervezetek közé. Igyekeznek mindent megfigyelni, ami egy adott életközösségben, például egy erdőben vagy egy korallzátonyon végbemegy; és rendre azt tapasztalják, hogy a természetben minden fajnak meghatározott szerepe van.

Örömmünk azonban sajnos nem felhőtlen, mivel az ismeretszerzés olyan módjait javasolja a szerzőpáros, amelyek felett bizony már eljárt az idő. Erthetetlen ugyanis, hogy miért szorgalmazzák a növény- és állatgyűjtést, amikor a rövid életű, gyakori felfrissítésre szoruló gyűjtemények helyét ma már nálunk is a korszerűbb módszerek váltják fel, amelyek fotókkal, filmekkel, rajzokkal segítik a növény- és állatvilág megismerését. Nem a legszerencsésebb, hogy a gyűjtésre javasolt fajok zöme ráadásul nálunk már védett, s arra sem találunk utalást, hogy védett területeinken semmiféle gyűjtés nem lehetséges. A könyvben elsősorban találunk ugyan utalást a magyar természetvédelmi jogszabályokra, az utolsó lapoldalon pedig arra buzdítja a virággyűjtőket, madárbefogókat, a fészekgyűjtőket, a védett kismélsőket kitömní szándékozó „természetbarátokat”, hogy esetleges kételyeik esetén for-

duljanak a természetvédelmi hatóság szakembereihez. Ezért a tervezett újabb kiadásban arra kellene inkább inspirálni az olvasót, hogy *ne háborgassák vadon élő növényes állatfajainkat, semmiképp se gyűjtsék be azokat!* (Dr. Pataki Béla Pál)

Ausztrália állatparadicsomában

Hangay György:
**TÁBORTŰZEK
A DÉL KERESZTJE ALATT**

A Natura Könyvkiadónak ez a kötete olyan útleírás, amiről valóban elmondható, hogy szórakoztatva ismert meg egy távoli földrésszel, amelyről mi itt, Európában még most is keveset tudunk. A szerző kevés pénzzel, de óriási vállalkozó kedvvel nekivág a világnak, hogy egy rövid, de kalandos panamai kitérő után Ausztráliában próbáljon szerencsét. Itt kezdeti botladozások, nehézségek után sikerül megvalósítania álmát: egyedül, szerény felszereléssel bevetheti magát a kontinensnyi ország vadonába, a Kék-hegység Nemzeti Parkba. Vadászhat, gyűjthet kedvére, és közben megfigyelheti az emberektől még alig háborgatott vidék növény- és állatvilágát. Utaltalan utakon járva behatol a trópusi York-félsziget mocsarai közé és az általános védelem előtt talán utolsóként vadászik krokodilokra a Stewart-folyó holtágaiban. Nem az olthatatlan vadászszervenvel, hanem a megismerés vágya hajtja. Minden érdekli: a táj, a különös sorsú emberek, a sajátos élővilág, és jótollú elbeszélőként mindezt színesen, érdekesen mutatja be könyvében.

A kötetet olvasva mégis az az érzés fogja el az embert, hogy egy élményekben és tapasztalatokban jóval gazdagabb kézirat zanzásított kiadását vehette kezébe. Ezt az illusztrációt is alátámasztja, amely a leírtakat — kétségkívül szellemelesen — de jó részt rajzokkal igyekszik megeleveníteni. A hiányosságok ellenére kellemes, szórakoztató olvasmány Hangay György kötete, és bátran ajánlható azok számára, akik a könnyedebb hangvételi útleírásokat kedvelik. (Cseri Rezső)

További ajánlataink

Dr. Péczely Péter:
**A MADARAK
SZAPORODÁSBIOLOGIÁJA**

A hézagpótló kiadvány elemzi a szaporodási ciklus magatartás-élettani sajátosságait, bemutatja többek között a fény és az éghajlati elemek, továbbá a környezet-szennyező anyagok hatását az egyik legfontosabb biológiai folyamatra. (Mezőgazdasági Kiadó)

Hugo van Lavick—
Jane Goodall:
ÁRTATLAN GYLKOSOK

A könyvet, noha közel két évtizedes késéssel kerül a magyar olvasó kezébe, még ma is a vadon élő állatok etológiájával foglalkozó szakirodalom egyik alapműveként tartják számon. A világsikert aratott alkotás szerzőpárosa hosszú éveket töltött a tanzániai Serengeti-síkságon és a Ngorongoró-kráter vidékén

magnetofonnal, fényképezőgéppel felszerelve, hogy betekintsenek elsősorban a dögevő ragadozók mindennapi életébe. Az olvasmányosan, színesen megírt könyv egy vadkutyafalka, egy aranyakáccsalád és egy hiénaklán sokszor titokzatosnak tűnő ragadozási szokásaiba, utódgondozásába nyújt betekintést. (Gondolat Kiadó)

Móczár László:
ROVARBŰLCŐK

Földünk állatainak többségét rovarbölcsők „ringatják”, minthogy a rovarok minden más állatnál többen vannak. A rovarkutató és -fényképezés nemzetközi hírű szaktekinetelye esztétikus kiállítású, kitűnő könyvében ebbe a furcsa világba kalauzolja el az olvasót, bepillantást nyújtva elsősorban a nálunk előforduló hátrýásszárnyúak életének legkorábbi szakaszaiba. (Gondolat Kiadó)

A virágládáról

Az idén nem volt kemény a tél. Gyakran nyitottuk ki az erkélyajtót a téli végi, kora tavaszi verőfényben, hogy mélyet szippantsunk a friss levegőből. Valami azonban zavart. Hát igen. Nem szép látvány a kopaszon, kopottasan nyújtózkodó virágládák sora. Nos, nem kell tovább várni. Itt az ideje újjáélesztésüknek!

Először is borítsunk ki mindent a ládából! A tava-lyi föld, az elszáradt virágmaradványok a kórokozók tömegét rejtik. Nincs értelme a talaj fertőtlenítésével vesződni, nem is szólva az elhasznált tápanyagok utánpótlásáról.

Most már látszik, melyik láda korhadt, repedt. Természetesen amelyik rossz, ki kell javítani, és kívülről befesteni. Belülről inkább ne, mert egyes festékek a növények számára mérgező anyagokat tartalmaznak.

Terjednek az eternit és a műanyag ládák, ami önmagában nem baj, csak akkor, ha ezek alulról is teljesen zárt teknők, amelyekben összegyűlik az öntözővíz, vagy felhevülve a tűző napon, csontszárazra ég össze bennük a föld. A legjobb megoldás — ha ezt a gyártók nem tették volna meg —, hogy néhány lyukat fúrunk az aljukba, és tálcát teszünk alájuk. A ládák mérete majdhogynem tetszőleges lehet. Határt inkább csak az ablakpárkány vagy az erkélykorlát méretei szabnak. Mindenesetre csupán akkorak legyenek, hogy földdel teletéve is elbírja őket egy felnőtt ember. És még egy dolog: szilárdan, biztonságosan oda kell kötni a virágtartó edényeket a párkányhoz olyannyira, hogy a vihar se tudja lesodorni őket onnan. Egy aprócska virág-cserép is életveszélyes lehet, ha a magasból hull alá, hát még egy virágláda...

Jó minőségű földkeveréket előállítani nem könnyű dolog. A lakásban vagy akár az erkélyen is szinte kilátástalan vállalkozás. Szerencsére nincs is szükség a kevergetésre. Többfajta földkeverék kapható készen a virág-és vetőmagboltokban. A legcélszerűbb a „B” jelű földet vásárolni, az szinte minden növénynek megfelel. Jó perze az erdőben az avar alól gyűjtött föld, csakhogy azzal

együtt valószínűleg mindenféle talajlakó kártevőt is a lakásunkba költöztetünk. Soha ne hozzunk viszont virágaink alá földet a mezőgazdasági táblákról, mivel csaknem mindenütt használnak tartós hatású gyomirtó szereket, amelyek természetesen nem fogják kímélni a muskátlit sem.

Ha az előkészületeket megtettük, április végén kezdhetjük a palántázást.

A muskátliról

Bizonyára túléltek a telet azok a muskátlitövek, amelyeket gazdájuk ládástól a hűvös, zárt verandára menekített vagy a földből kiszedve hideg, de fagymentes pincékben tartott, fejfelé lógatva.

Most már neki kell állnunk, hogy az ép tövekből új növényeket neveljünk, amelyek egészen az őszi fagyokig díszíteni fogják ablakainkat.

Először is az elszáradt és satnya hajtásokat távolítsuk el, majd az erőseket, egészségeseket is vágjuk vissza, körülbelül tízcentisre. A felaggatva teletetettek hosszan lógó gyökérszárait is rövidre kell vágni, hogy a cserépbe ültetésekor ne hajoljanak vissza. Ültetésre a „B” és a „C” jelű virágföld egyaránt megfelel.

A májusi fagyok elmúltáig a muskátlit még tartsuk a szobában, s csak a meleg idő beköszöntével tegyük ki őket az ablakpárkányra, erkélyre.

A hajtások lemetszett darabjait célszerű kis cserépbe vagy sorban egymás mellé ládába duggatni. Egyenletes szobahőmérsékleten és állandóan nedvesen tartott földben a dugványok hamarosan gyökeret vernek és kihajtanak. Különösen jó az eredés, ha a dugványokat pohárral vagy műanyag fóliazacskóval leborítjuk, mivel így megakadályozzuk a kiszáradásukat. A növényzaporításnak ez a módja egyébként nagyon sok más fajnál is beválhat. Érde- mes megpróbálni!

GY. L.

Eper az erkélyen

Iszonyatosan drága az eper, főleg az idény kezdetén. Van, ahol nem áttallanak tízszer annyit elkérni érte, mint a narancsért. Pedig ez itthon terem, s akár zsebkendőnyi terület is elég neki.

Az úgynevezett oszlopos (vagy zsákos) termesztési mód alkalmas arra, hogy a lakások erkélyén is ültethessünk epret. Ehhez 80 vagy 100 cm magas és mintegy 40–50 cm átmérőjű fekete vagy zöld fóliazsákot vásároljunk. Ilyen méretű tömlőt síkföldiából is lehet készíteni úgy, hogy a végeit tűzőgéppel összerúzzuk. Teteje és alja maradhat fedetlen is.

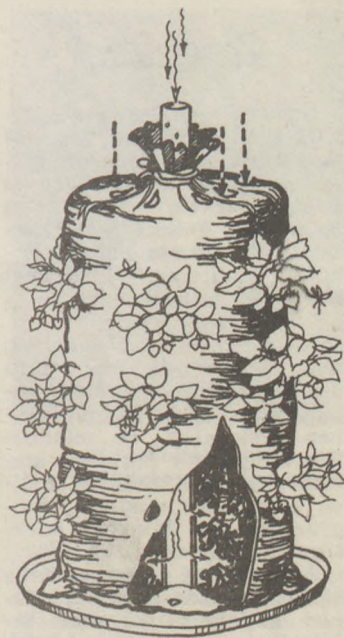
A zsákot vagy a fóliatömlőt helyezük az alapterületénél nagyobb, széles és lapos edénybe, hogy majd fölfogja a nedvességet. A fóliapalást közepébe 5 cm átmérőjű műanyag csövet állítunk, amelyet sűrűn lyuggasunk át felizzított 100-as vaszeggel. Ez a talaj, illetve a termőoszlop belső szellőzését szolgálja majd.

A fóliaedényt (konténert) tápdús kerti földdel töltjük meg. (Legjobb az egy éve trágyázott talaj.) Ennek híján a szakboltokban kapható virágföld is megfelel, noha jóval drágább. Arra ügyeljünk, hogy a talaj közömbös, vagy inkább egy kis-sé savas legyen („A” vagy „B” jelű föld.)

A megtöltött fóliazsák száját hozzákötözzük a közepén álló műanyag csőhöz. Fölül vágjunk néhány forintosnyi nyílást az öntözővíznek. A palást oldalán, egymástól 25–30 cm távolságra vágjunk 5–6 cm átmérőjű lyukakat (például pengével). Így három sorban, soronként 3–4 számócapalántának adhatunk helyet.

Ilyenkor tavasszal a legcélszerűbb az úgynevezett frígó (azaz hűtőszekrényben tartott) palántákat vásárolni, mivel azok az ültetés követő néhány hét múlva virágoznak és újabb néhány hét elteltével már termést hoznak. A levél nélküli palántákat legalább néhány órán át szobahőmérsékletű vízben kell áztatni, majd úgy elültetni, hogy a gyöktörzs éppen a talaj felszínéig érjen.

A növényekkel beültetett termőoszlop talaját 2–3 naponkénti öntözéssel tartjuk nedvesen. A növekedés idő-

A termőoszlop a szellőzőcsővel és a növényekkel
Földi Hajnalka rajza

szakában például Peretrix NPK (4:4:14) összetett műtrágya híg, vizes oldatával is locsolhatjuk. (A számóca ugyanis káliumigényes. A klórra pedig érzékeny, ezért a káliumklorid műtrágyát kerüljük.) Öntözésre legcélszerűbb hosszú csőrű, kis öntözőkannát használnunk, ami a szobai dísznövényekhez is bevált. Ha sikerül megőrizni az „eperzsákot” a következő évre is, még bőségesebb termésre számíthatunk.

A fajták közül a rövid tenyészidejű és nagy gyümölcsöt termő Gorella, valamint az igen bőven termő Rivál is számításba jöhet. A palántákat a kertészetek, faiskolák árusítják.

A déli erkély védetségében és a fekete fóliapalástban a számóca 2–3 héttel előbb is hozhat termést, mint a szabad földön. A termés a földdel nem érintkezik, a lombzat nem nedvesedik, ami növényvédelmi szempontból jelentős előny.

VALLÓ LASZLÓ

Zeneizöldek

Nemrég jelent meg a PIK-NIK Club nevű együttes első nagylemeze. A zenekar tagjai — *Vörös István, Jankai Béla, Székely István* és *Keszthelyi András* — környezetvédő mozgalmat kívánnak indítani. Zenéjüket eas green-nek (könnyű zöldnek) nevezték el.

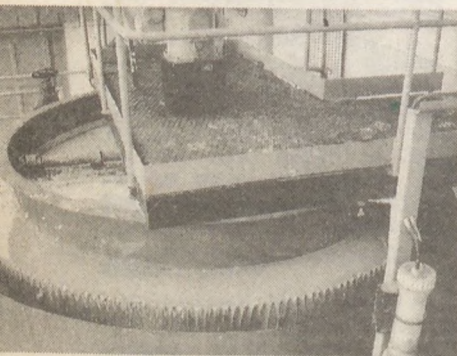
A „zenei zöldek” vállalták, hogy koncertjeik után minden alkalommal elültetnek valahol egy fát, s ha nem éppen ezek alatt, de mindenképpen lombos fák alatt szeretnének majd húsz év múlva piknikeket rendezni, ahogyan azt egy dalukban éneklük.

Az együttes szeretné, ha a kezdeményezéshez mind többen csatlakoznának, ezért faültető mozgalmat hirdet. Akik fényképpel tudják igazolni, hogy 1988. május 15-ig elültetnek egy vagy több facsemetét, azokat az együttes meghívja egy kirándulással egybekötött PIKNIK-re 1988 júniusának első szombatján. (Ha esik az eső, akkor a második szombaton.)

A faültetésről készült képeket a BÚVÁR szerkesztőségének címére (1076 Bp., Garay u. 5.) kérjük. A hátulapon a faültetés helyszínét, időpontját, a fa fajtáját, valamint a nevet és a lakcímet kérjük feltüntetni.

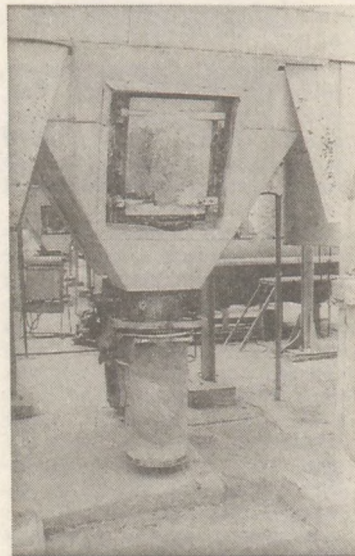
A meghívókat postán küldjük ki.

Hulladékgazdálkodás korszerűen

A flotátorban fajsúlykülönbség szerint választják szét az olajos-vizes komponenseket.

Lakóhelyem, Cibakháza közelében épült fel 1980 nyarán a Martfői Növényolaj-

A magháj feldolgozásakor keletkező port ebben a korszerű porleválasztóban „fogják meg” (A szerző felvételei)

gyár, amely Szolnok megye világszínvonalon dolgozó üze-me. Olyan technológiát sikerült itt megtelepíteni, amely a termelési hulladékok teljes körű újrahasznosítását valósítja meg. A technológiából kikerülő hulladékokat és egyéb melléktermékeket ugyanis a termelési folyamatba visszavezetik, ezáltal a környezetet nem szennyezik. Gyárlátogatásom során pontosan ez a célkitűzés és ennek megvalósítása ragadt meg.

A gyár a naponta feldolgozott 1400 tonna napraforgómagból 520–550 tonna kiváló minőségű étolajat és 600 tonnányi darát állít elő. A termelési folyamatok során különböző hulladékok keletkeznek: a napraforgómag héja mellett olajos szennyvizek, extrakciós benzín, vizes nyálkaanyagok, valamint tartályolaj is. A hulladékok közül a napraforgómagháj útját, feldolgozását követtem nyomon, amely mind a gazdaságosság, mind a környezetvédelem feltételeinek eleget tesz. A naponta feldolgozott napraforgómagból 200–220 tonna héj keletkezik. Ennek az óriási mennyiségű hulladéknak a legegyszerűbb megsemmisítési módja az égetés. A gyár azonban az évszaknak megfelelően dönt a sorsáról. Szeptembertől májusig a magháj eltüzelésével a gyár teljes gőz-, fűtőgőz- és me-

legvizigénye fedezhető, ezáltal földgázt tudnak megtakarítani. A termelt gőzzel áramfejlesztő generátort működtetnek, amelynek teljesítménye 2–2,2 MW. A tüzelés során keletkező port csapadékkal, multiciklonokkal, por-szűrőkkel „fogják” meg.

Amikor a gyár gőzigénye csökken, a maghéjat finom lisztté őrlik, amely a hazai és külföldi piacokon egyaránt jól értékesíthető. A terméket takarmányozásra, műtrágyázásra, illetve talajjavításra használják. Ugyanakkor műtrágyaként hasznosítható a maghéjtüzelés során keletkező, nagy mennyiségű káliumot tartalmazó hamu is. Jó lenne, ha megyénkben és az egész országban követőkre találna a Martfői Növényolajgyár jó példája, hulladékhasznosítása.

FAZEKAS ÉVA
Egészségügyi Szakközépiskola,
Szolnok

* Az 1987. évi Kitalébel Pál verseny országos döntőjén elhangzott előadásból.

Közönség- szolgálatunk tájékoztatója

Tavalyi poszterpályázatunkra több mint 250-en küldték el szerkesztőségünknek azt a 12 kis zöld szelvényt, amellyel a beküldők részt vehetnek a jutalomkönyvek sorsolásán. A nyertesek nevét lapunk következő számában közöljük.

Ezúton hívjuk fel a rejtélynévpályázaton részt vevők figyelmét, hogy a megfajtesekre minden esetben ragasz-szák fel a zöld színű „Búvárkodás” címkét, mert csak így vehetnek részt a sorsoláson.

Nagyon sok kérés érkezik szerkesztőségünkbe, amelyekben régebbi lapjaink megküldését kérik. Ezeket az igényeket csak kivételes esetekben tudjuk teljesíteni. A régi BÚVÁR-számokat a Pallas Lap- és Könyvkiadó Vállalat következő üzleteiben árusítják: 1076 Bp., Thököly út 21.; 1136 Bp., Rajk László u. 4.; 1091 Bp., Üllői út 119.

A Sajtószolgálat ezúton is felhívja a BÚVÁR-klubok figyelmét arra, hogy tudósításokat várunk környezetük-környezetünk állapotáról, amelyek közül a legérdekesítőbbek a lapot fogják gazdagítani. Címünk: 1076 Budapest, Garay u. 5. BÚVÁR Sajtószolgálat

Fák – árnyékok

Emlékezetem szerint lehet már harminc esztendeje is annak, hogy igazán tisztelni kezdtem a fákat. Akkortájt a Csobánc „szoknyájához”, Káptalan-tóba szólított nyári „munkaszolgálatom”, s egy meleg délután bort kóstolni invitált Szente Iván bátyám a sabari szőlőhegyre. Tetszett a meghívása, s mert a bor felől én addig jószerivel csak annyit hallottam, hogy az a gyermekek ártó itala csupán, tiszta lelkiismerettel kötélnek álltam.

A bodoki akácok felé kerültünk — s mit tagadjam, a pincéhez érve több mint jólesett a finom falatok kö-zé ágazott „tót-tibor”. Mértéktartó Iván bátyám gondolt egyet: „Gyere, menjünk fel a kútig — ajánlotta —, mutatok valamit.” Hamarost útnak eredve, a szőlők aljától nem messze megállt egy göcsörtös ágú, repedezett kérgű tölgyfánál, és megszólalt: „látod, ez a kocsányos vén szentség nemhogy Kos-suthot látta, de tán még a tapolcai Batsányi János is húsolt alatta. Lehet vagy kétszáz éves.”

Néztem a fa terebélyes ágait, szabálytalan árnyékot vető koronáját, szürkésfekete kérgét, s elbizonytalanodtam: kétszáz év? Hogyan lehetséges ez? Ennyi évet egy helyben megélni, az istennyila, a szél, az ember bántalmazása ellenére — s homályosan sorjázni — kezdtek bennem érettségim 1700-as évekhez kötődő irodalmi és történelmi tételei.

Azóta tisztelem és szeretem a fákat. Egyiket makacs kitartásáért, másikat, mert „nem dől be” a csábító-fütyülő bakonyi szeleknek. Szeretem az öreg tölgyeket, a történelem e hivatlan író-deákjait, az erdei legelők és tisztások fagyöngykoronás királyait, századok néma, utolsó élő tanúit.

Amikor úgy húsz évvel ezelőtt egy este először néztem

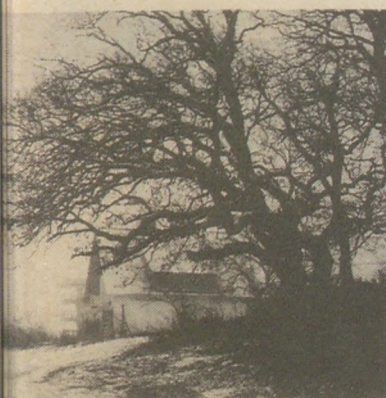
a füredi Tölgyfa csárda udvarán a pohár és bizonyos szemek fenekére, bizony nemigen sejtettem, hogy eladdig csorbára sikeredett életemet majd éppen az öreg tölgy bölcs és cinkos hallgatása fogja végérvényesen ki egyenesíteni. Idén, újév napját követően, felkerestem: villanyt vezettek belé, negyvenes égőket csavartak ágaboga közé. Kinek, s miért? A szőlőfői dülő eajdan makacs „református fája” meztelenül boldogabb lenne!

Szűcs Pali bácsi jut eszembe, aki sok évvel ezelőtt — s már nem is fiatalon — úgy hengegett pincéje előtt; „Addig élek, amíg ez a tölgyfa árnyékot ad nekem.” Talán abban reménykedett, hogy vertarany sugarú rizingjei társaságában túléli majd a szép koronájú kocánytalan tölgyet, s századik születésnapját is a pirosas őszi lombok alatt koccinthatja meg? A fa ma is él; csudamód az tartja össze a pincehalmot meg az ajtót, s hogy hogyan, azt ma már csak a fa, meg Szűcs Pali bácsi tudhatják, de ők mostanság nem beszélnek...

Vándor és barangoló! Ha Csopak felé vet utad, állj meg egyszer a Horog-völgy végi öreg tölgynél, s ne kerüld el majd a nyárutón a köves füredi Nagymező előtt az útközépre tévedt másikat, zárandokolj el egy csendes félórán az ős-Bakony itt-rekedt hírmondóihoz a Garay utca sarkára! Háromszáz, négyszáz, hatszáz évvel találkozhat az elfáradt atomkorban.

Ha sietsz, még az élőkkel!

SZEKÉR ERNŐ
(Balatonfüred)

Az ős-Bakony maradványa Balatonfüreden a Garay és Vincellér utca sarkán

Veszélyben a szegedi fák

A hazai faállomány pusztulásának mértékét rendkívül súlyosnak ítélem. Levélnekrózisos tünetekkel és faelhalással sajnos manapság már nemcsak városi környezetben találkozhatunk. Szegedi megfigyeléseim szerint igazán városfürő fafaj *nem is létezik*, legfeljebb a városi viszonyokat jobban elviselő fajok határozhatók meg. Városunk belterületén a legellenállóbb fajnak tartott *nyugati ostorfán* ugyanúgy levélszűcs és levélszegély nekroízisos tünetek voltak megfigyelhetők, mint az ugyancsak városfürő fajoként ismert *akáccon* és *japánakáccon*. Pedig Szeged nem tartozik hazánk legszennyezettebb levegőjű városai közé. A pusztulás tüneteit egyaránt tapasztaltam a belvárosban és a város szélén, függetlenül attól, mennyire aszfaltozták körül a fát, és mennyi sót szórta ki télidőben. A károsodás a forgalomtól elzárt területen is tapasztalható, de a forgalmas utak mentén a fák *úttest felőli* oldalán a levélelhalás még szembetűnőbb. A lehető legsürgősebben bővíteni kellene a tömegközlekedést és korlátozni a személyautó-forgalmat.

PETÉNYI FÜZESI MÁRTA,
a Kiss Ferenc Csongrád Megyei Természetvédő Egyesület tagja

Növénybarátok klubja

Csoportunk az MMMIK-BÜVÁR Klub Növénytani Szakcsoportja 1980-ban alakult, a BÜVÁR folyóirat és a Vas Megyei Művelődési és Ifjúsági Ház felhívására. 1985-től paleobotanikai szakcsoporttal is kibővült. Foglalkozásaink jelentős hányada terepen zajlik. Fő munkánk növénytani és paleobotanikai gyűjteményrendszer (herbárium, evolúciós kiállítás, evolúciós és környezetvédelmi diasorozatok) kialakítása, amely oktatásra is alkalmas. Hosszabb távon tervezzük a Nyugat-Magyarországon veszélyeztetett növényfajok felszaporítását, hiszen tagjaink zöme dísznövénykertész tanuló, illetve végzett dísznövénykertész.

A megyei környezetvédelmi titkár kérésére részt veszünk a gencsapáti kastélypark felújításában, amely dendrológiai állagfelmérésből, a térszerkezet visszaállításának szakmai felügyeletéből áll. 1980-tól 1985-ig elvégeztük az oladi (volt *Ernuszt*-) kastélyparkjának felmérését, és javasoltuk védetté nyilvánítását, valamint felújítását. Idén a szelestei arborétum évelőkertjének botanikai felmérését kezdjük el, majd megtervezük a felújítását és részt veszünk annak munkálataiban.

Klubunk állandó tagjainak száma 20–30 fő között mozog évek óta. Zömében középiskolás, de megtalálható idősebb tagjai és „szimpatizánsai” között a világot járt ezermestertől a mentőápolóig sokféle foglalkozású természetbarát.

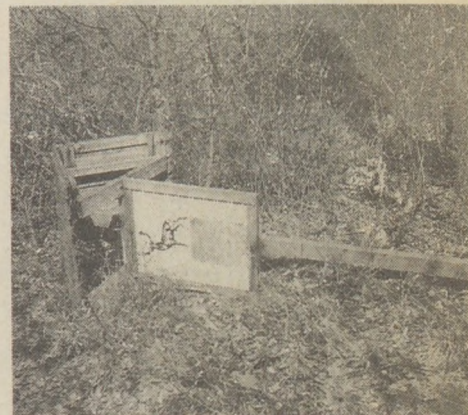
DR. TÓTH JÓZSEF,
a klub vezetője
(Szombathely)

Ünnepeljünk, de hogyan?

Kedves, régi ünnepet kezdünk felújítani, a madarak és fák napját. Am nem mindegy, hogyan ünnepeljünk. A Budakeszi Vadaspark mellett tavaly és tavalyelőtt megrendezett madarak és fák napján sajnálattal tapasztaltam, hogy a fő attrakció az ökörsütés volt. Kétségtelen, hogy a vendéglátás is fontos, de az ünnep elsődleges célja mégiscsak a természetvédelem. A tavalyi ünnep hajnalán is a Budakeszi Vadasparkban voltam, ahol fül- és szemtanúja lehettem annak, hogy a hangosításra kirendelt katonák 5 órakor teljes hangerővel bömböltették a magnót. Azt hiszem, a jövőben erre is oda kell figyelni a rendezvény készítőinek. Az egész rendezvény szinte olyan volt, mint-ha üzleti vállalkozás lett volna.

Nagyon kevés volt az ismeretterjesztő anyag, és a budapesti iskolák szervezett részvételét is hiányoltam. 1906-ban az akkori közoktatásügyi miniszter tanítási szünetet rendelt el a Madarak-Fák Napján. De utasításba adta azt is, hogy e szabadnapot az élő természet megismerésével kell eltölteni.

Feltétlenül szükségesnek tartanám az iskolák bekap-

Kirándulók keze nyoma a Budakeszi Vadasparkban

csolódását, hiszen a gyermekben még él a természet megismerésének vágya. Ha ezt okosan kihasználjuk, minden reményünk meglehet arra, hogy felnőtt korukra magától értetődőnek tekintik majd a környezet védelmét. Ma, a filmek és videók korában igazán megvan a lehetőség arra, hogy minél több természetrajzfilmet mutassunk be a látogatóknak. De ha az ünnepség rendezői vesznek a fáradságot, és belepillantanak *Mikusné dr. Náda Magda* „Barátunk az erdő” című könyvébe, nagyon hasznos programot tudnának összeállítani. Úgy gondolom, hogy neves zoológus szakemberek is örömmel vállalnák a rendezvényen való részvételt. Esetleg az érdeklődőkkel rövid sétákat tehetnének a Vadaspark területén, bemutatva a park növény- és állatvilágát, s arra is felhívhatnák a figyelmet, hogyan viselkedjünk a kirándulások alkalmával.

Sajnos már közhely, hogy sok kiránduló dűvaddá válik, ha kijut a természetbe. Szólgájának bizonyítékul a Vadaspark megrongált padjai, magaslesei, asztalai, felborított szeméttárolói. Hasznos lenne, ha a rendezők is nagyobb jelentőséget tulajdonítanának ennek az eseménynek. Minden alkalommal az volt az érzésem, hogy szeretek volna minél hamarabb túllenni az egészen. Azt hiszem, igazán csak akkor lehet ez az ünnep valóban ünnep, ha a környezetvédők vezető szerepet játszanak annak lebonyolításában

TARNÓCZAY KÁROLY
(Budapest)

13–15. feladvány: VESZÉLYES HULLADÉKOK

A BEKÜLDENDŐ MONDAT FELTŰ	SZÉNHDROGÉN FIZIKA AGA	HAZTARTÁSI TŰZELŐOLAJ	KÉMIAILAG INAKTIV VOLGYBE IGYEK-SZIK	476 ELŐTTI	OGOROG TORZS VADON TEREM	FELDERÍTŐ VASI KOZSÉG	ALO TORPEDO	FESZÍTŐ ESZKÖZ KINAI HEGYSEG	LEVEL ELKÉSZÍTESE	GYOMNÖVENY NYAKAS	PUHATES-TUEK GÖRÖG-ORSZAG
LECSEVELŐDIK							HIM ALLAT				JURGENS; OSZTRAK ÉNEKES
TRAKTORVEZETŐ					TRÓPUSI PRÉMES ALLAT			ALA-CSUNG			
								MEG-FIZETŐ			
IGEKOTO		WAGNER OPERÁJA									
DIAGONÁLIS		MELLE-NYOMO			TASZIT						
			KIES RÉSZLET!		BONTOM					TANCDAL-ÉNEKES	
			ZENEI HANGOK				RITKA NÉMETUL			VERSENY HOSSZA	
DTŰLI KOZSÉG			ZENEI HARMAS			ZOMANC-FESTEK				HEVES MEGYEI KOZSÉG	RITKA FFINEV
EUROPÁI ALLAM			TUZET SZUNTET			KOLTO (ARPADI)					
					ARASZTA						
							A TARGY RAGJA	VIZI-NÖVENY			RÓMAI 51-ES
							OM	BOLYGÓ-TARSUNK			PORCIO
IDEGEN SZÓBAN SEJTET JELENT	REJTE-LYES						ALMA-VÁROS	NŐI NÉV			
	PORCOS HAL							DICKENS IRÓI ÁLNEVE			
			JUTTAT		ELÓTAG-NÉGY-					MEGJED	
					LENGYEL AUTÓJEL		VÉRCSO-PORT			SZUNET RÉSZEI	
							DÁTUM-RAG				
SZÓVJET F. SZIGET					OLASZ SIKSÁG						BORDA-SZELET!
ESKÜVŐI						A JÓD VEGY-JELE					SULFUR
							SZÓFAJ				

13. feladvány: KÖVETENDŐ MÓDSZER

Az elkövetkező esztendőkből is az egyik legfontosabb feladat a különleges kezelést igénylő hulladékok mennyiségének erőteljes csökkentése. Skandináv keresztretjvényünk helyes megfejtésével megtudhatjuk, hogy ennek érdekében...

BEKÜLDENDŐ: a megfejtett mondat.

14. feladvány: HULLADÉK-KEZELÉSI MÓD

Szóretjvényünkben annak a gyűjtőfogalomnak a nevét rejtettük el, amellyel a veszélyes hulladékok környezetbarát módon kezelhetők.

S = T

T = L

káros

okítás

A további feladványok megfejtői újabb pályázaton vehetnek részt.

15. feladvány: SZENNYVÍZ-ISZAPOK KEZELÉSE

A szennyvizek tisztítása során keletkezett, veszélyes anyagokat már nem tartalmazó szennyvíziszapot hol lehet hasznosítani?

Beküldési határidő:
május 15.

Márciusi számunk feladványainak megfejtése:

9. feladvány: A NEMZETKÖZI ÓZONCHARTA AJÁNLJA A KORMÁNYOKNAK A FREONVEGYÜLETEK HASZNÁLATÁNAK CSÖKKENTÉSÉT

10. feladvány: ÜVEGHÁZ-HATÁS

11. feladvány: FREONOK

12. feladvány: AZ ULTRABOLYA SUGÁRZÁS NŐ-

VEKEDÉSE MIATT GYAKORIBB LESZ A BÓRRÁK, TOVÁBBI ZAVAROK TÁMADNAK AZ ÖKOLÓGIAI RENDSZEREKBE

Februári számunk feladványainak megfejtői közül szabadidőcipőre szóló vásárlási utalványt nyert: dr. Holló Domokosné budapesti megfejtőnk.

A *BÚVÁR Zsebkönyv* legújabb kötetét nyerte: Schneringer Jánosné szekszárdi és Somogyi Ferencné hódmezővásárhelyi olvasónk.

Folytatódik új rejtvénypályázatunk!

E havi pályázatunk fődíja: 500 forintos vásárlási utalvány.
További díj: Két pályázónk a *BÚVÁR Zsebkönyv* legutóbb megjelent kötetét nyerheti.

Szentgyörgyvölgyi Tájvédelmi Körzet

Hazai tájakon

Szentgyörgy- völgyi barangolások

csaknem teljesen elfelejtett természetvédelmi terület mutatja be.

Élő múzeum

A tizenkét éve létesült Szentgyörgyvölgyi Tájvédelmi Körzet a legkisebbek közül való, kiterjedése még a kétezer hektárt sem éri el. Zöme Zala megyében, Magyarföld, Felsőszenterzsébet és Szentgyörgyvölgy községek határában, kisebb része Godórháza, Velemér, Magyarszombatfa község határában, Vas megye területére nyúlik át.

Bármelyik irányból is érkezünk a fő vízgyűjtő, a Kerpapatak völgyébe, sokféle látnivalót kínál a vidék, főleg az erdészettörténet és a botanika iránt érdeklődőknek. Mindmáig az erdészeti oktatás-kutatás egyik fontos helyszíne az országban, hiszen egyedülálló módon az ősi, paraszti szálalóvágásos üzemmódot alkalmazzák. A napjainkban szokásos tarvágással

A Nyugat-Dunántúl egyik jellegzetes tája a Hetésdombvidék és az Őrség találkozásánál levő, nagyrészt erdővel borított terület. Erdei fenyvesei és a közük nyúló völgyek változatos tájképi szépségükön túl jelentős élőhelyek is. Cikkünk ezt a

azonban csaknem minden fát kívágnak, és így üres vágás-területek keletkeznek. A szálalóvágás alkalmazásakor a fakitermelés az erdő egész területén folyik, de csak bizonyos fajú, korú és méretű törzsek kerülnek fűrészfűrész alá, így a táj sohasem lesz erdőtlen. Az itt folyó paraszti szálalóvágás azt jelenti, hogy az erdőtulajdonosok évszázadok óta csak annyi és olyan fát vágatnak ki, amennyire és amilyenre szükségük volt házuk és gazdasági épületeik építésére, kerítésállításra, szerszámok (esetleg szekér) készítésére vagy tűzifának. A mértékletes és gazdaságos fahasználat eredményeként olyan kisebb „örök erdők” alakultak ki, amelyekben sokféle fafajból különböző korú faegyedek látványosan tarka-barka összeviszszaságban nőttek, tökéletesen kihasználva a termőhelyi adottságokat.

A szentgyörgyvölgyi paraszti szálalóerdőkre és értékeikre elsőként *Neuwirth János*

hívta fel a figyelmet, majd *Palotay István* és munkatársai készítették el a 3177 hektár kiterjedésű erdőtömb különleges üzemtervét, amely az ősi erdőhasználatot őrzi. A védetté nyilvánítás egyik legfontosabb célja épp ennek megvalósítása.

Vörös áfonya és csillagos nárcisz

Az ember által alig érintett táj számos botanikai érdekességet kínál az ide látogatóknak. A sok csapadék által kilúgozott barna erdőtalajokon kiterjedt *erdeifenyvesek* alakultak ki. Előfordul, hogy a fenyők *kocsányos tölgygel*, néha más lombos fával, *bükkel*, *gyertyánnal*, *égerrel*, *rezgőnyárral*, *nyírral* elegyednek. A cserjeszinten a *közönséges boróka* és a *kutyabenge* az egykori legeltetésről árulko-

dik. A kisavanyodott talajon korpafüvek, főleg a *kigyózó* és a *lapos korpafű*, valamint a körtikék, így az *egyvirágú* és az *ernyőskörtike* lelnek itt élőhelyet. Társaságukban él a *vörösáfonya* és a kelet-alpesi flóratartomány hírnöke a *hegyi pajzsika* és a *fecsketárnics*. Kora tavasszal a *keskenylevelű tüdőfű* és a ciklamenszínű, -illatú *henye boroszlán* töveiben gyönyörködhetünk.

A Kis-Kerkát és a Szentgyörgyvölgyi-patakot kísérő réteken is érdemes barangolni. Aki nyitott szemmel jár, az a *kornistárnics*, a *sárgaliliom* és a *kigyógyökerű keserűfű* pompás virágaiban is gyönyörködhet, de rábukkanhat a ma már egyre ritkább *csillagos nárcisz* töveire is.

Jellegzetes szálaló erdeifenyves (Mészáros László felvétele)

A magyarszombatfai egykori fazekasház a népi építészeti hagyományok őrzője

Mellette:
**Göloncsérház
Magyarszombatfán
(Eifert János felvételei)**

**A veleméri Árpád-kori templom
XIV. század végén készült
freskói mai, töredékes
állapotukban is az alkotóművész,
Aquila János elmélyült tudását
tükrözik
(Eifert János felvételei)**

Szentgyörgyvölgyi barátság

Életvonalak
(Eifert János felvétele)

**Lombhullató erdőkben
ritkán kerül elénk
az aranyos bábrabló**
(Bécsy László felvétele)

**Az egerészölyv erre felé
is gyakori**
(Bécsy László felvétele)

**Az alpesi-kárpáti elterjedésű
fecsketárnics nálunk csak
a Vendvidék lucosainak
szegélyén virágozik dúsán**
(Dr. Pethő Erika felvétele)

A múlt emlékei

A tájvédelmi körzet kultúr-
történeti látnivalókat is kínál
az idelátogató kirándulóknak.
A terület egyik legjellemzőbb
települése Gödörháza, ahol
még ma is úszik a fazekasság

ősi mesterességét. A föld mé-
lyéből előkerült őskori tűz-
hely- és cseréptöredékek arról
árulkodnak, hogy az ember
már nagyon régen megtalálta
itt életfeltételeit. Métneken
római kori épületek marad-
ványai is előkerültek. A XII.
századtól idetelepült családok
nemesi kiváltságot kaptak a
gyepük őrzéséért. A hely je-
lentőségére utal az is, hogy
a XIII. század végén meg-
épült a veleméri templom,
amelynek freskóit *Aquila Já-
nos* készítette 1377–1378 kö-
zött. Egy 1860-ból származó
feljegyzés szerint ebben az
időben nagy hírvű volt a len-
szövés és a „kalamászság”,
vagyis a fenyőgyantázás, to-
vábbá a fazekasság is.

A tájvédelmi körzet meg-
alakulása óta több mint egy
évtized telt el. Az itt tevé-
kenykedő erdőgazdaságok saj-
nos nem a természetvédelem
érdekeinek megfelelően dol-
goznak, nem kezelik megfele-
lően az egykorvolt paraszti
szájalóerdőket. Vajon meg-
őrizhetők ezek a természeti
kincsek?

DR. CSAPODY ISTVÁN

ások

BÚVÁR

48 oldal

Ára: 15 Ft

